

tv-15 naš TOVARIS

Št. 6
12. februarja 1987
Leto XXV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Fronta ne bi bila nič, če bi bila rezultat domišljije posameznikov, če bi bila samo politična kombinacija. Fronta pa je nezlomljiva sila in nosilec bodočnosti Jugoslavije in vsakega posameznega njenega naroda zato, ker je gibanje ljudstva, ker je spontano in zavestno vznikla iz njegovih globin, ker je postala orožje tistih njegovih slojev, ki prinašajo napredek in bodočnost, ker je njeno jedro zveza delavcev in kmetov.

Fronta mora biti glavna gonilna sila vsega notranjega razvoja in izgradnje nove demokratične Jugoslavije. Njena naloga je, da vsak dan in neposredno mobilizira ljudske množice na vseh področjih življenja našega ljudstva. Fronta mora biti tista, ki bo dajala intenzivnost in spodbujala tempo vseh ukrepov, ki jih podvzemamo, da bi si naša dežela čimprej zacelila rane, ki jih je zadala vojna, in da bi naše ljudske množice čimprej mogle zgraditi zase življenje, ki je dostojno človeka. Ni naloga Fronte samo v tem, da združi večino ljudskih množic na skupni programski osnovi, ampak predvsem v tem, da bo Fronta spodbujevalec aktivnosti dela, upornega obvladovanja težav, čim hitrejšega izvrševanja nalog. Naša dežela mora biti prežeta z duhom aktivnosti in delovnega poleta. Ta duh mora prinesiti v naše ljudske množice narodna Fronta, kakor ga je prinašala med narodnoosvobodilno vojno.

Če je naloga Fronte taka, potem je jasno, zakaj polagamo težišče prav na osnove, na krajevne, na terenske odbore Fronte. Fronta mora biti tam, kjer se dela, kjer se rešujejo vsakodnevne praktične naloge, kjer je treba voditi, dajati pomoč in iniciativo raznim organom za izvršitev ukrepov. Tako nalogo mora Fronta opravljati samo, če so njeni člani organizirani v skupnih krajevnih odborih ali v njenih višjih organih in na ta način – vsak po svojih zmožnostih – prostovoljno in zavestno sodelujejo v skupni akciji. Brez stalne krepitve krajevnih odborov, brez njihove izgradnje po načelu, da morajo biti tam, kjer se dela, bi bila Fronta mrtva črka na papirju in ne bi mogla izvršiti svoje zgodovinske naloge.

Ni pa dovolj razviti samo aktivnost. Aktivnost bo toliko večja, kolikor bo jasnejša širokim ljudskim

množicam jasnejši neposredni bližnji cilji vsenarodne aktivnosti. Neposredno je treba dvigati zavest ljudstva, učeč ga na njegovih lastnih izkušnjah. Danes je predvsem važno to, da Fronta vsadi v ljudske množice zavest o tem, da naše delovne množice grade danes svoj lastni dom, da so vsi napor v njih lastno korist, da je treba danes gledati na državo povsem drugače, kakor pa so jo gledali prej, ko je bila država orodje zatiralcev delovnega ljudstva. Toda to dejstvo morajo naše ljudske množice obuditi tudi v praksi, ne pa samo v besedah. Zato Fronta svojih nalog ne sme reševati s poveljevanjem, ampak s prepričevanjem, in s tako organizacijo dela, ki združuje interese posameznikov z interesom skupnosti. To je najboljša pot, da bodo tudi najširše ljudske množice razumele bistvo dogajanja v naši deželi.

Vsi naši napor bi bili zaman, če ne bi znali stalno razvijati široke iniciative množic od spodaj. Sovražniki ljudstva in topoglavi filistri se danes rogajo naporom Frontine oblasti, naporom, ki jih te podvzemajo, da bi se v delovnih množicah razvilo tekmovanje, udarništvo, neprestana delovna aktivnost, delovna aktivizacija onih slojev, ki so bili prej potisnjeni na stran. Res vse te oblike so danes pri nas še na relativno nizki stopnji razvoja. Toda v teku vojne so dala že ogromne rezultate, brez katerih bi bilo nemogoče samo pomisliti na uspehe, kakor smo jih do sedaj dosegli. Svoje velike rezultate dajejo danes in bodo dale že večje v bodočnosti, če jih bomo neprestano razvijali, neprestano krepili. Razumljivo je, da v iniciativo množic ne more imeti zaupanja oni, ki se je vedno bal demokratične volje svojega ljudstva, ki nikdar ni veroval v ustvarjalne moči svojega naroda. Mi pa smo pripravljeni in smo pričeli z uporom proti okupatorju in njegovim pomočnikom, ker smo verovali v zavest ljudstva, in Narodna fronta postavlja danes svetle perspektive bodoče sreče in blagostanja našega ljudstva, ker veruje v naš narod. Ona svojemu ljudstvu ne obljublja sreče in blaginje, to je, ne govori svojemu ljudstvu, da mu bo prinesla vse to na krožniku, ampak mu kaže pota in orožje, s katerim bo naše delovno ljudstvo ustvarilo zase srečo in blaginjo.

(Iz govora na 1. kongresu Enotne narodnoosvobodilne fronte Jugoslavije, 1945).

Mislim, da je za človeka vredno živeti, če ustvarja.

Edvard Kardelj

27. januar 1910 – 10. februar 1979

Desetega februarja je minilo osem let, kar je umrl Edvard Kardelj – eden največjih sinov slovenskega naroda

XIV. se spominja... o srečanju njenih pripadnikov, o pohodu njenih dedičev poročamo na 4. in 5. strani

Štirinajsta na srečanju

Dom JLA Ljubljana, 7. februarja 1987

»Štirinajsta« na pohodu

Sedlarjevo 6. februarja 1987

Fotografiji prispevala J. Čurin in M. Strašek

»Letos stopamo v peto desetletje podeljevanja Prešernovih nagrad. Že kar častljivo obdobje, v katerem nagradujemo vrhunske in pomembne umetniške stvaritve, tehtne obogatitve slovenske kulture, nam priča, kako globoko se je v našo zavest vsidrala ideja o Prešernovih nagradah; vsidrala se nam je zato, ker v pesnikovem imenu in ustvarjanju zavestno in magično dojemamo srčiko slovenske kulture in skozi njo tudi slovenskega naroda.«

Bruno Hartman,
predsednik upravnega odbora
Prešernovega sklada

Upravni odbor Prešernovega sklada je po vsestranskem pretresu temeljitem tehtanju in tajnem glasovanju odločil, da podeli Prešernovo nagrado za leto 1986: **arhitektu dr. Milošu Bonči, igralcu Borisu Cavazzi in pisatelju Pavletu Zidarju** ter nagrade Prešernovega sklada:

književnemu prevajalcu Alešu Bergerju, slikarju Emeriku Bernardu, pesniku Alojzu Ihanu, slikarju Lojzetu Logarju, kreatorki maske Berti Neglič, igralki Ivanki Mežan, režiserju Edvardu Milerju, oblikovalcu Vladimirju Pezdircu, koreografu Milku Šparenbleku ter Lojzetu Lebiču, Kseniji Hribar in Jerneju Habjaniču kot ustvarjalni skupini.

»Večna bridkost in bolečina umetnika«

Fragmenta iz govora Miloša Mikelna na osrednji Prešernovi proslavi

Prvi...

»V časih, kakršen je ta, je razumljivo, da je umetnikovo zapisovanje družbenih dogajanj deležno večje pozornosti kot opisi intimnih. Najbrž zato zdaj pri nas, kljub splošni usmerjenosti družbe k materialnim problemom in posameznika k potrošništvu, ko je vsak inženir bolje cenjen in plačan kot najboljši literat, vendarle doživljamo, da je ugled pisatelja na Slovenskem zrasel visoko kot že dolgo ne; resnični ugled med ljudstvom, ko ti neznan človek na cesti reče: 'Hvala za vse, kar delate za Slovence', drugi 'Držite se, ne popustite', tretji 'Vam, pisateljem, verjamemo, vi govorite resnico.'

Za resnico torej gre.

Umetnik mora govoriti resnico, brez nje ga ni, to je tako rekoč njegova profesionalna deformacija; tudi slab, neznan umetnik je podvržen tej prvi zahtevi svojega posla in kadar ji streže, je prispeval kak majhen zidak, velik umetnik pa je s svojo resnico o svojem času in družbi vgradil nove nosil-

ne oboke v stavbo svoje civilizacije.

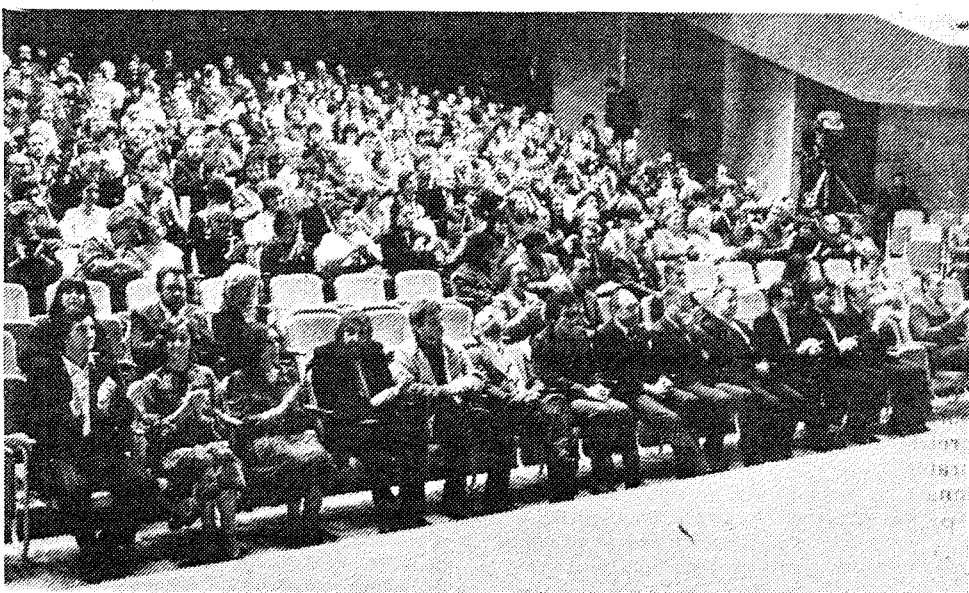
Drugi...

»Zdaj smo na novem razpotju. Zdaj – mislim, da vidim, berem in poslušam prav – se iz istovrstne revolucionarne volje po spremenjanju takih razmer začena gibanje za premagovanje slovenske enomišljenjskosti in ekskluzivizma. To gibanje od razmišljajočih Slovencev vseh nazorov po mojem ne more doživeti drugega kot podporo, od nekaterih gotovo skeptično in kritično, vendar podporo.

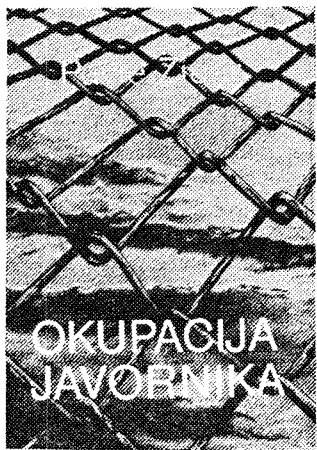
Da zmore slovensko socialistično gibanje samo iz sebe začeti premagovati enomišljenjskost družbe, ki jo vodi, in komunisti začeti s svojim lastnim ekskluzivizmom spopad, ki nikakor ni lahek; nasprotno: neizogibno vodi do hudih nasprotij in razkolov znotraj ZKJ, je zanesljivo potrdilo, da revolucionarna gesla OF o nacionalni in socialni svobodi niso bila prazne parole. In da žrtve, ki so padle v tem imenu, niso bile zaman, kakor zdaj vedežujejo nasprotniki socialistično republikanske

Slovenije ali kakor včasih, spričo osupljive brutalne moči novega konservativizma nove birokracije, ki je v obrambi lastnih položajev slepa za nevarnost, da se sedanja družbena kriza spremeni v gnitje in razpad, resignirano pravi prenekateri stari partizan sam.

To je razpotje, na katerem smo Slovenci z vso Jugoslavijo vred prav zdaj. To razpotje vodi ali v resnično priložnost za odločilen korak naprej v ustvarjanju prave demokratične družbe, prvič tu, na teh naših tleh, ali pa v prisilni jopič družbi, ki so ji tradicionalne enomiselnosti oblike družbenega življenja in z njimi ekskluzivizmi vseh smeri postali pretesni in jih hoče zavreči, kar ji je moč preprečiti edino s silo. Ni dvoma, da je Slovenija doslej tako stopnjo materialnega in duhovnega razvoja, ko je naš nadaljnji napredek možen samo v pravi demokratični družbi, ki bo, v prostoru in času, v katerem živimo, razvijala najboljše dosežke samoupravne socialistične Jugoslavije in zavrgla vso svojo preživelo, zavirajočo, nesvobodno dediščino.

zmagovalec v navzkrižju s samim seboj in s svetom nasilja, pa najsi gre za intimni svet medsebojnega polasčanja ali za isto dogajanje v javnem življenju, v spopadu posameznika s sistemom. Zidarjeva zgodba se nam prikazuje najpoprej kot osebno pričevanje o nepozabnem in hudem, pa potem kot družbenokritično pisanje zoper popačenost v naši povojni družbeni stvarnosti, pa spet kot ironično zabavljiv, a prizadet zapis, tja do oznanjalske sporočilnosti in vno-

Doktor v Jančarjevem Velikem briljantnem valčku
(Drama SNG Ljubljana)

vične fabulistične knjig zadnjega obdobja.

Pisava Zidarjevih zgodb je vseskozi izrazita, domišljena, inovativna in v svoji poetični svežini polna navdiha. Že na začetku se je pisatelj ognil neelastični shematiki, a tudi kasneje ni nasedal modnim proznim konstrukcijam. Nosil in vodil ga je tok žive pripovedi in tako je lah-

ko ostajal zvest življenju, ki je pljusalo v njem in okrog njega. Zato je bil Zidar, po dobri slovenski tradiciji, tudi zmeraj berljiv in bran pisatelj.
IZ »OKUPACIJE JAVORNIKA«
(literarno oblikovanega spomina na vojno otroštvo; knjigo je leta 1984 izdala Založba Borec)

Iz Okupacije Javornika

(literarno oblikovanega spomina na vojno otroštvo; knjigo je leta 1984 izdala Založba Borec)

Vojski še ni bilo videti konca.

Zapadel je sneg. Veliko snega.

Zima nam je prinesla živilske nakaznice najrazličnejših barv, od rdečih, na katerih je pisalo Brot 500 gr, do modrih na Fleisch (meso) 50 gr, rumene so bile za maščobo, predvsem margarino in maslo, bele za sladkor, roz-nate pa za južno sadje. Družina je prejela še tako imenovane pike za blago in tobak.

Ko je mama preračunala, kaj nam Nemci nudijo za mesec dni, je izračunala, da od tega ne moremo ne živeti in ne umreti; to, kar so nam okupatorji nudili za štiri ljudi, je v stari Jugoslaviji zadostovalo komaj za enega za dvajset dni.

Vse te lepe papirje je raznašal blokfirer.

Hranila nas je torej stranka NSDAP. In samo ona je odločala, ali bomo ustreljeni, izseljeni in hranjeni do naslednjega meseca.

Naša bridka usoda se je spreminjala kakor smer dima v polju.

A odločitve o nas so jim le pomešali taki, kot je bil Finžgarjev Johan, ki se ni pustil kar tako zvezati in ubiti.

Nemci so znali to na poseben način ceniti. Vsaj s silnim strahom in krvavo odločnostjo, ki pa je rodila na drugi strani pogum in prezir do lastnega življenja. Prav zavoljo tega prezira so morali vse prenesti na kasneje, ko bo narod zvezan oziroma izčrpan od slabega hranjenja in garanja.

Na živilske izkaznice pa ni bilo prav nič garantirano, če se nisi postavil v vrsto in čakal ure dolgo za mleko, sadje, meso. To, kar ni bilo na živilske nakaznice, so bili le še zobotrebi, pečilni prašek in vaniljev sladkor.

Za meso smo morali ponavadi v vrsto že ob eni zjutraj. Redkokdaj si bil prvi, pa čeprav si vstal tako rano. Vselej so bili pred tabo vsaj še trije, prva med prvimi pa vedno Revnovka, bila je abonirana na vsa prva mesta, kakor danes Stenmark. (Naj mi oprostijo uboga ženica!)

Zdaj si pa zamislite, koliko ur smo prestali v vrstah, če so odpirali šele ob osmih. Tudi po sedem, osem, devet za košček pustega konja ali vola.

V trgovinah in mesnicah so imeli nekoga samo za to, da je strigel odrezke in preračunaval grame mesa ali maščobe.

Edino folksdojčerci so imeli vsega na pretek, toliko vsega, da so se pred našimi očmi redili v prave prašiče za zakol.

Hanzi, ki ga še vsi več ali manj poznamo in katerega oče je bil Zellenleiter, je imel v razredu dolžnost nekakšnega zaupnega Mitzinega podaljška, kadar le-te ni bilo. Vpil je na nas po nemško ali v nemščini, kakršno uporabljam tudi jaz v tem spisu sem ter tja, ker me spomin na vse to zanese v slovenski »jidiš«. Naša imena je Hanzi zapisoval na tablo, jih brisal, znova zapisal, kakor smo pač kriče od njega zahtevali.

Bil je pravzaprav le Mitzi na krpa.

Solo pa smo se šli bolj tak, z »multiplizieren«, kadar so selili sošolce in je zvenila praznina za njimi, sicer pa smo celo večnost ponavljali prirodoslovne teme: Das Reh, Der Wolf, Der Bär und Eisbär, Der Fuchs, Der Maulwurf... Od vseh teh sem vedel le naslov in morda dva začetna stavka, temu primeren pa je bil tudi letni uspeh.

Nekako sem čutil, da je morala biti Mitzi v Nemčiji deklina s ceste, pobrana ob kaki raciji in po kratkem postopku predelana v učiteljico, namenjeno verjetno za Poljsko, a jo je sreča potisnila na glavo nam.

Kmalu pa je NSDAP ugotovila, da z generacijo naših očetov še ne bo dokončne rešitve Oberkraina in da bodo morali v prihodnje resno računati tudi na nas, ki smo člen v delavski verigi. Prišli so do prepričanja, da nas morajo česa naučiti, ne pa le »multiplizieren« in Das Reh und Fuchs. Znati bomo morali več, če bomo nadomestili pri strojih naše očete. Zato je z novim šolskim letom leta 1943 vstopil v razred prijazen učitelj namesto Mitzi. Kar zasijali smo, ko se nam je predstavil po slovensko, rekoč, da je Fritz Winkler.

Zažujnjali smo.

Prvič v dveh letih slišimo v razredu slovensko!

Fritz je govoril s tistim značilnim grlenim r, s kakršnim govore Korošci.

Nemci so po dveh letih le pogruntali, da ne gre brez uporabe slovenščine pri pomenčevanju.

Frtiz naj bi bil nekakšna naša popotna palica, da bi srečno priromali v tretji rajh.

Prešernove nagrajence smo se namenili predstaviti z »vzorci za pokušino« iz njihovih del.

Prešernovi nagrajenci

Arhitekt Miloš Bonča:

Novo, ki ne zanika starega, je nekakšen osnovni motiv arhitekture Miloša Bonče in tak pristop ter realizirani objekti, ki jih je zapustil v številnih slovenskih (tudi manjših) krajih, so mu prinesli Prešernovo nagrado. Posnetka trgovske in stanovanjske hiše v Celju, za katero je bil še zlasti nagrajen, vam ta hip ne moremo predstaviti, zato pa vam ponujamo pogled na Tehnični center Ljubljanske banke in Smartinski cesti v Ljubljani, ki prav tako predstavlja dober primer Bončeve arhitekture.

Tehnični center Ljubljanske banke v Ljubljani (pročelje)

Igralec Boris Cavazza:

Desetletja že spremljamo rast tega slovenskega igralca in zdi se, da njegova energija z leti ne peša ampak še kar naprej raste. Preseneča nas vedno znova z natančno in studiozno izpiljenimi dramskimi upodobitvami, hkrati pa enako uspešno seže na film (in tudi za filmsko platno) pa tudi na TV ekrane.

Briljantno je odigral vlogo Doktorja v Jančarjevem Valčku, prav tako brezhibno

pa je v drami Stanislave Przybyszewske upodobil popolnoma drugačen lik močnega Dantona.

Na fotografiji ga vidimo v prizoru s Poldetom Bibičem, ko se plast za plastjo odkriva beda z, na začetku samozvestnega zdravnika, in ga (predvsem v povezavi s slugo) nazadnje predstavi kot »stranskega igralca«, oziroma kolaboranta proslule ustanove »Svoboda osvobaja«.

Pisatelj Pavle Zidar

Opus, ki ga je do zdaj napisal Slovencem Pavle Zidar, je velik in v svoji sporočilnosti bogat. Z mnogimi knjigami je dostikrat prvi in dostikrat neizbrisno zarisal podobe našega časa v vsej njegovi človeški in družbeni polnosti.

V njih je videti domala zmeraj isto pokrajino Zidarjevega pisanja: ogroženi, bo-reči se posamezniki, poraženi

Po poteh herojev igmanskega marša

Na koncu operacij v drugi sovražnikovi ofenzivi januarja 1942. leta se je PRVA PROLETARSKA BRIGADA nahajala na območju Jahorine, na tej približno 1920 m visoki planine jugovzhodno od Sarajeva. Vsled vse večjega pritiska ogromnega števila sovražnikov, koncentriranih na območju Sarajeva, se je morala ena izmed dveh kolon I. proletarske brigade po nalogu vrhovnega štaba NOV premestiti preko planine IGMAN v rajon osvobojene Foče, malega bosanskega mesteca ob izlivu rečice Čehotine v Drino. Marš se je pričel 27. 1. 1942 in v svojem premiku je 900 borcev te kolone moralo prehoditi najtežji del divjega Igmna; po strminah so se borci prebijali skozi visoke zamete in snežene meteže, skrajno slabo oblečeni, pri -32° C mraza, noseč s seboj tudi 50 ranjenih soborcev. Po štirih dneh se je brigadi z nadčloveškimi napori uspelo prebiti do Foče, pri čemer je brigada izgubila več kot 20 soborcev, ki so omagali v mrazu in snegu, še več borcev pa je dobilo ozeblino s trajnimi in neozdravljivimi posledicami. To je bila huda preizkušnja vzdržljivosti in tovarištva, ko je trdna vera v svobodo, lepšo prihodnost ter bratstvo in enotnost naših narodov porajala v ljudeh sposobnost in moč za neizrekljiva junaštva, tveganja in visoko moralo borcev NOV tistega časa.

Prav v spomin na te slavne dogodke in v spomin na enega izmed najtežjih maršev v NOB se organizira v tem času vsakih pet let po poteh Igmanskega marša spominski pohod, letos jubilejni, katerega se je udeležilo 250 pohodnikov, predvsem borcev NOV, planincev in mladine iz vseh republik in pokrajin. Spominska brigada je bila sestavljena iz šestih bataljonov in izmed udeležencev te brigade je bilo tudi štirinajst Slovencev in od tega štirje Jeseničani: Ančka Stojan, Bogo Mali, Stane Zugwits in mladinec Tilen Kofol. Udeležbo Jeseničanov je predstavljal Občinski odbor ZZB NOV Jesenice. Dodeljeni smo bili II. črnogorskemu bataljonu, za komisarja tega bataljona pa je bila z ukazom komandanta brigade imenovana naša Ančka Stojan.

Ob prihodu v Sarajevo so nas predstavniki organizacijskega odbora gostoljubno

sprejeli. V Vogošću, v predmestju Sarajeva, se je tega dne zbrala glavnina brigade – pohodnikov in zvečer istega dne po večerji in krajšem kulturnem sporedu je ob navzočnosti družbenopolitičnih predstavnikov kraja in številnih še živčih borcev I. proletarske brigade o pomenu legendarnega Igmanskega marša spregovoril udeleženec tega pohoda ALBIN PIBERNIK, Jeseničan po rodu, najmlajši udeleženec Igmanskega marša, sedaj živi v Ljubljani. Igmanskega marša se je Albin Pibernik udeležil kot enajstletni deček s svojimi starši – partizani I. proletarske brigade. Naslednjega dne, prvi dan pohoda torej se je vsa brigada postrojila v Vogošću ter ob 7. uri krenila v pohod pod poveljstvom kamandanta brigade podpolkovnika Milojka Pantelića, ter komisarja brigade Milana Vračevića.

V stroju brigade so bili tudi trije udeleženci Igmanskega marša 1942. leta in sicer: Rada Cvetković, Albin Pibernik in Stevan Roglič. Po oblikovanjih brigade po bataljoni so bila imenovana tudi poveljstva bataljonov. Sprejeli smo pohodno brigadno zastavo ter po raportu komandanta krenili po sledeh Igmanskega marša po vnaprej načrtovani poti. Na spominsko obeležje Igmanskega marša smo pred odhodom položili tudi vence in cvetje. Do podnožja Igmanskega marša smo se pripeljali z avtobusi, od tam dalje pa peš krenili po maršruti I. proletarske brigade in ob sneženju in v vetru nadaljevali pohod ter okrog 11. ure prispevali v BREZOVAČO, to je v kraj, kjer so takratnim že ozeblim borcem nudili prvo medicinsko pomoč. Po krajšem postanku je brigada v snegu, mrazu in vetru spet nadaljevala naporno pot ter okrog

13. ure prispela v VELIKO POLJE – IGMAN, kjer smo na spominsko obeležje spet položili vence. Po partizanskem pasulju, vročem čaju in krajšem počitku smo pohod nadaljevali z avtobusi ter preko vasi TRNOVO in DOBRO POLJE ter približno ob 18. uri prispeli v rudarsko naselje MILJEVINA, kjer smo tudi prenočili.

Večina pohodnikov je prenočevala v šolskem poslopju, mnogo domačinov pa je za prenočevanje ponudilo svoje domove.

Pripominjamo, da so nas na vsej poti pričakovali številni domačini – krajanji z navdušenjem, prirejali so krajše kulturne nastope, na spominska obeležja marša pa polagali cvetje in vence. Pomen Igmanskega marša so nam tolmačili borci – udeleženci I. proletarske brigade, tado da smo Igmanski marš podoživljali dokaj izvirno. Po skupni večerji in tovariškem večeru smo prijetno kramljali dolgo v noč, spletili nova znanstva, po prespani noči v Miljevini pa naslednjega dne, to je 25. 1. tega leta, ob 8. uri spočiti spet nadaljevali okrog 15 km dolgo peš pot preko BRODA na DRINI v smeri končnega cilja spominskega pohoda do FOČE, kamor smo prispeli okrog 12. ure. Na glavnem trgu mesta nas je z navdušenjem pričakala več tisočglava množica krajanov s folklornim nastopom in kraj-

Sprejem na glavnem trgu v Foči

šim kulturnim sporedom. Po raportu komandanta marša sta navzočim spregovorila še predsednik OO ZZB NOV Foča tovariš Gavril Čalasan ter predsednik OK SZDL tovariš Esad Medošević, o samih dogodkih in o pomenu Igmanskega marša leta 1942 pa je zbranim spet spregovoril najmlajši udeleženec Igmanskega marša, takrat enajstletni Albin Pibernik, ki je s svojo materjo in očetom podoživljal vso golgotu Igmanskega marša. Njegov oče Albin, tudi pohodnik tega marša, je padel leta 1943 v Tomšičevi brigadi, mati Julka pa je zaradi ozeblin umrla nekaj dni po prihodu v Fočo, kjer je tudi pokopana (njima v spomin se imenuje kulturni dom Julke in Albine Pibernik na Javorniku). Njegov govor je bil med pohodniki in navzočimi domačini sprejet z velikim navdušenjem, nato pa smo na samem trgu v Foči zaplesali kolo bratstva in enotnosti. Po razformiranju brigade je sledilo še kosilo, nato pa smo se po slovesu od domačinov Foče in slovesu z ostalimi pohodniki z avtobusi odpeljali v

Sarajevo, od tam pa na svoje domove z neponovljivimi občutki podoživljanja teh za vse nas tako pomembnih zgodovinskih dogodkov, ob novih poznanstvih in ugotovitvah, da žrtve in tako veliki napori niso bili zaman. Prav zato bomo te pridobitve ohranjali in branili vedno. Dodali bi še, da se je Igmanskega marša leta 1942 udeležilo okrog 700 borcev I. proletarske brigade vseh narodov in narodnosti Jugoslavije. Slovencev je bilo 10. Danes živi le še nekaj posameznikov.

Ivan Stana

P. S.

Ob zaključku tega kratkega opisa letošnjega jubilejnega Igmanskega marša se jeseniški udeleženci iskreno zahvaljujemo vsem, ki so nam omogočili udeležbo na tem pohodu, predvsem pa OO ZZB NOV Jesenice in predsedniku tovarišu Stanetu Križnarju, dalje Občinskemu sindikalnemu svetu Jesenice, Železarni Jesenice, HTDO Gorenjka Jesenice in Univerzal Jesenice, ki so nas gmotno podprli. Udeleženci pohoda z Jesenic

V sosednji Avstriji:

Protestna vožnja za skupno šolo

Demonstracija koroških Slovencev. Tisto soboto, 31. januarja letos, so se zbrali na Dunaju na Balhausplatzu, pred uradom zveznega kanclerja. Iz Celovca so se semkaj pripeljali s posebnim protestnim vlakom, ki je imel 19 vagonov in so bili povsem zasedeni. V njih je bilo več kot 1.500 potnikov, Slovencev, rojakov iz vse Južne Koroške. Med njimi je prevladovala mladina.

Na Dunaju so se jim pridružile še druge manjšine v Avstriji: gradiščanski Hrvatje, Čehi, Madžari in drugi. Vsi ti tudi v tako demokratično deklarirani državi, kakor se že dolga leta zelo rada postavlja Avstrija, nimajo niti najosnovnejših demokratičnih pravic. Koroške Slovence je pri njihovem prizadevanju podprlo več sto najrazličnejših komitejev, organizacij, skupin in posamezne osebnosti, nemško govorečih avstrijskih demokratov iz domala vseh pokrajin Avstrije.

Demonstracijo, podobno, kakor zborovanje letos 22. januarja v Celovcu, sta pripravili osrednji slovenski organizaciji: Narodni svet koroških Slovencev in Zveza slovenskih organizacij, skupaj z Nadstrankarskim komitejem za obrambo dvojezičnega šolstva. Ocenjujejo, da se je sobotne demonstracije na Dunaju udeležilo skorajda 7.000 ljudi. To je po vojni tudi največja demonstracija koroških Slovencev v zamejski Koroški.

Demonstracija, povsem umirjena, brez kakršnihkoli izzivanj, je bila ena izmed javnih oblik, da se koroški Slovenci postavijo na lastne noge glede svojih pravic. Utemeljeno namreč dokazujejo, da če bo padla šola, bo nastal geto. Bo torej tisto, kar so v južni zamejski Koroški, še kako občutili v času nemškega nacionalsocializma. Zaradi tega tudi opozarjajo, da jih hočejo postaviti ob zid. Da bi jim dejansko priznali manjšinske pravice, o tem pristojne deželne avstrijske oblasti vsaj doslej nočejo nič slišati. Koroški Slovenci, z njimi tudi druge manjšine v Avstriji, so seveda prisiljeni, da se med seboj povezujejo; čim več jih bo, bolj bodo organizirani in čim

glasnejši, tem večja je možnost, da se obdržijo.

Demonstranti so se ustavili tudi pred Hofburgom, kjer trenutno zaseda konferenca o evropski varnosti. Gre za internacionalizacijo manjšinskih zadev. To pa tudi pomeni veliko pomoč vsem demokratičnim in naprednim silam v Avstriji, ki se vse bolj in bolj zavzemajo za enakopravnost in zaščito manjšin.

Dvojezično šolstvo je na Koroškem ena izmed zelo občutljivih in osrednjih manjšinskih vprašanj. Med drugim je nesprijemljivo, da se je koroški deželni parlament izrekel za takoiomeno vani kompromisni model dvojezičnega šolstva. Le-ta ločuje otroke po jezikovni pripadnosti. V bistvu je hud udarec pravicam koroških Slovencev. Tudi to je bil eden izmed razlogov za nedavno zborovanje v Celovcu in demonstracije na Dunaju.

Mnogi, ne le v Avstriji živeči Slovenci, temveč tudi drugi demokrati, se sprašujejo, od kod neki takoiomeno vani strah. Ali pripadniki posameznih narodnostnih manjšin res ogrožajo večinski narod v Avstriji? Ali jih je treba zaradi tega zatirati, če že ne prisilno asimilirati? Desničarski krogi, med nji-

mi imajo vodilno vlogo pripadniki koroškega Heimatdiensta in še kdo, vseh povsod poudarjajo čisto Koroško. Doslej je prišlo do že več nasilnih asimilacij. Ena takih so napadi na posamezne Slovence in podiranje ali pa premazanje dvojezičnih napisov v letu 1972. Vse to so takrat počeli pripadniki nemškonacionalističnih krogov.

Znana je tudi razstrelitev spomenika na pokopališču v Sentrupertu pri Velikovcu. Avstrijske oblasti, ne samo da bi ga morale obnoviti v prejšnji obliki, krivcev sploh niso odkrile. Spomenik so postavili koroškim borcem, ki so padli na Svinji planini. Med njimi so tudi bili drugih narodnosti. Spomenik je izražal mednarodni boj proti nacizmu. Namesto prejšnjega so postavili le kamnito ploščo. Od prejšnjega napisa Partizanski borci za svobodo 1941–1945, so ostale le besede: Borcem za svobodo 1941–1945.

Ko se že prizadevajo, da je ne bi (kdorkoli že) motil tisti čudoviti mir v Avstriji, vsaj zaradi turizma, bi bilo po mnenju desničarskih krogov najbolje, da bi slovenska narodnostna manjšina v južni Koroški izražala nacionalno posebnost ali pa identiteto, le prek svoje kulture, glasbe, ljudskih plesov in tako naprej. Da bi torej na ta način bogatila avstrijsko kulturo. Bila bi naj neke vrste turistična zanimivost.

Po svoje je tudi zanimiva izjava Jörga Haidnerja, ki jo je podal v celovski kolodvorski restavraciji:

»Tudi v prihodnje si ne bom pustil prepovedati, da se ne bi zavzemal za varstvo vojne generacije. Zahvala gre njim, ki so se borili za domovino. Zahvala vam pripada. Mi ne bomo molčali,

čeprav so drugi že zdavnaj zavezali jezike.«

Tega verjetno ni treba komentirati. Edino v južnih predelih Koroške je bil organiziran oborožen odpor proti nemški nacistični okupaciji. Iz teh krajev so se posamezni borci pa tudi sodelavci NOB ni manjkalo, priključili splošni vstaji in že zelo zgodaj se kako tesno sodelovali z našim oboroženim odporom. Prav na ta odpor so se v Avstriji med drugim še kako sklicevali – ob pogajanju in podpisu državne pogodbe v letu 1955.

Na Koroškem doslej še niso odlikovali nobenega par-

ti dvojezično šolstvo na Koroškem sicer obdržalo. Po stopoma so ga prav heimatdienstovci in še kdo začeli demontirati. Eni in drugi so to utemeljevali, da pač morajo ali pa da so dolžni upoštevati pravice nemško govorečih otrok. Z državno pogodbo iz leta 1955 je bila zagotovljena širokopotezna zaščita manjšinskih pravic. Prepovedane so bile manjše sovražne skupine. Kljub temu so v okviru navidezno domoljubne organizacije koroški Heimatdienst in njeni pododbori njihovi pripadniki (pridružili so se jim še drugi) že prvo uro začeli z bojem

ko ravna s svojimi narodnostnimi skupnostmi. Etnične manjšine so pomemben del Avstrije. S svojim jezikom prispevajo k njeni raznolikosti. Tudi danes so etnične manjšine v Avstriji diskriminirane. Značilen je nemški nacionalističen pritisk na tiste, ki se nočejo asimilirati v Južni Koroški. Pomembne narodnostne skupnosti prej ko slej niso priznane kot etnične skupine. Nekaterim je celo ogrožen obstoj. Obласти celo načrtujejo, da bi njihovo naseljitveno območje spremenili v odlagališče odpadkov.«

Koroški Slovenci so torej utemeljeno demonstrirali pred dunajsko vlado. Širši javnosti so pokazali, da si dvojezičnega šolstva, ki bi naj bila regularna ustanova v tej državi, peščici desnih skrajnežev ne bodo pustili vzeti. Sobotna manifestacija je bila vrh manifestativne obrambe dvojezičnega šolstva in sploh manjšinskih pravic.

Delegacijo koroških Slovencev je sprejel zvezni kancler Vranitzky. Izročili so mu protestno pismo. V njem protestirajo proti nedemokratičnim postopkom, ki omogočajo, da ob izključitvi vseh kritičnih glasov in mimo prizadevanj, strokovno nepristojna politična komisija predlaga ukinitve dvojezične šole.

O tem Feliks Wiesner, predsednik Zveze slovenskih organizacij:

»Zvezni kancler je poleg drugega dejal, da o tem, tudi po njegovem mnenju zelo občutljivem vprašanju ni še nič sklenjeno. Vključiti se bodo morali strokovnjaki iz vseh drugih avstrijskih pokrajin, ne le iz Koroške.«

Kakšen bo rezultat nedavne demonstracije na Dunaju? Tako se sprašujejo ne le v zamejski Koroški, temveč širša slovenska, jugoslovanska, če ne tudi svetovna javnost.

Drago Miklavc

Protestno zborovanje na Dunaju. (posnetek: D. Modrinjak)

tizanskega borca, v letu 1985 pa so mnogi še živeli bramborci prešli veliko zlato častno odlikovanje koroške dežele. Ali so res tako zaslužni? So se res borili za svojo domovino? Zakaj pa se niso v letu 1938, ko so Nemci zasedli Avstrijo uprlo Anschlusu?

Leta 1979 je republika Slovenija skupaj s Koroško prevzela tovarno celuloze v Obirju. Tako sta ena in druga stran rešili 200 delovnih mest. Ob tem so pripadniki koroškega Heimatdiensta povzdignili glas, češ obvarujte Koroško obratov s Titovo zvezdo. Roke proč od nemške zemlje.

Po drugi svetovni vojni se

proti »prisilni« slovenščini.

Zelo značilen je tudi najnovejši primer iz koroških Borovlj. Tovarna Unior iz Zreč je v tem kraju ustanovila tovarno, kjer bodo izdelovali izvijače. Spočetka bi zaposlili 50, nato delovna mesta povečali še za 25, pozneje še več in tako bodo v doglednem času zaposlovali več kot 100 slovenskih in avstrijskih delavcev. V Avstriji so bili desni skrajneži proti temu in so primer označili za slovensko nacistične težnje.

Pritegniti velja besedam Karla Smolleta, slovenskega poslanca zelenih v avstrijskem parlamentu:

»Demokratična zrelost neke dežele se izraža v tem, ka-

Po poteh Štirinajste

Še nikoli toliko »divizijcev«

Z malo domišljije in nekaj osnovnega znanja si je moč pričarati dolgo kolono borcev Štirinajste divizije, ki je v noči od 6. na 7. februar 1944 pri revni kozjanski vasi, ci, spokojno speči v zasneženih temini, prešla tiho in neopazno mejno rečico Sotlo. Ravno s pomočjo le-teh in tokrat tudi z rekonstruirano podobo pohodnikov, kakšnih stodvajset jih je bilo, pretežno iz šmarske, pa tudi iz preostalih kozjanskih občin, združenih z vojniki ljubljanske in postojnske garnizije, smo se lahko v Sedlarjevem kar najbolj natančno soočili z dogajanjem v noči izpred trinštiridesetih let. K temu so seveda pripomogli tudi nekdanji udeleženci, komandant legendarne divizije Tone Vidmar-Luka in številni borci, ki jih je megleno jutro privabilo v Sedlarjevo, ob spomenik, ki sporoča zgodovinsko resnico in ki je vasico za vselej uvrstila med po-

membne kraje našega narodnoosvobodilnega boja.

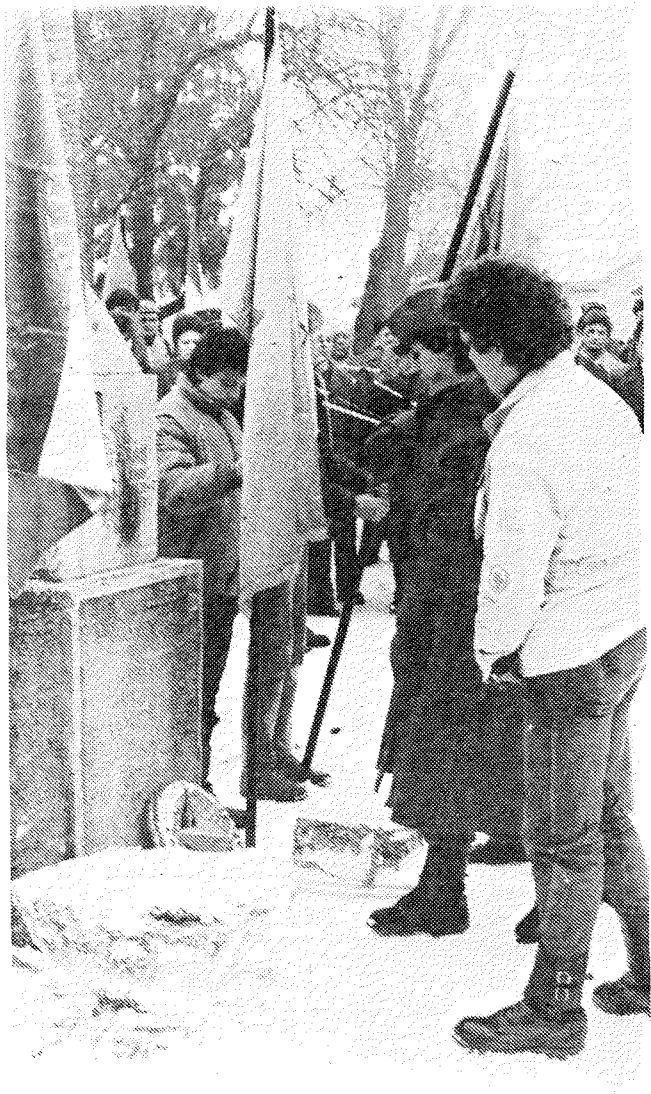
Obkroženi s prijaznimi domačini, ki so pohodnikom pripravili še kako potreben čaj – mladi rod je v prvi etapi čakala težka in dolgotrajna pot čez Kozjansko vse do Planine pri Sevnici – so fantje in dekleta dobili prvi vtis o dogajanju, ki je imelo še kako velik vpliv na razvoj narodnoosvobodilnega gibanja na Štajerskem. Domačini, sicer na moč prijazni gostitelji in organizatorji, mladini niso mogli postreči s spomini – že leta 1941 so jih Nemci izselili, na njihove domove pa naselili Kočevarje. Tudi brez tega bo pohod, trajal bo do 14. februarja, ko bodo pohodniki prišli na Ljubno, zagotovo rodil sadove: izročilo Štirinajste divizije je že takorekoč nekaj kilometrov od Sotle še vedno izredno živo.

Za pohodnike je bil zagotovo najbolj zanimiva osebnost Tone Vidmar-Luka, ko-

stacije najprimernejša – in seveda tudi najpriljubnejša – oblika prenašanja izročil narodnoosvobodilnega boja na mladi rod. Tega mladega rodu, razen pohodnikov in domačinov – pa v Sedlarjevem ni bilo videti! Drugič: po-

Največ pozornosti narodnemu heroju Štirinajste divizije Tonetu Vidmarju-Luki

»Štirinajsta« je prešla most čez Sotlo

mandant divizije, ki je že med kulturnim programom in seveda še bolj po njem pritegnil pozornost s svojim klenim besedovanjem, katerega nazornost dovolj dobro pozna domala vsa kozjanska mladež.

Zbrano kolono vedrih obrazov je nagovorila predsednica medobčinskega sveta ZSMS Celje Anka Vetrh, pohodni prapor pa jim je izročil nekdanji borec divizije Anton Gregorič-Jakec, potem pa so se »divizijci« odpravili na pot do Planine, kjer so tudi prvič prespali. Sedlarjevo je ostalo, kljub zastavam in hrumečim korakom iz zvočnikov, osamljeno, takšno, kakršno je bilo v tisti gluhi noči.

Za zaključek velja zapisati vsaj še dve ugotovitvi. Že zdavnaj smo dorekli, da so pohodi in podobne manife-

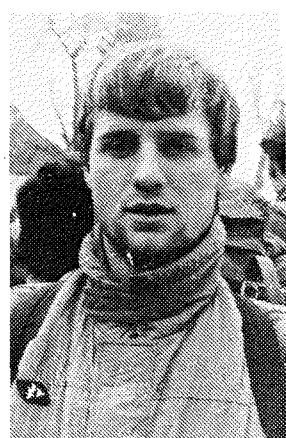
hodniki sami, pa tudi nekateri »obstranci« so menili, da bi vendarle bilo treba nekaj spremeniti v tem »pohodovanju«, saj postaja enolično. Rekli so tudi, da bi bil že skrajni čas, da bi se pohod razvlekel vse do tja, od koder se je resnično začel, torej do Suhorja, s tem pa bi pridobil še nekaj več: povezavo s hrvaškimi mladinci iz Čazme in drugod in s tem tudi razsežnost bratstva in enotnosti.

Kot zapisano, Sedlarjevo spet sameva. Danes je ta vasica vendarle nekoliko drugačna, kot je bila v letu pohoda. Vrsta hiš nastavlja na svojem prodnatem brežiču nad Sotlo ravnici, ki se razprostira pod Zagorskimi Selami nova lica. Le še tu in tam je videti stare hiše iz tistega časa. Med njimi izstopata stari mlin ob Sotli, ki

Pravnik – vojak Dušan Kolarič iz Čakovca, sicer pa »stanovalec« vojašnice Borisa Kidriča v Sentvidu pri Ljubljani, je prvič na takšnem pohodu.

»Iz naše vojašnice nas je skupaj s starešino dvajset, prehodili pa bomo prvo etapo tja do Planine pri Sevnici. Seveda je to zame in za moje tovariše velika čast, zaupanje, ki ga moramo opravičiti.

Na pohod ne odhajam neseznane z zgodovinskimi dejstvi. Mislim, da bi vsak med nami dogajanja izpred trinštiridesetih let, natančneje, pohod Štirinajste udarne divizije, moral zelo dobro poz-

Matej Užmah

či, da sem nevednež, vendar je pač tako, da človek nikoli ne zve vsega. Pomembno je, da se mladi spoznavamo in da tudi drugi spoznavajo nas. To je na takšnih manifestacijah moč doseči.«

Jožica Ajdič, uslužbenka iz Zidanega mosta:

»Večina med nami, tudi jaz, se prvič podaja iz Sedlarjevega na pot. Privlači me vznemirljivost tega dejanja: nova spoznanja, novi ljudje, nova prijateljstva, kraji, ki jih ne poznam, zgodovina, ki mi je odtujena...

Vem pač tisto, kar smo se učili v šoli, tega pa ni bilo kdove koliko. Privlačneje se je seznaniti s preteklostjo na takšen način, ostane ti za vselej v spominu.

Dušan Kolarič

nati – če je že tukaj! Poznam zgodovino Tomšičeve brigade, s tem pa tudi Štirinajste divizije. Vem tudi, kakšno mnenje je imel tovariš Tito o tej vaši legendarni partizanski enoti. Se to: skorajda prepričani sem, da bom kdaj pozneje znova prišel v te kraje, na te poti. Takrat – z družino!«

Matej Užmah iz Šentjurja, delavec:

»Kot pohodnik sicer nisem novinec, na tem pohodu pa sem prvič, oziroma na prvi etapi, ki mi je manjkala. Prehoditi vso pot, se seznaniti s kraji in ljudmi, slišati njihova pričevanja, to za mladega človeka vsekakor ni majhna stvar. Ponosen sem na to. Glede na to, da so nas prejšnja leta ljudje povsod izredno lepo sprejeli, upam, da bom tudi tokrat prišel domov z lepimi spomini in bogatimi doživetji.

O pohodu sem marsikaj prebral, ne bi se moglo re-

Jožica Ajdič

Zavedam se, da bo pot težka, a nič zato. Če bi lahko, sem pač v službi, bi prehodila vso pot, tako pa bom izkoristila le prosto soboto in nedeljo, za petek pa sem si izprosila dopust.

prvi pozdravi pohodnike ob mostu bratstva in enotnosti in skedenj iz leta 1824 ob vходу v vasico. In bržkone so iz tistega časa še mogočne, skrivnostno ukrivljene in zgrbljene, kdove koliko stare vrbe ob mejni rečici. Sedlar-

jevo, kljub temu, da se ga je nova cesta izognila za borih sto metrov, koraka novim časom naproti, z njim pa vse Kozjansko, ki je Štirinajsto že kmalu po prehodu Sotle sprejelo s prvimi boji.

Milenko Strašek

V spomin padlim

Kaj ugotavljajo mentorji in razlagalci revolucionarnih tradicij?

V Mariboru so se sestali mentorji in razlagalci revolucionarnih tradicij na šolah srednjega usmerjenega izobraževanja in v domovih teh šol, ki so organizirani v posebnem aktivu pri predsedstvu Občinskega odbora ZZZB NOV Maribor Rotovž. Sestali so se z namenom, da bi obravnavali in ocenili svoje delo v prvem polletju šolskega leta 1986/87. Vodja mentorjev in razlagalcev prof. Francka Varl-Purkelje je poudarila, da so mentorji in razlagalci v tem obdobju opravili pomembno delo, saj so imeli na šolah 74 razlag. Največ razlag je bilo na srednji šoli računalniške in elektrotehniške usmeritve in v domu te šole (15. oz. 12 razlag). Zato so se vsi strinjali,

da bodo predsedstvu občinskega odbora ZZZB NOV Maribor Rotovž predlagali, naj bi šoli in domu zaradi tako živahne dejavnosti pri razlaganju revolucionarnih tradicij izročili posebno priznanje.

Razprava je pokazala, da bi kazalo v prihodnje razlage razširiti na celotno jugoslovansko področje, saj je bilo tudi v drugih republikah in pokrajinah vrsto dogodkov v NOB in v revolucionarnem delavskem gibanju, ki bi jih morali osvetliti pri svojih izvajanjih. Spregovorili so tudi o posameznih razlagah in ugotovili, da je ena šolska ura premalo za posredovanje posameznih tem. Zato so priporočili šolam, da bi za razlage s tematiko NOB oz. revo-

lucionarnih tradicij namenili vsaj dve šolski uri. V prvi bi naj posredoval razlago borec, v drugi uri pa bi naj bilo dovolj časa za pravo vprašanje in odgovore. Borci so ugotovili, da se mladi zelo zanimajo za razne tabu teme, ki to ne bi smele več biti. Gre za to, da smo v naši družbi odprli demokratični dialog z vsemi delovnimi ljudmi in občani in omogočili razpravo o vseh problemih tudi iz nedavne preteklosti, ki zanimajo mlade. Za borce je tudi zanimiv odnos mlade generacije do NOB in do povojnega socialističnega razvoja. Nasploh ugotavljajo, da se mladi zanimajo za posamezne dogodke in pojave v NOB in pozorno poslušajo izvajanja. Vprašujejo tudi o vsem,

kar jih zanima in o čemer doslej niso bili dovolj dobro obveščeni. Posamezne šole so v prvem šolskem poletju pripravile tudi obiske v Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru. Mladi so si ogledali tudi posamezne spomnike NOB in bili tudi pri spomeniku legendarnega pohorskega bataljona na Osankarici. V razpravi smo slišali tudi mnenje, da bi morali organizirati usposabljanje tudi za mlajše pedagoške delavce, ki pri svojem dosedanjem šolanju niso kaj dosti izvedeli o NOB.

V tem primeru bi lahko pridobljeno znanje koristno uporabili pri pouku zgodovine in drugih predmetov.

Marjan Kos

tiskarna
KURIR p.o.
61000 Ljubljana
Parmova 39

vam nudi hitre, kakovostne
grafične storitve

- FOTOSTAVEK
- OFFSET TISK
- RAZMNOŽEVANJE
- KNJIGOVEŠKA DELA

Telefon: (061) 312-133, 312-141

Snidenja, ki so že prerasla v tradicijo

Srečanja nekdanjih borcev legendarne 14. divizije so postala zares tradicionalna. Letos je bilo to že štirindvajseto po vrsti, srečanje pa je bilo združeno z letnim občinim zborom in z ovrednotenjem dosedanjega dela ter z načrtovanjem programa za prihodnje obdobje.

Sobota, 7. februarja v opoldanskih urah. Dvorana ljubljanskega doma JLA je bila nabito polna. Poleg predstavnikov družbenopolitičnega življenja in borčevskih organizacij so se srečanja udeležili tudi nekdanji borci 15. in 18. divizije. Ko so utihnili uvodni akordi ravninskih harmonikarjev, je zbranim spregovoril predsednik odbora skupnosti borcev 14. divizije Ivan Dolničar.

V izčrpni razpravi je poudaril naloge, ki naj bi jih uresničili v prihodnje. Te temeljijo predvsem na pisanju monografij, ohranjanju revolucionarnih izročil in njihovem prenašanju na mlajše rodove. Govoril je tudi o nameravanem snemanju filma »Divizija«. Pisanje knjig in monografij, ki naj bi bile kasnejšim rodovom v vednost o naši polpretekli dobi, na eni strani spremljajo denarne težave na drugi pa primanjkuje ljudi, ki bi bili pripravljeni prejeti za pero. Tudi odbor skupnosti borcev 14. divizije pri tem ni nikarkršna izjema!

Bolj kot pisanje monografije skrbijo nekdanje borce NOV naš jutrišnji dan, sedanje gospodarske razmere, negotov svetovni mir in vse pogostejše rovanje s strani nasprotnikov naše družbene ureditve in vsega, kar je pridobljeno s krvjo in velikimi žrtvami. Da je temu tako, dovolj jasno potrjuje govor Alojza Šonca, nekdanjega borca 15. divizije:

»... Z vso borbenostjo in zavestjo resničnega patriotizma moramo odločno stopiti na prste vsem tistim, ki ne morejo pozabiti svojega sramotnega poraza in vloge, ki so jo imeli v II. svetovni vojni.

Le-ti bi radi omadeževali našo socialistično revolucijo, naše borce za svobodo, naše uspehe in povojni graditvi, našo ZK in celo našega tovariša Tita. Ti esesovski in fašistični izmečki se celo norčujejo iz naše NOB in borcev,

jim pripisujejo zločine in celo zločine, ki so jih sami povzročali.

Žalujejo za svojimi privrženci in izdajalci, ki so se prodali tujcem in ki jih je zadel pravična kazen. Ni jim pa žal žrtev na Urhu, v taboriščih-tovarnah smrti v Nemčiji, Italiji in drugje, kamor so segli pohlepni fašistični kremplji. Postavljali bi jim

radi celo spomenike in nazadnje ponujajo v zasmeh celo takoimenovano spravo. S takšnimi krvavimi in zverinskimi zločini se ne bomo pogajali, najmanj pa mi, borci, ki smo na svoji koži občutili njihov red.

Kljub trenutnim težavam, ki nas tarejo, moramo odločno in optimistično gledati na jutrišnji dan, ostati še naprej Titovi borci. Titova pot je tudi naša pot. Zato pokonci glave, kot v letih najtežjih preizkušenj! Le tako bomo lažje premagovali trenutne težave, krepili bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti in lažje varovali s krvjo zaslužen svobodo...

Srečanja borcev legendarne 14. divizije se je udeležil

Ivan Dolničar

Miha Kobe

Albina Hočevvar-Mali

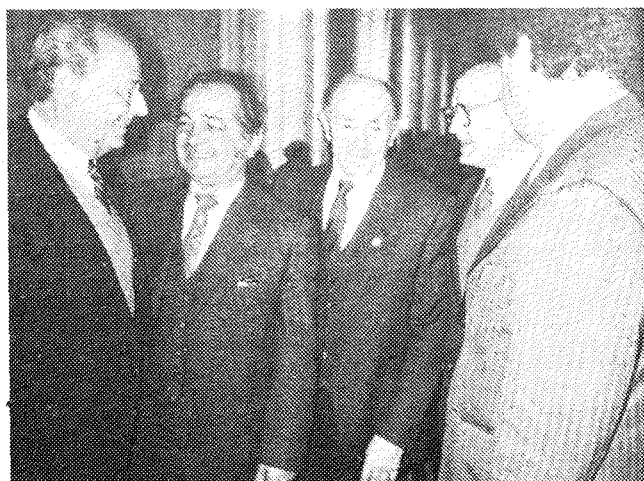
Alojz Šonc

tudi 79-letni Miha Kobe iz Starega trga ob Kolpi. V Bračičevi brigadi je bil kuhar. Kljub temu, da so mu moči že pošle, se rad udeležuje takšnih srečanj. Sam ne more daleč od domačega kraja, vendar mu znanci, sosede in prijatelji radi priskočijo na pomoč. Tudi slehernega obiska je vesel, saj ve, da v jeseni življenja kljub temu ni pozabljen. Tudi na letošnje srečanje je prišel v spremstvu znancev, ob slovesu pa nam je dejal: na svidenje spet prihodnje leto!

Tudi narodni junakinji Albini Hočevvar-Malijevi ni bilo žal poti od Maribora do Ljubljane. Kljub 61-im letom je življenje ni pritisnilo k tlom. Še vedno je rada med mladimi, lani je bila med njimi kar štiri mesece. »Če si med mladimi, jim pomagaš in razumeš njihove težave, boš sam mlad. Ne smeš pozabiti, da si tudi ti bil v njihovih letih in tudi priznati je treba, da si tudi sam počel neumnosti, ki jih danes sicer ne bi!« je pol v šali pol zares odgovorila »Binca«, kot jo najraje kličejo, na vprašanje, od kod ta ljubezen do mladih. Da njene besede niso samo golo razmišljanje, pa sem se prepričal, že leta 1983 na pohodu brigadirjev po poteh delegacije na drugo zasedanje AVNOJ-ja v Jajce.

Popoldan se je ob klepetu z znanimi in neznanimi prehitro prevesil v pozne ure. Za mnoge je to pomenilo, da se je čas slovesa približal, zlasti tistim, ki so prišli iz Kopra, Maribora, Bele krajine in celo Murske Sobote. Srečanje je minilo v zadovoljstvu vseh udeležencev, prijetnemu vzdušju pa so pripomogli tudi štirje ravninski harmonikarji, katere bomo prav gotovo še kdaj poslušali. Če ne drugje, na prihodnjem tradicionalnem srečanju borcev 14. divizije.

Jože Čurin

Snidenje nekdanjih borcev legendarne 14. divizije je vsakokrat prijetno in prisrčno

Kljub 79-im letom se Miha Kobe (v sredini) iz Starega trga ob Kolpi še vedno rad udeležuje tovariških srečanj. Tokrat je prišel v Ljubljano v spremstvu znancev.

Na srečanja prihajajo borci iz domala vse Slovenije; zato je temu primerno vzdušje, ki so ga posebej popestrili še ravninski harmonikarji

Komisar Sime zbira in komentira

Spet nas niso obvestili

Nekako sredi decembra lani so naši časopisi objavili, da so nam Romuni »ukradli« velike količine vode Donave, ne da bi spoštovali meddržavni sporazum, ki ureja režim vode Donave pri Đerdapu.

Pri tem je zanimivo, da to ni bil prvi primer, da so si naši sosedje neupravičeno prisvajali več vode, kot jim pripada. V zadnjih šestih letih se je to že večkrat zgodilo.

Zaradi velike suše lanske jeseni (ki je seveda enako prizadela tako jugoslovansko kot romunsko stran), so Romuni kar tri mesece samovoljno zniževali raven Donave pri Đerdapu. Zaradi takega ravnanja termoelektrarna Kostolac III nekaj dni ni obratovala, ker je bila gladina Donave tako nizka, da je bilo premalo vode za hlajenje navedene termocentralne. Poleg tega pa je bilo ogroženo tudi normalno obratovanje naše največje elektrarne na premost pri Obrenovcu.

V »interesu dobrososedskih odnosov« o teh, kakor tudi o številnih primerih v zadnjih šestih letih, so pristojni v Beogradu odločili, da se javnost o tem ne obvešča!

To se je zgodilo samo nekaj mesecev po številnih (zelo dragih) kongresih, ki so skoraj po istem kopitu soglasno sprejemali sklepe, da je treba izboljšati obveščeni delovnih lju-

di in občanov socialistične Jugoslavije!

Sicer pa so se naši sosedje lanske jeseni pokvarili: Italijani so nam kradli ribe in školjke, Romuni pa donavsko vodo...

Še tri o premogu

V začetku novembra so delavci iz TAM, MTT, Metalne in Mariborske livarne zagrozili: »Če ne dobimo premoga, bomo občasno prekinili delo!« Zadeva je postala že tako vroča, da so sklicali izredno sejo predsedstva mestnega sindikalnega sveta, v Mariboru pa so prišli celo odgovorni z republikanskega komiteja za energetiko. In premog je začel prihajati.

Ob letošnji delitvi premoga je v prvih osmih mesecih dobil Merkur iz Kranja 104 odstotke naročenih količin premoga, podjetje Dom-Smreka iz Maribora pa le 64 odstotkov.

Pri tem je zgolj slučaj, da je direktor kranjskega Merkurja nekdanji predsednik komiteja za energetiko SRS.

V ssozdu Titovi rudniki premoga Bosne in Hercegovine so v prvih sedmih mesecih letos porabili za dnevnicne na Zahodu 83.000 dolarjev. Je to veliko ali malo? Zgovorna je naslednja primerjava: da so zaslužili teh 83.000 dolarjev, kolikor je šlo samo za konvertibilne dnevnicne (ni podatkov o klinirskih dnevnicah), so morali rudarji Titovi rudniki premoga

Bosne in Hercegovine izvoziti kar 3.500 ton premoga.

Ne vem, ali so bila vsa ta potovanja z dolarskimi dnevnicami res potrebna, vem pa, da so Titovi rudniki premoga BiH na repu evropske lestvice po produktivnosti...

Obsojeni nekdanji voditelji Fenija

Na občinskem sodišču v Kavadarcih (Makedonija) se je končalo sojenje četverici nekdanjih voditeljev Fenija, ki jih je obtožnica bremenila, da so po višji ceni preprodali 8.000 kilogramov pločevine in tako protipravno pridobili Feniju 144 milijonov dinarjev. Za prekoračitev posebnih pooblastil sta bila obsojena na po leto dni zapora Milorad Luevski in Georgi Naumovski (nekdanji direktor in finančni direktor), na po šest mesecev pa Boro Micev (nekdanji voditelj centralne elektrostranske delavnice) in Krste Dimitrov (nekdanji vodja centralnega skladišča). Sodišče je poleg tega Feniju odvzelo protipravno pridobljeno premoženjsko korist.

Do tod vse v redu in prav. Samo po sebi pa se ob tem vsiljuje vprašanje: kdaj bodo stopili pred sodišče ljudje z nekdanjega vrha SR Makedonije, ki so omogočili gradnjo Fenija, sedaj že simbola popolnoma zgrešene investi-

cije, zaradi katere ne boli glava samo Makedonije, temveč vso Jugoslavijo?

Protiustavno ograjene plaže

V zgornjem komentarju sem zapisal izjavo Mirka Muškinje, da so si »nenadomestljivi in vsevedni funkcionarji tudi ogradili plaže«, kar je znano dejstvo.

Po mojem mnenju je tako ograjevanje plaže in s tem privatizacija morja in morske obale v nasprotju z Ustavom SFRJ iz leta 1974, ki v 85. členu med drugim določa, da sta morje in morska obala dobrina v splošni rabi in so kot take dobrine splošnega pomena. Zato menim, da je vse ograje na plažah šteti za »črne gradnje«, ki jih je treba čimprej odstraniti – od Ankarana do Ulcinja, pri čemer seveda ne bi smeli pozabiti otokov.

Morda bi tokrat dala dober vzgled občina Buje, ki je ob koncu lanskega leta začela radikalno rušiti »črne gradnje« ne da bi o tem predhodno obvestila prizadete lastnike.

Ob vsem tem pa se le bojim, da bo tudi tokrat obveljal stari rek, ki ga pripisujejo Seneki, rimskemu filozofu iz 1. stoletja našega štetja, (ali po Kristusovem rojstvu, če vam je tako bolj všeč): Quod licet Iovi, non licet bovi (Kar je dovoljeno Jupiteru, ni dovoljeno volu).

Pri nas imamo namreč še

vse preveč ljudi, ki se imajo (povsem neupravičeno) za Jupitra...

Črnogorski čudež

Nogometaši Osijeka tri dni v januarju niso »delali«, ker jim klub ni izplačal hranarine za decemer 1986. Igralci so dejali, da so se za takšen korak odločili, ker pač nimajo sredstev za normalno življenje.

Ob tem je treba navesti le nekaj podatkov. Med nogometaši tega moštva je denimo v lanskem letu Mrkela dobil izplačanih 3,29 milijona dinarjev (novih seveda), Kasalo 3,15, vratar Micić 3,05, rekorder pa je kapetan moštva Branko Karančić, ki je pokasiral 4,12 milijona dinarjev.

Ob teh številkah bi težko rekel, da so osiješki nogometaši socialno ogroženi.

Iz vsega navedenega pa je vendarle moč sklepati, da NK Osijek, ki igra v prvi zvezni ligi, nima dovolj denarja za redno izplačevanje svojih nogometašev-profesionalcev kljub temu, da je Osijek razvito industrijsko mesto in središče bogate Slavonije.

Povsem drugače pa je v Titogradu, prestolnici SR Črne gore, kjer ima športno društvo Budućnost v jugoslovanskih prvih ligah nogometaše, košarkarje, košarkarice, rokometarje in boksače.

Ker zanje še ni bilo slišati, da bi stavkali, je to zgovoren dokaz, da imajo klubi dovolj

denarja za sprotne poravnave obveznosti do športnikov-profesionalcev. Da gre pri tem za velike vsote, ni treba posebej poudarjati. Razen tega pa tekmovanja potrebuje precej denarja.

Tako torej: bogata Slavonija z Osijekom vred težko vzdržuje enega prvotigaša, medtem ko je znano, da je SR Črna gora tik pred popolnim finančnim polomom in da jo bodo morale reševati federacije in ostale federalne enote!

Kdo bo pojasnil ta črnogorski čudež?

Plačani delegati

Ko sedem članov komisije za razvoj zagrebškega sisa za socialno pride na sestanek, jih najprej pričaka blagajnik in vsakega nagradi s po 15 tisoč dinarji. To niso dnevnicne, niti potni stroški, temveč preprosto – plačana navzočnost na sestanku!

Odločitev o tem so sprejeli delegati sisa, podpisal pa jo je predsednik Pero Ilić. »Sestanki so zunaj delovnega časa, člani pa morajo preštudirati gradivo s svojega strokovnega področja in o njem razpravljati,« je odločitev pojasnil predsednik.

Na Hrvaškem je trenutno najvišja socialna pomoč ogroženim 19.300 dinarjev mesečno. Koliko šele bo, ko si bodo navzočnost na sestankih pustili plačati še delegati?

Vaš Sime

Stopnjevana napetost v Libanonu in okrog njega

Petega februarja letos je ameriški Posebni oddelek Sveta za nacionalno varnost in za krizne razmere ukazal, da se letalonošilkama Nimitz in John Kennedy, ki sta pluli proti obalam Libanona, pridruži še deset vojaških ladij s približno 2000 tisoč marinci za posebne akcije. Iz Španije se je začel proti južnemu Sredozemlju približevati nosilec helikopterjev s sto helikopterji in 4000 marinci. 25 vojaških ladij in okrog deset drugih je tako pomenilo uvod v največjo koncentracijo ameriških vojaških plovnih objektov na enem mestu, po vojni v Vietnamu.

Libanonske oborožene skupine, ki jih družijo ideja islamskega fundamentalizma in ki so si prilastile (ugrabile) številne talce (Američane, Francoze, Špance, libanonske Žide, Izraelce in tudi Zahodne Nemce), so sprožile, da bodo ubile štiri ameriške državljane, če izraelske oblasti ne bodo izpustile 400 borcev za svobodo Palestine, zaprtih v izraelskih taboriščih. Do tega trenutka, 9. februarja ponoči, še ni znano, ali se bo izvršitev smrtno kazni – rok poteče ob polnoči po srednjeevropskem času – res uresničila. Kljub temu je na razpolago dovolj podatkov, ki lahko nakažejo možen razplet (zaplet) v že tako zapletenem razmerju sil v Libanonu in okrog njega.

Kot kaže, je sodu izbila dno ugrabitev oziroma skrivnostno izginotje Britanca Terryja Waita, ki je po nalogu canterburyjskega nadškofa posredoval pri ugrabiteljih. Anglikanski pogajalec se je akcije lotil prvič poleti 1985, ko je proiranska Al Jihad al Islami, islamska sveta vojna, ugrabila Davida Jacobsena in Thomasa Sutherlanda z bejrutsko-ameriške univerze, britanskega učitelja Denisa Hillsa pa so ubili. To je bil tudi uvod v Waitovo »popotovanje« iz Bejruta v številne prestolnice. Tam je namreč iskal pomoč, da bi se pred nekaj manj kot mesecem dni končalo v libanonski dolini Bekaa.

Ameriška vlada je v petek, 6. februarja, presodila, da je šla zaenkrat dovolj daleč pri stopnjevanju napetosti in morebitnih grožnjah za izpustitev talcev. Na novice iz Bejruta, da ostajajo grožnje ameriškim talcem nespremenjene, le-te naj bi namreč ubili ob polnoči iz 9. na 10. februar, je Bela hiša odgovorila, da ostaja njeno stališče nespremenjeno, skratka, da popuščanje pred zahtevami ugrabiteljev ne pride v poštev. To med drugim pomeni, da ameriški vojaški poseg še vedno ni izključen. Zadeva je pridobila na dramatičnosti z objavo pisma ameriškega talca Steena, v katerem poziva Američane, naj pritisnejo na svojo vlado. Ta naj bi posredovala pri Izraelu, da izpusti 400 borcev za svobodo Palestine. Talca Steen, čigar besedilo so objavile zahodne agencije, se osupel sprašuje, zakaj Američani, vendarle ne pritisnejo na

Izrael, čeprav so poprej Izraelci za dva svoja vojaka že izpustili tudi 1300 internirancev. Izraelski obrambni minister Jicak Rabin je ob tem v izraelskem pristanišču Haifa izjavil, da gre za ameriške talce in da mora potemtakem ukrepati ameriška vlada.

Izid je negotov, zlasti za talce; prav tako pa bi bil negotov tudi možen poseg ameriške vojske, ki ne bi bil prvi takšne vrste. Negotovost bi poseg poleg nadalje vnesel ne samo na ozemlju Libanona, temveč širše; vplivati bi utegnil na možen razplet zalivske vojne, prenesel nevarnost morda tudi v Indijski zaliv, in nenazadnje v samo Sredozemlje. Neposredna ameriška grožnja je nedvomno uradno vezana na rešitev talcev. To bi bila že tretja ameriška intervencija v Libanonu in sicer druga pod predsedovanjem Ronalda Reagana. Zlasti po teheranski drami-afiri Irangate, bi bilo mogoče potegniti vzporednice med sedanjim predsednikom in Jimmyjem Carterjem, čigar poseg v Iranu se je klavrno končal. Morda je prav zato »razumljiva« želja, da si Reagan pridobi politične točke z učinkovito akcijo, s tem pa povrne amerškemu ljudstvu ugled in moč, ki naj bi jo ZDA, po Reaganovem mnenju, imele v svetu. Morda bi akcija že stekla, če bi Američani zanjo dobili polno soglasje zaveznikov. V tem primeru pa soglasja ni dala niti Velika Britanija, ki je v mnogem podprla ameriški napad na Libijo, niti ga niso dali drugi.

Zdi se, da v tem trenutku razpleta ni mogoče napovedati. Libanon je že desetletja prizorišče veliko starejše drame kot je ta. Spomnimo se izraelskega hegemonizma, ki je prvi ameriški zaveznik v tem delu sveta in tudi podaljšana roka ameriške politike. Ne gre pa prezreti tudi boja za neodvisno Palestino, kar, kot kaže, v Washingtonu še niso dojeli. Med drugim Združene države in Izrael tudi niso sprejele predloga mirovne konference o Bližnjem vzhodu, pod okriljem Združenih narodov, ki naj bi ne samo Libanon, potegnili iz začaranega in nasilnega kroga obračunov starih verskih in političnih nasprotnikov, hkrati pa tudi zaustavila iranske težnje za razširitev vpliva na tem delu sveta.

Ameriška vlada, kot kaže, vztraja pri morebitnem posegu, ki naj uniči teroristična legla, vse proiranske organizacije skrajnežev pa ne popustijo pri usmrtnih talcev. Eno in drugo se kaže kot nesmiselno dejanje. Nasilje bo rodilo novo nasilje, najprej utegne pasti po talcih, zatem pa še po marsikomu. Po drugi strani se bo še stopnjeval protiamerikanizem in sicer ne samo na Bližnjem vzhodu. Bolj kot pa bi bilo potrebno odpraviti vzroke, ki takšna teroristična dejanja spodbujajo.

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna

Bejrut: Organizacija skrajnežev Islamska sveta vojna za osvoboditev Palestine je ponovila grožnjo, da bo usmrtila štiri ameriške talce, če izraelske oblasti ne bodo izpustile 400 palestinskih zapornikov, borcev za osvoboditev Palestine.

Manila: Filipinski uporniki so po prvem napadu, po izteku 60-dnevnega premirja, ubili pet civilistov. Pred tem je bilo vladnim enotam ukazano stanje polne pripravljenosti. Načelnik generalštaba Fidel Ramos je v zvezi s tem napovedal, da vojska ne bo oklevala pri razbijanju uporniških organizacij, če bodo njihovi člani še nadalje spodbujali zakonito vlado predsednice Corazon Aquino.

Peking: Kitajska in Sovjetska zveza sta po devetih letih obnovili pogajanja o obmejnih vprašanjih. Vodita jih namestnika zunanjih ministrov, Čijen Čičen in Rogaćov. To bo tudi priložnost za pretehtanje možnosti o vsestranskem izboljšanju odnosov. Pogajanja sta obe strani na kitajsko pobudo leta 1978 pretrgali zaradi sovjetskega vdora v Afganistan.

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna

Iz našega zamejstva

S prisrčno svečanostjo v dvorani občinskega sveta se je uradna Gorica spomnila 50. obletnice mučeniške smrti Lojzeta Bratuža. Razen občinskih odbornikov in svetovalcev je bilo precej Slovencev iz raznih krajev Goriške, še zlasti iz Podgore. Na častnem mestu so sedeli vdova Lojzeta Bratuža, učiteljica in pesnica Ljubka Šorli, s hčerko in sinom, sicer občinskim odbornikom.

Goriški župan dr. Antonio Scarano se je v prisrčnih besedah spomnil mučenika, ki so mu fašisti ob božiču 1936 dali piti mešanico strojnega olja. Zalotili so ga, ko se je vračal iz podgorske cerkve, kjer je učil slovensko petje. Olje so pili tudi štirje podgorski pevci. Lojze Bratuž ni vzdržal, umrl je 16. februarja 1937.

»Lojze Bratuž je bil ena mnogih žrtev fašističnega nasilja,« je dejal goriški župan. »Nasprotnike so ubijali v vsej državi. Bratuža pa so umorili, ker je bila Slovenec.«

Načelnik komunistične skupine v Pokrajinskem svetu Silvano Poletto pa je postavil odboru vprašanje, kako namerava Pokrajina počastiti 50-letnico tragične smrti Lojzeta Bratuža. Pokrajino je pozval, naj tudi sama da prispevek k osvetlitvi preteklosti in trpljenja Slovencev ter protifašistov v zloglasnem dvajsetletju.

Jože Oblak

Florjan Laimiš

Pozabiti po skrajšanem postopku

Nasprotni model spominjanja je našel plodna tla pri kancelerju Kohlu, ki ga je obsedelost od tega, kar sam imenuje »normalizacija« preteklosti, pripeljala do »bitburške afe-re«. Relativno nov element je nemški debati o preteklosti dodala Reaganova administracija, ki odmeva Kohlove teme. Zaskrbljeni zaradi nevtralnih tendenc mladih levicarjev v želji, da bi postavili močno prozahodno in pronatovsko Nemčijo, Američani se strinjajo s to vrsto nove Kohlove pozitivne nemške identitete in patriotizma. Kritiki takšnega gledanja na stvari opozarjajo, da nemške pozitivne identitete ni mogoče graditi na ponovnem pisanju zgodovine ali na prekrivanju grozot in zločinov Tretjega rajha.

Ko je Kurt Waldheim po dolgih razpravah o njegovih preteklostih junija končno postal predsednik Avstrije s 53,9 odstotka glasov, so se tisti, ki so se zunaj Avstrije bojevali proti njegovi izvolitvi, tolažili s tem, da je bila epizoda koristna vsaj zato, ker je Avstrijce prisilila, da so se soočili s svojo preteklostjo. »Waldheim jih je prebudil,« je rekel generalni sekretar Svetovnega židovskega kongresa Israel Singer. Do teh ugotovitev pa prav gotovo niso prišli Avstrijci. Mnogi največji nasprotniki Waldheima trdijo, da je razvlečena ostra razprava o njegovem osebnem ozadju in moralnih vrlinah pravzaprav zaprla vse možnosti, da bi Avstrijce še lahko prepričali, naj brez odvečnih strasti preučujejo svojo preteklost. Razprava, ki teče v Zvezni republiki Nemčiji, lahko vznemirja nekatere analitike, a je še vedno precej manj zlovesča kot tišina v Avstriji. »Waldheimova afera« pravi Peter Michael Lingens, urednik avstrijskega tednika Profil, ki je objavil informacijo o Waldheimovi preteklosti, »je izničila več let našega dela.« Leta in leta smo skušali ljudem dopovedati, da so med vojno obstajale različne stopnje krivde, in da jih je treba zato razlikovati. Tisti, ki so delali v koncentracijskih taboriščih, imajo drugačen nivo

krivde kot člani nacistične stranke v Avstriji ali kot navadni vojaki, ki so se bojevali v nacističnih uniformah. Waldheimova afera je vse te misli pomešala in Waldheimova zmaga je postala nekakšna rehabilitacija. Tako danes nihče več ne govori o kolektivni odgovornosti ali preučuje individualno krivdo,« pravi Lingens.

Nekateri trdijo, da je za razumevanje Waldheimove afere v Avstriji bistveno razočaranje ne le nad nacistično dobo, temveč tudi nad moderno zgodovino države sploh. »Imeli smo slabo zgodovino, odkar smo leta 1918 izgubili cesarstvo,« pravi Waldheimov predstavnik za tisk. Skoraj obsedeno nostalgijo za izgubljenim cesarstvom je čutili na Dunaju. To cesarsko mesto, ki je bilo zgrajeno za vladarje enega najmočnejših cesarstev v Evropi, stoji danes kot velikanska glava na upadlem telesu. Avstrija, ki je leta 1900 zajemala številne narode, ozemlja in jezike, je danes alpska republika s samo 7,5 milijona prebivalcev. Zato po mnenju Olivera Rathkolba, avstrijskega specialista za po vojno obdobje, ni nič nenavadnega v tem, da je Anschluss, Hitlerjeva absorbcija v nov nemški imperij, godila državi s takšno dediščino.

Druga temeljna značilnost avstrijske politične scene je antisemitizem. »Pri nas gre za star, krščanski antisemitizem, ki je star toliko kot naše cesarstvo,« pravi Ruth Beckermann, mlada pisateljica in filmska delavka, ki je aktivno nasprotovala Waldheimovi izvolitvi. »V Avstriji so antisemitistični celo Židje.« Po podatkih Simona Wiesenthala je bila Avstrija glavni nacistični »lovec«; država s sedmimi milijoni prebivalcev pred vojno je v obdobju, ko jih je Nemčija imela že skoraj 65 milijonov, poslala v nacistična taborišča smrti kar štirideset odstotkov vsega prebivalstva. »Toda po vojni Avstrija ni nikoli naredila tega, kar je storila Nemčija,« pravi zgodovinar Rathkolb. »Nikoli ni sprejela zgodovinske in moralne odgovornosti za to, kar se je zgodilo. Vse je

bila krivda Nemcev in nekaj grozljivih avstrijskih nacistov.« Rathkolb obtožuje tudi zaveznike, še posebej Ameriko, da so Avstrijo spravili na varno kot »prvo žrtev« Hitlerjeve agresivne politike. Takšna rehabilitacija je dala ljudem, ki so vojno poznali, čutili, da so bili le žrtve Tretjega rajha in nato še zaveznikov. Prav zaradi tega kolektivnega spomina, da so bili sami žrtve, so bili mnogi Avstrijci tudi tako slabo pripravljeni na Waldheimovo polemiko. Reagirali so z agresivno obrambo, ki je izšla iz nevednosti ali iluzij o preteklosti. Ankete kažejo, da je povojna generacija Avstrijcev v precej večjem številu kot starejši glasovala za Waldheima. Analitiki pravijo, da se to ni zgodilo zato, ker bi bili mladi usmerjeni bolj protizidovsko ali protitujčevsko. Raziskave kažejo, da se je to zgodilo verjetno zato, ker jih Waldheimova preteklost preprosto ni tako zelo zanimala in ker so morda hoteli narediti konec šestnajst let trajajoči socialistični vladavini.

Izreden pa je zgodovinski položaj Francije. »V nasprotju z Nemčijo in Avstrijo je bila Francija v taboru obeh, kolaboracionistov in zmagovalcev,« pravi Claude Lanzmann, ki je s svojim devet in polurnim filmom o holokavstvu z naslovom Shoah doživel mednarodno priznanje.

Dejstvo, da je bila Francija tako zmagovalka kot poraženka, je sprožilo boleče paradokse pri Francozih, ki so sicer z vsem srcem navezani na svojo bogato zgodovino. Francija mora še ugotoviti, kakšen je njen položaj glede nekaterih temeljnih vprašanj, kot na primer, kako obravnavati vichij-sko vlado, ali je bila Francija med vojno res kolaboracionistična, do kakšne mere je deportacija tisočev Židov v koncentracijska taborišča izvirala iz vojnih okoliščin in iz njihovega lastnega antisemitizma. Razprave o teh temeljnih vprašanjih so zaostrele sojenje nekdanjemu gestapovcu Klausu Barbieju, ki je obsojen, da je ubil 4000 ljudi, 7500 pa jih je

poslal v koncentracijska taborišča. Sojenje, ki so ga pripravljali skoraj štiri leta, je za nekatero pomenilo sistematično odlaganje problemov, ki bi jih marsikateri Francoz raje opustil v ozadju. Tu so na primer pogledi v Vichy. V enem redkih intervjujev na to temo je septembra francoski predsednik Mitterrand, ki se je sam bojeval v odporu, zanikal, da bi bil vichijski režim fašistična vlada, ki je kolaborirala z nacisti. »Šlo je prej za patetično, strahotno slabo oblast,« pravi Mitterrand. »To je bil režim male buržoazije, ki so jo spodbudili pogledi na preteklost. To je bil reakcionaren, žalosten in poprečen režim, toda izhajal je bolj iz strahopetnosti kot pa iz pozitivne volje.« Drugačen pogled na Vichy pa je

Zgodovina, ki se jo učijo v francoskih šolah, je brez dvoma precej bližja Mitterrandovi inačici, kajti vse o francoski zgodovini med II. svetovno vojno in po njej se vrti le okrog nemške okupacije in okrog tega, kar so Nemci naredili Franciji. Pascal Ory, mladi francoski zgodovinar pravi, da so se z vrnitvijo De Gaulle začela »leta zakrivanja«, graditev mita, obdobje, v katerem so se spomini Francije ustavili. Ali bi oživljanje sramotnih strani francoske zgodovine omajale moderno politiko Francije, se sprašujejo nekateri. Mnenje nekega zgodovinarja pa je, da se Francija boji soočenja s preteklostjo, ker bi ta razbila dobro mnenje o njej. Verjetno pa je prav to mnenje na zelo trhljih temeljih prav zato, ker dežela

minov, kakršne sta na primer sprožila Waldheimova izvolitev in afera Bitburg. Vendar je učinek takšnih politično obremenjenih konfrontacij vreden globlje razprave. Ni dvoma, da so v pomoč pri vzgoji mlajših generacij še posebej zunaj Nemčije in Avstrije, ki naj ne bi pozabile na vojno in njene grozote. Res je tudi, da bodo zaradi Waldheimove izvolitve mladi Avstrijci nekoč morda začeli razpravljati o preteklosti in da danes prav zaradi tega vedo o njej veliko več kot prej.

Najbolj pomembno za mlade pa je najbrž to, kar se učijo v šoli, preberejo v knjigah ali vidijo na filmu. Zelo pomembno vlogo ima predvsem film, saj mladi lahko tako še najbolje razumejo grozote druge sve-

Kolikor bolj se je bližal zlom nacističnega Tretjega rajha, toliko »hitrejša« so bila njegova nagla sodišča. Samo sodišče, ki mu je predsedoval Roland Freisler (na sliki), je od julija 1944. do marca 1945 izreklo 5243 smrtnih obsodb.

predstavil ameriški zgodovinar Robert O. Paxton, ki pravi, da na Vichy ne smemo gledati le kot na produkt francoskega poraza v vojni, kot predlaga Mitterrand. Tu je šlo za sredstvo, kako izrabiti nemško navzočnost, da bi »izvedli velike spremembe v načinu vladanja, izobraževanja in zaposlovanja Francozov.« »Vichy,« pravi ameriški zgodovinar, »je izdelal svoj lastni sistem koncentracijskih taborišč in uveljavil svoje lastne zakone proti Židom brez nemške spodbude. Pravzaprav je prvih sto dni Vichyja potekalo brez tesne ali neposredne nemške nadvlade.

ni popolnoma preučila in razgrnila svoje preteklosti. Najbrž bi se veliko Zahodnoevropejec strinjalo s tem, da je poznavanje preteklosti bistveno za spravo med nekdanjimi sovražniki družbe in za preprečevanje morebitnih nadaljnjih katastrof. »Spomini na bolečo preteklost zato ne smejo zbledeti,« pravi lovka na nacistično Klarsfeldova. »Med mehanizmi, ki naj obujajo te spomine, so komemoracije, pisna zgodovina in pričevanja starejših generacij, ki je vojno doživela.« Tu so še, kot jih sama imenuje, »testi moči« v nasprotovanju kolektivnih spo-

tovne vojne. Vsi naštetih pripomočki pa so nedvomno življenjskega pomena za boj proti ravnodušnosti mladih generacij v Evropi do obravnavanih stvari. Ta indiferentnost predstavlja danes prav tako (če ne večjo) nevarnost kot revizionistični pristop do zgodovine, ki želi preteklost Evrope napisati znova. Bitburg, Waldheim in Barbijev proces so razprave, ki so za Evropo zelo boleče. Toda pravo tveganje pomeni tisti čas, ko takšni dogodki razprav ne bodo več sprožili. Kajti, če tudi je razprava še tako boleča, je najhujši sovražnik spominov le tišina.

Svet za SLO in DS pri predsedstvu RK SZDL razpravljaj o NZ Od občine do občine je različno

Narodna zaščita je ena najpomembnejših sestavin splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, hkrati pa tudi najširša organizacijska oblika samozaščitnega delovanja. Slednje bi bilo treba potrditi tudi v praksi, v vseh slovenskih občinah. Večini naših občin je to sicer že uspelo – kar seveda ne pomeni, da se lahko zdaj, zaradi tega, »uspavajo« – v tistih pa, ki jim to še ni uspelo, pa bi bilo treba uresničevanje dogovorjenega, če ne drugače, politično spodbujati.

To je le ena od misli, izrečenih v razpravi na svetu za SLO in DS pri predsedstvu RK SZDL, ko so člani sveta obravnavali osrednjo točko dnevnega reda – uresničevanje smernic predsedstva SRS za razvoj, organiziranje in delovanje narodne zaščite

v SR Sloveniji. Izhodišče za razpravo, ki je mimogrede trajala tri ure, so bile ugotovitve republiškega predsedstva, v katerih je med drugim zapisano, da je bil v naši republiki sicer v zadnjih letih dosežen napredek pri razvoju in krepitvi narodne zaščite, kljub temu pa se pri njenem delovanju in organiziranju kažejo nekatere pomankljivosti. Predsedstvo SRS je tudi ugotovilo, da narodna zaščita še ni niti organizirana v vseh samoupravnih organizacijah in skupnostih, prepočasno se uresničujejo kadrovske priprave, pa tudi načrti za delovanje narodne zaščite niso zadovoljivi. Za ilustracijo slednje trditve zapišimo »iskrico« iz razprave: »Delovanje nekaterih enot NZ še vedno bazira na starih načrtih oziroma na načrtih, ki so bili narejeni pred

skoraj desetimi leti, ko smo sprejeli zakon, ki pa zdaj sploh več ne velja.«

Precej besed so člani sveta namenili tudi usposabljanju članov narodne zaščite. Usposabljanje bi moralo biti atraktivno, koristno in racionalno, kar pa po besedah nekaterih razpravljalcev, zdaj še zdaleč ni.

O usposabljanju je v uvodu k tej točki dnevnega reda med drugim spregovoril tudi Dore Dovečar, pomočnik republiškega sekretarja za notranje zadeve. Med drugim je dejal, da so bili programi usposabljanja sprejeti že leta 1984, ko je bilo tudi težišče usposabljanja, kasneje pa je zagon upadel. Dejaj, da so velike razlike med občinami, tako v številu usposobljenih, kot tudi v kakovosti usposabljanja. Med vzro-

ki za takšne razlike je Dore Dovečar naštel predvsem štiri. Prvič, programi usposabljanja so premalo prilagojeni dejanski problematiki okolja, kjer narodna zaščita deluje; drugič, usposabljanje ne poteka povezano z organizacijskimi pripravami; tretjič, nekatere vsebine so povsem izpuščene (na primer neposredna vojna nevarnost in vojna); četrtič, pri usposabljanju so bili premalo aktivni družbenopolitični dejavniki (komiteji za SLO in DS, SZDL).

S stališči in usmeritvami, ki so jih sprejeli člani sveta, bodo seznanjeni vsi občinski sveti, komiteji in občinske konference SZDL, ki bodo nato skupno ocenili stanje v svojem okolju. Hkrati pa naj bi tudi ugotovili politično-mobilizacijske aktivnosti za izdelavo lastnih programov tako za letos, kot tudi za naprej oziroma za nadaljnjo uveljavitev narodne zaščite.

Dejan Vodovnik

V ospredju bo usmerjanje mladih v vojaške poklice

V ospredju pozornosti članov predsedstva republiške konference ZRVS Slovenije, ki se bo sešlo v torek, 17. februarja 1987, bosta predvsem dve točki dnevnega reda. V prvi točki bodo obravnavali družbenopolitične in gospodarske razmere ter uresničevanje aktualnih nalog s poudarkom na SLO in DS, druga točka pa bo namenjena usmerjanju mladih v vojaške in druge obrambne poklice. Sicer pa o tej problematiki razpravlja danes tudi predsedstvo republiške konference SZDL, več o tem pa je spregovoril tudi predsednik koordinacijskega odbora za usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice pri RK SZDL Alojz Hren v pogovoru, ki ga bomo objavili v prihodnji številki.

Člani predsedstva RK ZRVS Slovenije bodo obravnavali še nekatere kadrovske zadeve. B. K.

Zahvale za vzorno organizacijo

V prostorih Skupščine občine Kranj je bila pred dnevi slovesnost, na kateri so podelili zahvale RK ZRV Slovenije delovnim kolektivom in posameznikom, ki so s svojim delom prispevali k uspešnejši organizaciji 16. srečanja ZRVS Jugoslavije.

Po uvodnih besedah predsednika OK ZRVS Kranj Miloša Bregarja je zahvale podelil predsednik republiške konference ZRVS Slovenije general Branko Jerkič. Ob tej priložnosti je poudaril, da je bilo 16. srečanje RVS Jugoslavije Bratstvo in enotnost, 4. julija 1986 v Kranju zelo dobro organizirano. Organizacija je zahtevala veliko naporov od vseh dejavnikov v Sloveniji kot gostiteljici RVS Jugoslavije. Posebne napore so morali vložiti delovni kolektivi in posamezniki na Gorenjskem, posebej pa v Kranju, kjer je tudi bilo srečanje. Ker je bilo ob 16. srečanju RVSJ tudi 18. sre-

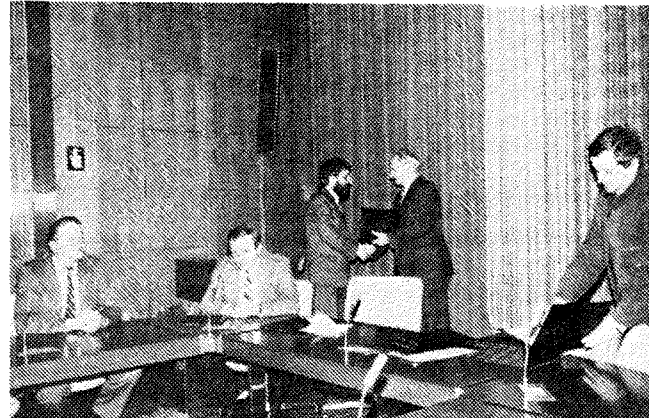
čanje zbora gorenjskih aktivistov, je to terjalo še več dela. Prejeta pisna priznanja in zahvale za topel, pristrčen in tovariški sprejem v Sloveniji so dovolj zgovoren dokaz, da so se gosti iz vse Jugoslavije povsod zares dobro počutili.

Ob podelitvi sedemindvajsetih zahval delovnim kolektivom in posameznikom iz Kranja je general Jerkič izrazil zahvalo tudi vsem ostalim dejavnikom, ki so kakorkoli pripomogli k boljši organizaciji 16. srečanja.

Med dobitniki zahval sta tudi Skupščina občine Kranj in občinska konferenca ZRVS Kranj.

Predsednik skupščine občine Kranj Ivan Torkar se je v imenu vseh dobitnikov zahvalil Republiški konferenci ZRVS Slovenije in izrazil zadovoljstvo, da so bili delovni ljudje in občani Kranja dobri gostitelji in zaželel, da bi se še srečali.

Marko Čavlovič

Pisne zahvale je podelil predsednik republiške konference ZRVS Slovenije generalpolkovnik Branko Jerkič.

Prvi občni zbor pod lastno streho

Pred dnevi je bila redna letna konferenca gasilskega društva Cerklje, ki letos praznuje visok jubilej – 95-letnico uspešnega delovanja. Konference so se v novi dvorani gasilskega doma v Cerkljah udeležili številni člani društva, predstavniki družbeno političnih organizacij Cerklj, Grada in Poženika ter Občinske gasilske zveze iz Kranja. V pozdravnem govoru je predsednik gasilskega društva Cerklje Ivan Basej med drugim dejal: »Presrečni smo, da lahko pričnemo prvi letno konferenco našega društva pod lastno streho, v svojem domu. Kaj nam danes pomenijo novi prostori in kaj čutimo, ni treba posebej poudarjati.«

Iz poročil, ki so jih podali predsednik, poveljnik in blagajnik, lahko ugotovimo, da je društvo zelo uspešno opravilo vse zaupane naloge. Posebno skrb so lani namenili dograditvi gasilskega doma, kjer so bila vsa dela v glavnem opravljena brezplačno. Adaptiran gasilski dom, ki stoji v središču Cerklj, naj bi slovesno izročili svojemu namenu 21. junija letos. Prav tako niso pozabili na izobraževanje članstva, nadvse uspešni so bili pionirji na občinskem kvizu. Lani so tudi dvakrat sodelovali pri gašenju požarov v Cerkljah, meseca novembra pa so v širši akciji pomagali pri črpanju vode v zaselek Prenje. Vedno pa so bili veseli pomoči krajanov, ki jih do sedaj še nikoli niso razočarali. Za letošnje leto so pripravili obsežen program dela s poudarkom na dograditvi doma in stolpa za sušenje cevi, skrbeli bodo za izobraževanje članstva ter pregledali dimne naprave in aparate za gašenje. Sodelovali bodo na vseh tekmovanjih, osrednja slovesnost pa bo v Cerkljah predvidoma 21. junija, ko bodo proslavili 95-letnico gasilskega društva Cerklje.

J. Kuhar

S seje medobčinskega sveta ZRVS ljubljanske regije

Večja pozornost letnim konferencam KK ZRVS

Sredi prejšnjega tedna so se sestali predsedniki občinskih konferenc zveze rezervnih vojaških starešin ljubljanske regije. Tema njihovega sestanka je bil potek letnih konferenc po krajevnih organizacijah ZRVS in dogovorov o poteku letnih občinskih konferenc.

V petih občinah ljubljanske regije so že opravili letne konference krajevnih konferenc ZRVS, in sicer so to naredili že v občinah Ljubljana Moste-Polje in Ljubljana Vič-Rudnik, Kočevje, Grosuplje in Ribnica. V občinah Ljubljana Center, Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Šiška, Vrhnika, Logatec, Litija in Kamnik jih bodo do konca tega meseca, v Domžalah pa do konca aprila. Letno konferenco občinske organizacije ZRVS pa so že imeli v Mostah, v drugih občinah pa jih bodo opravili do sredine marca.

Splošni ugotovitvi sestanka pa sta bili, da je bil obisk na konferencah slab, čeprav so jih nekatere organizacije združile s predavanji, druga ugotovitev pa je, da je takšnih konferenc preveč; dovolj

bi jih bilo vsake dve leti. Vsako leto pa naj bi bila programska.

V razpravi so udeleženci poudarili, da se konference udeležujejo predvsem starejši člani. V nekaterih krajevnih konferencah so svojim članom, ki se ne odzivajo valbilom, poslali obširna pisma, kjer jih znova seznanjajo z njihovimi dolžnostmi v ZRVS. Druge krajevne organizacije pa so takšne članke klicale na pogovore, toda stvari so ostale po starem. Posebno pot pri tem pa so ubrali v občini Ljubljana Moste-Polje, kjer so iz seznama svojih članov izpisali članke ZK, ki se ne udeležujejo njihovih dejavnosti in akcij ter ga poslali občinskemu komiteju ZK. Tam so jih klicali na pogovor in udeležba se je izboljšala.

Predsedniki OK ZRVS ljubljanske regije so med drugim tudi poudarili, da stimulatívni ukrepi niso takšni, da bi silili rezervne vojaške starešine v aktivnosti in boljšemu delu. Nekateri so tudi dejali, da so po njihovem mnenju usposabljanja preveč strokovna, in da bi pri njihovem načrtovanju morali bolj upoštevati izobrazbeno sestavo članstva.

Dogovorili so se tudi, da bodo v prihodnje namenili večjo skrb krajevnim organizacijam ZRVS kot temelju svoje organiziranosti. Zagotovili bodo tudi, da bodo letne konference teh organizacij pomenile najpomembnejši dogodek v njih samih in zunaj njih. Za konference mora vedeti vsa krajevna skupnost, nanjo pa se morajo pripravljati tudi drugi dejavniki v KS, predvsem v SZDL. Zasnovane morajo biti tako, da bodo na njih opravili celovito analizo minulega dela in pogojev, v ka-

terih je delovala njihova organizacija. Določiti mora naloge, usmeritve in cilje, ki jih morajo uresničiti v prihodnjem enoletnem obdobju. Konferenca pomeni konec enega in začetek novega obdobja v delu organizacije in bi bilo dobro, če bi v prihodnje potekale novembra in v prvi polovici decembra, v drugi polovici decembra pa naj bi bile letne konference občinskih organizacij.

Ob koncu so na predlog kadrovske komisije pri mestni konferenci ZRVS Ljubljana evidentirali Silvestra Turka in Dušana Dolence za predsednika, oziroma sekretarja medobčinskega sveta ZRVS. Člani tega organa, ki je predvsem koordinacijsko telo, ki skrbi za usklajevanje delovanja članic, so tudi vsi predsedniki občinskih konferenc članic, njihovi namestniki pa sekretarji občinskih konferenc.

B. K.

Obrambne priprave v vzhodnoštajerski pokrajini

Na seji Pokrajinskega odbora za vzhodno Štajersko so sprejeli programske usmeritve pokrajinskega odbora, program dela IS pokrajinskega odbora in pokrajinskega štaba Teritorialne obrambe za leto 1987.

Poseben poudarek bodo pri tem dajali podružbljanju zadev in nalog SLO in DS, normativni in samoupravni ureditvi pokrajine, organizacijski in vsebinski povezanosti obrambnih in samozaščitnih aktivnosti. Pokrajinski štab Teritorialne obrambe bo v sodelovanju z občinskimi štabi Teritorialne obrambe namenil posebno skrb usposabljanju. Predvidene so različne in pestre oblike praktičnega usposabljanja poveljstev, štabov, enot in specialistov. Posebna skrb bo veljala tudi varnosti in samozaščiti, organizacijsko-mobilizacijskim zadevam, zaledni oskrbi in kakovostnemu vzdrževanju opreme. Vsi štabi in enote so vključeni v letno tekmovanje »Izbe-

rimo najboljšo enoto in štab Teritorialne obrambe«. Pripadniki Teritorialne obrambe v vzhodnoštajerski pokrajini bodo sodelovali na tekmovanju ostrostrelcev, odprtem armadnem prvenstvu strelcev, republiškem prvenstvu v streljanju z vojaškim orožjem, na smučarskih in drugih športnih tekmovanjih.

Razprava je pokazala, da bi morali ustrezneje vrednotiti delo v Teritorialni obrambi in to delo upoštevati kot družbeno pomembno dejavnost. V Sloveniji bi morali ustrezno in enotno urediti izplačevanje denarnih nadomestil za čas, ko so pripadniki Teritorialne obrambe poklicani na vojaške vaje ali druge oblike usposabljanja. Ni prav, da so sedaj med udeležbo na vojaških vajah prikrajšani pri osebnem dohodku. Na seji so imenovali tudi namestnike poverjenikov Izvršnega sveta Pokrajinskega odbora in člane komisije za zdravstveno in socialno varstvo. M. K.

Postojna pozdravila nove generale JLA

Predsednik skupščine občine Postojna Tomaž Tušar je pred nedavnim priredil slavnostni sprejem v čast štirih vojaških starešin, ki so napredovali v čin generalmajorja in so vrsto let živeli in poveljevali enotam JLA v Postojni.

Na sprejemu so bili general major Ivo Tominc, ki je rojak in krajan vasi Strane v krajevni skupnosti Veliko Ubelsko, generalmajor Vukašin Vilotič, ki je krajan Hruševja, generalmajor Leopold Rožanc, ki je vrsto let poveljeval enotam JLA in živel v postojni in generalmajor Drago Ožbolt, ki je vrsto let poveljeval različnim enotam v Postojni in živel v tem kraju ter je še vedno tesno povezan s Postojno.

Tomaž Tušar je v slovesnem govoru vsem štirim iskreno čestital v imenu delovnih ljudi in občanov Postojne, skupščine občine in družbenopolitičnih organizacij. Poudaril je predvsem pomen dobrega sodelovanja s pripadniki enot JLA, h kateremu so s svojim delom veliko prispevali tudi tovariši, ki so ob lanskem 22. decembru napredovali v visok vojaški čin. Ob tem je spregovoril tudi o vlogi in družbenem pomenu vojaškega poklica in o usmerjanju mladih v vojaške šole in poklice.

Sprejema so se udeležili tudi najvišji predstavniki ljubljanskega armadnega območja generalpodpolkovnika Svetozar Višnji in Mirko Mirtič, republiškega štaba TO generalpodpolkovnik Edvard Pavčič in polkovnik Marjan Vidmar, predstavniki zagrebškega armadnega območja generalmajor Andrija Rašeta, ki je tudi vrsto let poveljeval enotam JLA v Postojni in predstavniki družbenopolitičnega življenja Postojne in Notranjske.

Stane Valič

Boj za Zdensko vas februarja 1944

Že od konca novembra 1943 sta bili dve brigadi 18. divizije v Gorskem kotarju, od konca decembra do 7. januarja pa še ena. Tudi ena izmed brigad 15. divizije je bila do 5. januarja 1944 pri Ozlju na Hrvaškem. Prve dni januarja pa je 14. divizija odšla na Štajersko. Tako je 7. korpus za vzdrževanje ravnotežja s sovražnikom na Dolenjskem in Notranjskem imel v drugi polovici januarja na razpolago le štiri brigade 15. in eno 18. divizije ter tri odrede, kar je bilo veliko premalo.

Zato je sovražnik januarja 1944 okrepil svojo dejavnost, zlasti na razdalji Ljubljana – Grosuplje – Kočevje, kjer je začel popravljati železnico Grosuplje – Kočevje, ki so jo partizanske enote porušile po italijanski kapitulaciji. Dala je varoval s postojankami Grosuplje, Zdenska vas, Velike Lašče in Kočevje. V Grosupljem se je sovražnik utrdil prve dni januarja, konec meseca pa v Zdenski vasi in Vidmu na Krki, toda 15. brigada ga je iz Vidma po nekaj dneh pregnala.

Potem ko sta se dve brigadi 18. divizije vrnili iz Gorskoga kotarja, je glavni štab NOV in PO Slovenije sklenil presekati zvezo med Grosupljem in Kočevjem z uničenjem sovražnikovih postojank Velike Lašče in Zdensko vas, kar bi kasneje pripeljalo tudi do osvoboditve Kočevja.

Načrtovana akcija je bila prva, ki naj bi se je udeležile vse enote 7. korpusa. Nalogo zavzeti Velike Lašče je dobila 10. brigada, 8. naj bi izpeljala motilni napad na Kočevje in preprečila izpade posadke proti Velikim Laščam, bataljon Notranjskega odreda naj bi uprizoril motilni napad na Rakek, Dolenjski odred pa na Grosuplje. Cankarjeva brigada, okrepjena z bataljonom Gubčeve in divizionom topništva 15. divizije naj bi napadla Novo mesto in Kostanjevico. Istrski odred naj bi napadel Pivko in vezal sovražnika z napadi na železnico v okolici Postojne. Trije bataljoni Gubčeve in 9. brigade naj bi preprečili sovražniku poslati pomoč posadkam v Velikih

Laščah in Zdenski vasi z vztrajno obrambo na črti med Škofljico in Grosupljem. Dvanajsta brigada je bila določena za rezervo štaba korpusa, Belokranjski odred pa naj bi varoval prehode čez Kolpo med Vinico in Metliko.

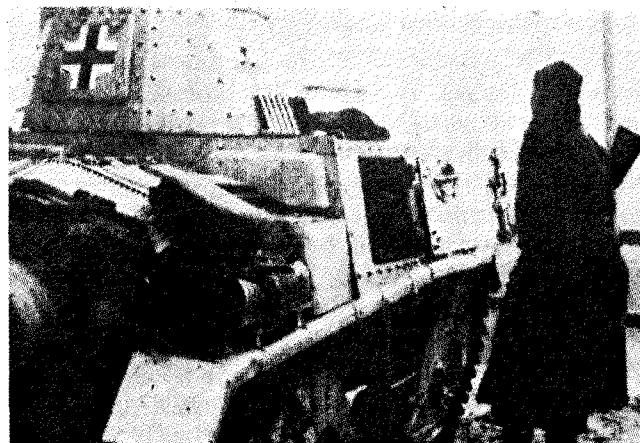
Nalogo neposredno napasti Zdensko vas pa je dobila 15. brigada, ki je imela tedaj v treh bataljoni okoli 500 partizanov, oboroženih z lahkim pehotnim orožjem in tremi minometi kalibra 81 mm. V okrepitev pa so ji dodali dve stomilimetrski havbici, dva gorska in en protitankovski top.

V Zdenski vasi sta bili nastanjeni 9. četa 3. bataljona 14. esesovskega policijskega polka in 26. četa slovenskega domobranstva, skupno 333 vojakov, podoficirjev in oficirjev. Poleg tega je posadka prejela kot okrepitev tri minomete kalibra 81 mm, protitankovski top, tank srednje tonaže, tri tovornjake in žaromet s potrebnim strežnim osebjem oziroma posadkami. Utrjena je bila z verigo bunkerjev, zgrajenih iz lesa in zemlje in žičnimi ovirami. Zaradi zavarovanja s severovzhodne strani, kjer se gozdovi in hribi najbolj približujejo Zdenski vasi, je posadka utrdila cerkvico Sv. Antona. V njej so bile v stalni pripravljenosti tri domobranske in ena nemška deseterina z enim minometom kalibra 81 mm.

Napad 10. brigade na Velike Lašče in 15. na Zdensko vas se je začel 27. februarja 1944 ob 18.30 s topniškim in minometalskim obstreljevanjem. Na Zdensko vas je pet

topov izstrelilo v kakih desetih minutah 90 granat. Vendar so bili zadetki slabi, ker topničarji zaradi goste megle in teme niso mogli popravljati zadetkov. Povrh je bilo topništvo brez enotnega poveljstva in razpršeno po vsem obroču okoli napadene postojanke.

Sledil je juriš 15. brigade ob 19. uri, ki pa ni uspel. Sovražnik, ki ga topovsko in minometalsko obstreljevanje ni niti najmanj prizadelo, se je srdito branil. Kadar je kaka skupina napadalcev prestopila žične ovire ali se vklinila v obrambo, pa je posredoval tank. Tako so se jurishi in topništvo-minomet

Zapljene tank v Zdenski vasi 28. februarja 1944

na priprava vrstili do jutra, vendar brez uspeha. Povrh je napadalce oviral še globok, moker sneg. Samo to prvo noč boj je 15. brigada imela kar 26 ranjencev.

Proti jutru se se bataljoni 15. brigade umaknili na robove gozda v okolici Zdenske vasi. Čez dan so sovražnika obstreljevali iz mitraljezov in minometov kalibra 81 mm, štabi pa so se posvečevali o vzrokih neuspeha v pretekli noči. Prevladalo je mnenje, da je potrebno vse topništvo in minomete zbrati na enem mestu in iz vseh cevi udariti najprej po najpomembnejši točki sovražni-

kove obrambe Sv. Antona. Tudi topništvo-minometalska priprava naj bi se pričela še za dne, da bi merilci lahko popravljali zadetke. Štab korpusa pa je ugotovil, da je 15. brigada zaradi izgub in spremstva, ki je odpeljalo ranjence, premalo številna, zato ji je v pomoč iz rezerve dodelil 1. bataljon 12. brigade.

Dne 28. februarja se je topniško-minometalska priprava začela že ob 16.30, ko je bilo še svetlo. Topničarji so streljali z Zaplane na razdaljo 1800 m, kmalu so granate v polno zadele bunker in cerkev Sv. Antona, tudi zvonik, kjer je sovražnik imel težki mitraljez, so podrle. Ob 18.15 pa je Sv. Antona napadel 3. bataljon 15. brigade, okrepjen z 2. in 3. četo 1. bataljo-

napadeni. Tedaj se je Heinig sklenil umakniti, kakor je bilo za podobne primere v načrtu. Poglavitni cilj, pridobiti čas in tako omogočiti zbiranje čet za nasprotni udarec, je že dosegel...

Po zavzetju Sv. Antona je štab 15. brigade takoj začel s pripravami za odločilni napad na Zdensko vas. V ta namen je nanovo razporedil svoje tri in bataljon 12. brigade. Za razliko od prejšnje noči naj bi napadli bolj strnjeno, čeprav z vseh strani. Po eni strani je bilo tako bolj prav, po drugi pa je ravno to omogočilo posadki, da se je nezapažena izmuznila iz obkolitve skozi enega izmed večjih presledkov v razporedu napadalcev. Vzporedno s temi pripravami je potekala tudi topniško-minometalska priprava napada.

Ob 19.30 je poročnik Heinig izdal ukaz za odhod. Posadka je s tankom in protitankovskim topom razpršila napadalce ob cesti proti Predstrugam, na stičišču 1. in 2. bataljona 15. brigade, nakar so Nemci in domobranci ob 20.10 začeli umik. Pred odhodom so pokvarili tank, s topa pa vzeli zapirac. V megli in temi odhajajoče kolone nihče ni opazil, saj je bil presledek med obema bataljonom 15. brigade širok najmanj 1500 m.

Nekje med Predstrugami in Ponikvami se je kolona umikajočih se Nemcev in domobrancev razdelila. Štiriinosemdeset domobrancev je odšlo proti Velikim Laščam, pri Ponikvah so se spopadli s telefonisti 15. divizije. V Velike Lašče pa so jih spustili šele, ko se je zdanilo, do tedaj so tičali med partizani in domobranci. Drugi del kolone pa je po gozdovih odšel v Grosuplje, pot so mu kazali domačini.

Nekaj pred 23. uri so prvi napadalci vdrli čez žične ovire v Zdensko vas. Nastala je zmešnjava, ker so streljali drug na drugega misleč, da so sovražniki ali pa kakšna sovražnikova zaščitnica, ki so jo pustili za zmado. V dru-

gi noči boj je 15. brigada imela štiri mrtve in sedem ranjenih.

Po domobranskih poročilih so imeli domobranci tri mrtve in več ranjenih, nekaj so jih partizani zajeli. Verjetno so bile zato domobranske izgube večje. Nemške pa niso znane, ker o njih ni nobenih dokumentov.

Partizani so zaplenili skoraj vso osebno opremo Nemcev in domobrancev, dva radijska oddajnika, sedem težkih mitraljezov, pet mitraljezov, trideset pušk, nekaj brozostrelk, precej streliva in hrane, dva minometa kalibra 81 in dva kalibra 45 mm, tri tovornjake, top brez zapiraka, pokvarjen tank in večjo zalogo hrane. Kasneje so neke dobili drug zapirac, tako do so top lahko uporabljali. Tank so minirali in njegova lupina je mimoidoče sredi Zdenske vasi strašila vse do konca vojne. Prav tako so morali uničiti tudi vse tri tovornjake, ker jih niso mogli odpeljati zaradi nespluženih cest.

Proti jutru 1. marca je sovražniku uspelo prodreti skozi obrambo Gubčeve in 9. brigade, ki jima je iz Zdenske vasi zjutraj 29. februarja odšla na pomoč tudi 15. brigada, določena v rezervno štaba korpusa. Izid spopada je odločilo enajst nemških tankov, pehota pa se je vozila na petdesetih tovornjakih. 15. brigada se je postavila v bran pri Turjaku, vendar tolikšni sili ni bila kos. Vendar so se boji še naslednjega dne nadaljevali ob cesti med Pijavo gorico in Raščico, zlasti okoli Turjaka. Seveda se je tudi 10. brigada morala umakniti izpred Velikih Lašč.

Tako je bil uspeh partizanske ofenzive le polovičen. Pač pa so partizani dobesedno izbrisali železnico med Grosupljem in Ponikvami, tako da jo je sovražnik uspel popraviti šele proti koncu leta. V bojih so štabi partizanskih enot tudi pridobili nekaj dragocenih izkušenj glede izvedbe večjih akcij in uporabe topništva.

MP

Vinko Trinkaus

Pesem

Milčku se je izpolnila stara želja: prepeval je v družbi z Blažem in Hinkom. Oba sta pred vojno pela v zboru Loški glas. Blaž prijeten, nekoliko hripav drugi tenor. Hinko globoki bas, ki je mogočno prekril oba njuna glasova. V Medvedovi gostilni je donelo, kot bi v pasu sklonjeni peli v vodnjak.

V gostilno je stopil gost. Milče se ni obrnil, čeprav je po topotu zaslutl moža v škornjih in domneval, kaj se za hrbtom dogaja. Blaž je v grozi razširil oči, glas mu je zadrhtel, oblila ga je rdečica. Trpeče je kimal Milčku, da bi petje končali.

»Za pijačo sem dal, obljubila sta, da bom peli. Vama je strah zavozljal grlo?« se je posmehoval Milče in se pretvarjal, da ne razume, kaj je zbegalo znanca.

Blaž se je sklonil, da se je z brado skoraj dotaknil mize.

»Prepovedano, saj veš. Lahko poješ slovensko, če te Nemec ne sliši,« je jokavo šepetal Blaž. Mežikal je proti vratom, se pačil in skušal z bolečim izrazom nakazati, kaj se dogaja. Obupan je tiho šepnil. »Če me bo policist še dolgo zabodeno gledal, bom izgubil glas. Milče, drugič. Ne upam naprej!«

Milče je pogledal Hinka. Ta še govoriti ni upal. Z očitačim kimanjem, zgražajočim pogledom je prebadal zbegana pevca in jima zagrozil:

»Dobro vesta, da sem čveka. V kopalnici povem vsem knapom: 'Ko sta zagledala Nemca, sta v strahu pozabila slovensko.' To jima povem in lahko si predstavljata, kaj si bodo mislili o vajini moztatosti.«

Milče se ni zmenil za proseča pogleda. Visoko je dvignil glavo, se nagnil nazaj in začel peti:

»Pleničke je prala pri mrzlem studenc', pa pride njen fantič, korajžen, vesel...«

Blaž in Hinko sta prestrašena mrmrala znani napev. Hinkov globoki bas, ob katerem so sklepetalet šipe na slabih oknih, je izgubil zven. Le hripavo brenčanje je bilo slišati. In še to je polagoma izginilo. Milče je zapel še glasneje, ko je začutil močan udarec po rami. Zdražen, užaljen se je obrnil in hotel mahiniti priskutneža. Pogled na zeleno policijsko uniformo ga je ohladil. Od jeze, da ne upa mahiniti priskutneža, bi najraje jokal.

»Pojemo,« je kričavo razlagal policistu. »Nacedili smo se piva in pojemo.«

»Verboten! Stilsein!« je preteče kriknil policist in odločno požugal z roko.

Milče je kimal policistu in se prisiljeno smehljaj. Pretvarjal se je, kot da policista ne razume. Zaobrnil se je in sedel. S pijansko zagnanostjo je pokimal pevcema in jima dajal z rokama znak, da bi spet zapeli. Skušal je zadeti pravnjini ton.

»Pozimi pa rožice ne cveto...«

Klofuta od zadaj ga je nagnila. »O mado-na!« je rekel Milče in togoten premišljal, kaj bo napravil. Potem je začutil, kako ga je policist zgrabil za ovratnik, potegnil, da je telebnil na tla. Milče je hotel planiti v policista, ko je zagledal še dva policista, ki sta v rokah držala pištole. V hipu je Milčka kljub pijanosti presvetlilo, da je skoraj vseeno, če se odloči za samomor ali se upre policistom.

Policisti so jih suvali skozi vrata. Na dvorišču so jim ukazali, naj se postavijo vstrie in odidejo na policijsko postajo. Srečali so

nekaj ljudi, ki pa so se pretvarjali, kot da jih ne vidijo.

Milčka je to nekoliko prizadelo, čeprav je nenadoma občutil ponos, da ga ženejo policisti. Ko pa je zaslišal Blažev prestrašeni šepet, da jih bodo odgnali v koncentracijsko taborišče, je Milčka zmrazilo. To je bila streznitev. Zaradi lepe slovenske pesmi, po kateri se mi je stozilo, ga bodo odgnali v taborišče? Slišal je, da taboriščniki stradajo, za vsako malenkost jih pretepajo. Celu ubijajo. Nekaj knapov je že umrlo! On bi zdržal. Med zadnjimi bi ga pobralo. Vendar neumno, di bi shiral v taborišču. Najbrž bi mi bilo hudega dovolj, planil bi v stražarja in... konec!

Začel se je ozirati naokrog. Preklete, prav sredi doline so. Ni gozdov. Le hiše, vrtniki, travniki.

Tole je najdražja neumnost, kar si jih napletel, Milče, si je rekel. Rad bi se posmehnil, ampak odziva ni bilo. Kot bi v strahu še posmeh zmrazil.

Na policijski postaji pa jih je lahko sunil vsak policist, ki se mu je zljubilo. Ko so stali sredi velike sobe, so jih neprestano urejali v vrsto in suvali, dokler ni prišel glavni. Nizek policist s krtačasto pristrženimi brki, ki so medlo spominjali na Hitlerja. Na prsih dve vrsti pisanih trakov, nadomestek za odlikovanja. Avstrijski bedak, ki je Rusom v Galiciji nastavljal glavo kot moj stari, je pomislil Milče. No, ta ima deset medalj, moj stari sedem. Milče je domneval, da jih stražmojster ošteva. Kaj jim očita, ni razumel. Pa tudi zanimalo ga ni. Končajo naj to zoprnost in jih pustijo, da odidejo. Gledal je stražmojstra brezčutno, neumno. Ampak možak je nekaj posumil. Stopil je naprej in Milčku primazal klofuto, da mu

je zaobrnilo glavo. Preklete dobro mahne, je spreletelo Milčka. Koščena krota, pa tak udarec!

Začeli so jih zasliševati. Nekdanji žandar Kumar, zdaj pomožni policist, je prevajal. Vprašali so, kdo je začel peti. Hinko se je obotavljaj, Blaž pa je takoj naravnost pogledal Milčka, da bi bila vsaka beseda odveč. Stražmojster, ki je kljub grobosti kazal nekaj učiteljske vneme je Milčku dopovedoval da je slovensko petje prepovedano in kaznivo.

»Ko pa nemško ne znam,« je nedolžno bleknil Milče in se nakremžil.

Stražmojster, Avstrijec, ki je očitno razumel nekaj slovenskih besed, je z zmago-slavnim nasmeškom prestrelil trojico, potem se je z maščevalnim, privoščljivim posmehom obrnil k policistom.

»Naučite ga nemških pesmi. Če se bo obotavljaj ali ne bo hotel, ga spodbudite,« je z reskavim povišanim glasom kriknil stražmojster.

Policisti so planili nad Milčka in ga odpeljali v klet. Miza, dvojce stolov, klop, dvojce ležišč v pogrado. Troje policistov se je preteče smehljalo. Najvišji je pomignil:

»No, začnimo! Ein Tiroler, wolte jagend... Ponovi!«

Milče ga je gledal in molčal. Trma v njem se je zavozljala. Posmeha ni prenesel, nemšč je potiskala v obup, trmo. Napet je čakal. Visoki je pomignil in policista sta zgrabila in Milčka podrli na klop. Tiščala sta mu glavo in gornji del hrbta navzdol, potem je Milče začutil udarce z gumijevko. Ni štel, ampak po občutju si je govoril: »Pet, deset, dvajset, trideset.« Potem je v njem le pokalo od trmoglave jeze. Postal mu je vseeno, če bidejo in hudo boli. Ni

Spominski utrinki

Jablana je vzcvetela jeseni

Na sosedovem vrtu se je tisto jesen zgodilo nekaj nenavadnega: jablana, ki stoji čisto ob poti, da lahko mimogrede sežeš v njene veje, je bogato obrodila. Polna je bila rdečih, drobnih, a sočnih plodov. Vzcvetela pa je le ena veja, tista, ki je obrnjena proti kozolcu. To se nam je zdelo strašno čudno. Otroci smo posedali ob poti, v senci jablane, in modrovali. Bili smo neuki, verjeli smo v pravljice, skrate. Zakaj potem ne bi verjeli, da se je zgodil čudež, ko je jablana

vzcvetela? Posebno po tistem dogodku smo bili prepričani, da je vzcvetela za Štefana.

In kdo je bil Štefan? Začeti je treba na začetku. Z vojno.

Tisti dan, ko so po dolini Krke »prišli« Italijani, smo otroci kar drli na oni breg reke. Stali smo ob cesti in z odprtimi usti strmeli: dolge kolone motorjev in avtomobilov, tovornjakov, tankov so se valile proti Žužemberku. Vojaki so bili zaprašeni, mi pa smo vsemu temu ma-

hali. Kaj pa smo vedeli, otroci, kdo pravzaprav so in kakaj prihajajo! Samo o motorjih in avtomobilih smo se takrat pogovarjali. Večina od nas do tistega dne ni videla ne motorja, ne avta. Že kolo je bilo bogastvo za našo revščino.

Prav kmalu smo tudi mi spoznali, da Italijani niso kakizletniki, ki so prišli gledat, kako lepa je naša dolina. Nismo jih več pozdravljali. Skrivali smo se pred njimi. Še bolj kasneje pred Nemci. Navaditi smo se morali na streljanje, na to, da so kar naprej prihajali zdaj eni, zdaj drugi; navadili smo se razlikovati »naše« od »onih«.

Tisto jesen, ko je vzcvetela jablana, pa se je v naši vasi zgodilo nekaj posebnega. V vas so pri belem dnevu prišli partizani – z ogromnim tankom. Še danes ga imam v spominu takega, ogromne-

ga. Bobnelo je, ropotalo, zemlja se je tresla pod njim. Zapeljali so ga pod sosedov kozolec in tam pustili tudi tri mlade partizane. Za nekaj časa, so rekli. In med njimi je bil tudi Štefan.

Noč in dan so partizani stražili tank. Včasih so nam, otrokom, dovolili, da smo se ga celo lahko dotaknili, najpogumnejši so kdaj z njihovo pomočjo celo zlezli vanj. In potem so se bahali pred drugimi!

Te tri mlade partizane smo imeli vsi radi, posebej še Štefana. Bil je mlad, doma nekje s Primorskega. Znal pa je vse mogoče: zvezati lonce, popraviti ključavnice, nabrusiti nože, popraviti kolo, izrezljati igračko...

Neko jutro pa se je zgodilo: še v temi so se čisto potihotuhnjeno, z naperjenim orožjem v rokah preko Krke v vas pognali belogar-

disti. Pod kozolcem je bil na straži ravno Štefan. Presenetili so ga. Preden se je zave del, je počil strel in zgrudil se je mrtev. Partizana, ki sta spala v senu, sta skočila, a že so ju zgrabile belogardistične roke. Potem so zvezli tank na travnik, ga pognali v zrak, odpeljali oba partizana s seboj in hitro, kot da jim gori pod nogami, spet zapustili vas. Za njimi je ostal kadeči se tank, strah v ljudeh in mrtvi Štefan pod jablano. Kot da je zaspal. Njegov obraz je bil spokojen, miren.

Vas se je vznemirila. Nekdo je izdal. Kdo? Kaj je s truplom? Kaj porečejo partizani? Kako se bo vsa stvar končala.

Partizani so prišli še isti dan. Komendant, ki je prijezdil na konju, je streljal z očmi po vaščanih. Vse odrasle so nagnali v najbližjo hišo. Otroci smo zunaj vlekli na

ušesa in se tudi bali. Komendantov glas je bil oster. Njegovih besed nismo dobro razumeli, bolj smo slišali vaščane, ki so skoraj v zboru preplašeno odgovarjali:

»Mi nismo...Ne vemo...Bomo«...

Partizani so Štefanu v slovo izstrelili častno salvo, dvignili pesti v pozdrav, potem pa kmalu odšli.

Vaščani so Štefana pokopali z vsemi častmi in to na pokopališču, kar so okupatorji strogo prepovedali. Tank so zvezli pod breg, da ga s poti ni bilo videti. Požgana trava je z leti spet zrasla in zabrisala sledi, spomin na Štefana pa je v meni še vedno tako živ, kot da se je vse to zgodilo pred nekaj leti. Tudi tega ne morem pozabiti, kako smo bili prepričani, da je tisto jesen jablana vzcvetela – za Štefana.

Ivanka Mestnik

Miniranje proge pri Kresnicah

24. decembra 1944. leta je skupina partizanov iz beneškega bataljona OŠZP dobila nalogo, da minira vlak na progi Gorica–Jesenice in sicer med železniškima postajama Anhovo–Kanal.

V skupino smo bili dodeljeni naslednji borci beneškega bataljona: Avgust Stanič iz Goljevice, komandir čete in vodja skupine, Ivan Jug iz Anhovega, Berto Sirk iz Višnjevika, Ivo Sirk iz Kojškega in Emil Železnikar iz Anhovega.

Iz Lombaja smo krenili kmalu po kosilu. Pot do Markičev je bila dolga. Tja smo prišli pozno v noč. Bil sem najmlajši v skupini, zato sem dobil nalogo, da pripravim večerjo. Gospodarska komisija, ki je bila stalno v vasi Markiči, je vedno imela nekaj zaloge hrane. Kot kurir beneškega bataljona sem imel pri sebi bone za etapne kuhinje, s katerimi sem dobil tudi hrano na gospodarski komisiji. Dali so mi: 2 kg

govejega mesa, 1/2 kg loja, 2 kg bele moke. Soli, paradižnika in ostalih začimb takrat ni bilo. Z lojem in mesom sem napravil nekaj podobnega golažu, z moko in vodo pa navadne žličnike. Pred večerjo me je Stanič obvestil, da ima gospodarska komisija tudi nekaj novega vina. Dobil sem desetlitrski lonec, s katerim sem na gospodarski komisiji natočil 5 litrov vina. Bila je tema in zelo mrzlo, spodrsnilo mi je in sem padel, vina pa nisem vsega polil.

Okrog enajstih ponoči smo krenili do Marije v Jesen. Tam smo dobili podatke, kako Nemci patrolirajo po železniški progi in kako vozijo vlaki. Marija nam je povedala, da vsako jutro pelje vlak iz Gorice do Lucije.

Stanič kot vodja skupine nas je pripeljal do vasi Krstenice in pokazal, kje naj progo miniramo. Dogovorili smo se, da mino postavimo med vasjo Krstenice in Go-

renjo vasjo, tam, kjer ima proga največji ovinek. Tako bi vlak zletel v Sočo.

S seboj smo imeli 10 kg plastika zelene barve, eno nemško protitankovsko mino in angleški vžigalnik z napravo za samosprožitev.

Na progo z eksplozivom in protitankovsko mino sva šla s Sirkom. V zasedo proti Kanalu sta bila postavljena Stanič in Jug, proti Krstenicam pa Berto Sirk.

Pod tračnico oz. pragove železniške proge sva z rokami izkopala zadosti veliko luknjo. Postavila sva razstrelivo. Kamenje, ki sva ga izkopala na progi, sem odnašal v graben in ga pokril z grmičevjem. Ko je bilo razstrelivo postavljeno in ponovno prikrito s kamenjem, sva pravilno postavila še vžigalnik. Štirje vagoni, ki so vedno bili postavljeni pred lokomotivo, ga niso smeli vžgati. Po

opravljeni nalogi smo se ponovno umaknili k hiši v Jesenu. Okoli šestih zjutraj je pripeljal vlak in postavljena mina je eksplodirala in nas prebudila nedaleč od tega kraja. Mino je razneslo pod lokomotivo, ki je rinila pred seboj štiri vagoni, naložene s kamenjem. Ti vagoni so se ustavili 500 m naprej na železniški postaji Kanal, vagoni, ki so bili za lokomotivo, pa je eksplozija porinila en

kilometer nazaj na železniško postajo Anhovo. Lokomotiva se je postavila počez na progo tako, da so jo morali Nemci sami prevrniti pod progo, kjer je ostala in ležala še dve leti po končani vojni. Proga je bila onespособljena za promet nekaj dni.

Vrnili smo se v Lombaj zelo zadovoljni. Tam so nas z darili čakala lombajska dekleta.

Emil Železnikar

Vaja v streljanju s pištolo

Ne bi mogel povedati pravega mesta, pa vendar, dogajalo se je. Štabovci 15. divizije, komisar Borštner, komandant Tanasković, načelnik štaba Pehaček in drugi, (mislim, da je bil v gosteh tudi iz glavnega štaba tov. Rudi) so se podali na izbiro cilja za preizkušnjo znanja v streljanju s pištolo.

Za skednjem, ki je bil lesen, je bilo postavljeno leseno kolo, zbito iz večih slojev desk, verjetno del kakšnega mlinškega ali rezalnega stroja za kmečke pridelke, ki jih je bilo potrebno zluščiti ali zrezati za krmo. Luknja je bila okovana v premeru kakih 6 cm.

Postavili so se v vrsto in začeli streljati v sredino mlinškega kolesa oz. vztrajnika. Tudi jaz sem imel pištolo, madžarsko »fromerco«, pa vendar si streljanja nisem mogel privoščiti, saj metkov 7,35 ni bilo lahko dobiti. Zadevali so vsi po vrsti okovani del kolesa iz razdalje kakih 5 metrov in bili s svojimi rezultati kar zadovoljni. Niso pa mogli prezreti mojega obraza, saj je tudi mene še kako mikalo, da bi preizkusil to madžarsko reč, v kateri nisem imel kaj upanja. Povabili so me, da preizkusim svoje znanje, pa sem zavrnil

in rekel, da na žalost nimam dovolj streliva in da se bojim, da mi jo zmanjka kje drugje. Tedaj mi nekdo od njih, ki je imel pištolo z municijo 7,35 odstopi tri naboje, da bi jih lahko porabil za preizkus in tekmovalje. Nisem se odrekel priložnosti in se potrudil, da se ne bi osmešil. In glej, prvi strel je šel neslišno mimo kolesa, nikjer ga ni bilo zaznamovanega, vendar samemu sebi nisem verjel, da bi bilo mogoče iz take razdalje kolo zgrešiti. Pri drugem poskusu sem se še bolj potrudil in glej, metka sploh ni bilo slišati. Zato so štabovci prasnili v smeh, kajti že pri prvem so se muzali z smehom. Pri tretjem strelu sem se zato še bolj potrudil in zavzel za točnost zadetka. Zgodilo se je isto kot prej, in zdaj je bil smeh že bolj podoben krotosti. Jaz sem bil pa prepričan, da merim dobro. Pristopil sem k kolesu, ga odmaknil in glej, vsi trije strelji so šli skozi sredinsko luknjo kolesa in pustili sled na deskah skednja.

No, tokrat sem se spustil v smeh jaz, kajti moji strelji so bili od vseh najbolj natančni, njihovi obrazi pa so bili kaj začuden, da imajo ob sebi odličnega strelca. Tanasković tega ni pozabil in od takrat sem preizkušal sleherni orožje in strelivo, ki smo jih dobili z avioni Anglo–amerikancev.

Srečko Grašič

pisnil. Policisti so ga naposled izpustili. Ko je še ležal na klopi, so ga dvignili.

»Boš pel?« je kričal visoki. »Ein Tiroler wolte jagend...«

Milče je s stisnjenimi usti topo strmел v policista in molčal. Eden od policistov je odšel in se vrnil s prevajalcem, pomožnim policistom Kumarjem.

»Vprašujejo, če boste peli?« mu je roteče govoril Kumar. Gledal ga je nesrečno, kot bi potihoma prosil.

»Zaradi petja sem bil tepen. Zakaj bi potlej pel? Če je treba, naj me premlatijo, saj se ne branim. Premlatijo, kolikor je treba. Pel pa ne bom,« je odvrnil Milče. »Enkrat tepejo, ker poješ. Potlej spet, ker nočeš! Povejte jim – pel ne bom!«

Milče je brez ukaza legel na klop in čakal, da bo spet padlo. Toliko je razumel, da prevajalec dopoveduje policistom, kako je prestrašen, da ne more peti. Pripravljen pa je na nove udarce. Policisti so se prerekali, potem pa sklenili, naj Milče hitro izgine.

Pomožni policist, nekdanji žandar in nekdanji Slovenec Kumar je na dvorišču Milčku žalosten poočital:

»Tako neumnega in trmastega človeka še nisem srečal. Izziva, ne upira se udarcem, a ne popusti! Neumna trma, zaradi katere imajo prismuknjenci težave.«

Toliko ljudi mi je že reklo, da sem prismuknjen, da bom počasi res moral verjeti, se je samovšečno muzal Milče. Če odštejem bolečine, jezo, niti ni tako slabo izpadlo. Dolgina, ki hodi z Ano Marijo, si bom pa tudi zapomnil. Če se mi izmuzne, bo prvi, s katerim doslej nisem poračunal. Glede zapornikov je moj račun doslej čist.

Strašno ga je zažejalo, pa je zavil v gostilno.

Kumar ni mogel razumeti njegovega ravnanja. Saj včasih tudi sam ne razume, kaj je to hudičevstvo v njem. Zbegali so ga. Če bi tako ravnali z njim nekdanji žandarji, bi se uprl. Enega žandarja je na predvojni gasilski veselici mahnil, da je obležal. Na srečo je bil žandar tako pijan, da ga potlej, ko so prišli še drugi in iskali pretepača, ni prepoznal. Sicer je pa imel Milče v pretepu svoj način. »Ne govori, ampak udari!« Tako je s »posrano levico«, kot so rekli njegovi težki roki, mahnil tudi fanta, ki je govoril, da vadi boks. Fant se ni zanesel, da bo Milče udaril, ni pričakoval, da bo mahnil z levico. Seveda tudi ni mogel vedeti, kako težko roko ima. Edino nekega silaka, imel je preko sto kilogramov, je moral mahniti trikrat, da se je sesedel. Takrat si je tudi dobro natrl členke, tako da je potlej tri tedne prav težko nakladal premog.

Mama ga je s prekrižanimi rokami na prsih očitajoče pogledovala. Oče si je urejal medalje na prsih.

»Tako, bušak, so te spustili? Še sreča, da se jim je posvetilo, kako si neumen. Drugače bi te lahko zaradi tvojega prismuknjenege vreščanja odpeljali v taborišče. Tam bi se domislil nove bedarije, pa te predelali v milo. Seveda, če te ne bi prej tako sestradali, da bi te bila samo kost in koža,« ga je oštevala mama. »Bedaki imajo res srečo!«

Milčka, ki se ni razburjal zaradi maminih pogostih očitkov, je zaradi jeze na policiste in nemoči, ki si jo je moral priznati, dražilo in bolelo, da mama tega ne razume. Bistra ženska, ki je brala knjige in si veliko zapomnila; zdrava, delavna bi rada napravila več, kot je lahko napravila knapovska žena; pogosto je združena rada poočitala in bridko oštevala. Oče čvrst, pogumen, a ne po-

sebno bister, se je v prerekanjih vnaprej vdal. Zato pa je toliko raje deloval za hrbtom odločne žene. Milče se je stežka krotil, da ni zarohnel in tako začel spet enega od pogostih preprirov, ki so jih v njihovi družini prignali do hudih nepotosti. Da bi zdrazil mamo, je gledal le očeta.

»O, saj bi te izlek, Milčk. Ravno sem se odpravil na policijo, z medaljami na prsih, da jim po avstrijsko povem: sina bivšega kuksfuehrerja ne morete zadržati na policiji,« je bahavo povzel oče. Ponosno je škilil na medalje. »Najbrž so zvedeli, čigav si, pa so te pustili.«

Milče se je trpeče nakremžil. Kot bi se mu hrbet šele zdaj razbolel. Očetova prismuknjena, naivna bahavost ga je zdražila.

»V glavnem so me vpraševali samo po tebi. Zanimalo jih je, ko zanašema Zagorjane, če si te medalje zaslužil, ali si jih nakradel?« je s spakljivo bebastvostjo počasi razlagal Milče.

Oče je osupel pogledal mamo. Užaljenost mu je obarvala obraz, usta so mu v ogorčenju zadrhtela.

»Tvoj je, isti prismode. Izredno podobno,« se je repenčila mama. »Grazajoče je cmokala z usti. «Komaj bi našla primer, da sta si dva v bebastvosti tako podobna.«

Milče je mami prizanašal. Tudi če je vedel za oster odgovor, je molčal, ker je imel mamo raje od očeta. Vendar so udarci in ponižanje prehudo boleli.

»Mama, ko sta me z očetom pacala, tole, kar vidiš pred sabo, se je izcimilo. Ni vredno zavidanja. Ampak vsaj to priznaj: mene ne zadene krivda. Kar sta zmogla, sta menda napravila. Če je presramotno in ti je nerodno, ker me moraš gledati in poslušati, saj lahko grem. Tudi za vaju bo lažje. Kot si

lahko videla: življenje Slovenca ni veliko vredno! Lahko me spet obsede kakšna neumnost, zamesim grdobijo. Nemci se maščujejo nad družino. Bolje, da vaju s svojo neumnostjo ne spravljam v nesrečo. Grem v samski dom! Ti mi le pripravi, kar meniš, da je moje in lahko vzamem s sabo.«

Mama je prebledela. Namesto ostre besede, ki jih je imela zmerom na koncu jezika, je onemela. Zbegana je počasi sedala.

»Bi ga rada s svojim ostrim jezikom poglala od doma?« je zavpil oče, ki je nenadno zaslutil priložnost, da se znese nad jezikavo ženo. »Hotel sem mu pomagati, napraviti vse, da bi ga spustili. Ti ga pa nadiraš kot razbojnika. Saj ni čudno, da hoče stran. Tudi mene je že večkrat zamikalo.«

Mama na te očitke ni odgovorila. Presunjena, zamišljena je topo strmela v steno. Milče se je obrnil k očetu, ki je prežeče čakal, kaj se bo zgodilo. Žal mu je bilo zaradi groženj, pa je očitke sprevrgel v jezo na očeta. Preteče je mahal z roko.

»Če te samo še enkrat vidim s temi medaljami, te premlatim, da boš pisan. Na kozlanje mi gre, če zagledam karkoli, kar spominja na nemško« je divje zavpil Milče. »Mene te kurbe nemške mlatijo, ker pojem naše pesmi, ti pa se boš postavljaj z njihovimi posranimi medaljami.«

Oče se je užaljen nakremžil. Zbegal je čakal, da mu bo Milče vsaj pokimal. Kot bi počasi le doumeval, kako bahavo in ponižujoče je poskušal posredovati.

»Hotel sem le dobro...«

(nadaljevanje in konec v prihodnji številki)

Ivan Jan

Decembrska vstaja na Gorenjskem

Okupatorjevo nasilje nad domačim prebivalstvom in še posebej med zaprtimi aktivisti OF ter ujetimi partizani je bilo nepopisno. Marsikoga so v zaporih, zlasti begunjskih mučili tako, da si je želel umreti.

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

Zaradi takega njihovega obnašanja so bili bližnji prebivalci Rovt silno zaskrbljeni, prestrašeni. Le koliko jih bo moralo pasti zdaj? Poraza v Rovtu, ki jim ga je zadal Cankarjev bataljon (mimo grede: ki je dejansko štel le okoli 20 mož več kot policijski vód namreč niso mogli prikriti in gotovo se bodo maščevali. Novica o partizanski zmagi je hitro obšla vso Gorenjsko in prebivalci so se veselili njihovega uspeha. To so opazili in ugotavljali tudi okupatorjevi voditelji sami. Toda – hkrati je bilo to veselje pomešano s hudim strhaom, kaj bodo nacisti storili zaradi tega? Če bodo spet streljali talce tako, kot je bilo po njihovem, to je za vsakega ubitega okupatorja 10, bi to zneslo 450 ljudi. In to možkih. Ali bo to mogoče?

V tem strahu je župnik Anton Felc, ki je pred izgonom iz Kranja pribežal k Sv. Lenartu (ki je tik pod Rovtom), je bližnje moške prebivalce zbral v cerkvi. Po občuteni pridigi, ko jim je razložil, za kaj gre, je za vsak primer, kot je rekel, vsem skupaj dal »vesoljno zadnjo dovezo«, ki jim je zbrisala vse grehe. Ta mož je vseskozi vzdrževal zveze s partizani.

A zaradi verjetnosti, da bi glas o tem množičnem pokolu prestopil tudi nemške in evropske meje, ter zato, ker so zlasti v zadnjem času širili propagando, da »banditov ni več«, tokrat okupacijska oblast ni segla po najhujšem.

Zato pa so na povelje Hitlerjevega in Himmlerjevega

Berlina začeli na Gorenjsko takoj pošiljati nove okrepitve in za komandanta posebnega štaba postavili SS in policije generalnega polkovnika Georga Schreyerja, ki je svoj štab namestil na Bledu. To so bile tiste nove sile, o katerih je v Kranju govoril gauleiter Rainer. A taisti dr. Rainer je še isti dan, 12. decembra, ko so Cankarjevci v Rovtu dopoldne potolkli toliko policistov, v strankini pisarni v Münchnu predlagal, naj bi priključitev Gorenjske in Štajerske, ki je bila predvidena za 1. januar 1942 (spet), odložili za 6 mesecev. Naslednji dan, 13. decembra 1941, je tak predlog stavil tudi strankin vodja Martin Bormann. Hitler je predloge obeh upošteval in priključitev k Reichu je bila zaradi takih partizanskih zmag odložena že tretjič v tem letu.

Toda – partizane, borce Cankarjevega bataljona, po njihovem nosilce vseh njihovih težav, morajo nove sile, 10 policijskih bataljonov in drugih enot uničiti! Cimprej!

Se veliko bi lahko govorili o tem velikem, čeprav nepredvidenem uspehu Cankarjevega bataljona, vendar zdaj le še naslednje. Nekaj takega okupatorji še niso doživeli nikjer v okupirani Evropi! Bajka o nepremagljivosti Hitlerjeve nacistične sile je bila prav tu, v Rovtu, prvič razbita! Pomiritve, po kateri so okupatorjevi oblastniki tako hrepenele, ni in ni bilo. S tem dejanjem je maloštevilni Cankarjev bataljon okupatorjem zadal večji

udarec, kot so si sami mogli misliti tedaj, saj je s tem dokončno razbil vse Hitlerjeve načrte v zvezi s ponemčevanjem Gorenjske. Zato je ta izjemni vojaški partizanski uspeh največji na Gorenjskem in v Sloveniji doslej, v hipu dobil tudi in predvsem politični pomen!

Ta dogodek je hkrati ustvarjal vse ugodnejše razmere za množično zimsko vstajo! Saj so končno okupatorjevi poveljniki v tem primeru prvič tako silovito padli tudi v vojaškem smislu. Zakaj niso proti Cankarjevemu bataljonu, za katerega so približno vedeli, kolikšen je, poslali vsaj 200 mož, da bi dosegli tisto osnovno napačno razmerje 3 : 1? Zakaj niso napadli že navsezgodaj, zakaj niso bili oblečeni v bele maskirne obleke, zakaj niso proti slabo opremljenim partizanom poslali raje smučarje, zakaj so šli v napad tako malomarno? Te in take napake je potem v gorenjskih hribih plačalo 45 mož, ki so bili v glavnem iz Innsbrucka in po izjavah Luksemburžanov povečini vneti nacisti! V smrt jih je torej poslalo njihovo poveljstvo, ki je očitno podcenjevalo sposobnost in udarnost, tako v svojo domovino zaraščene ga Cankarjevega bataljona.

Z dogodki v Rovtu so bili pravzaprav sproženi številni spopadi, ki so prerasli v enomesečno uporniško vrenje in bojevanje, ki se je končalo v Dražgošah!

Himmler in njegovi pomočniki v Berlinu se niso zmotili, ko so ocenili, da je treba na Gorenjsko poslati močne okrepitve. In to takoj, kajti nenaden udarec Cankarjevcev v Rovtu je bil po svoji silovitosti le prvi, a ne zadnji. In ko so potem dobili poročila, da uporniška dejavnost ljudstva kipi na več krajih hkrati, ni bilo težko ugotoviti, da gre za »dobro organizirano in bliskovito uporniško gibanje«.

Iz naslednjih primerov bomo videli, da je res kipel na več krajih Gorenjske naen-

krat, da je bilo gibanje sicer dobro organizirano, vendar pa le rahlo povezano, kajti drugače tudi ni moglo biti. Zato bomo pogledali tudi malce v ozadje tega organiziranja, ki je bilo v resnici sila težavno in tvegano.

Zanimivo pa je, da so okupatorji tako usklajeno delovanje upornikov naenkrat lahko občutili že 16. decembra 1941. v Črnem vrhu nad Poljansko dolino, v Gorjah in v Bohinju in končno tudi na Dovjem in v Mojstrani.

V Črnem vrhu

Cankarjev bataljon je po uspehu 12. decembra v Rovtu že naslednje jutro prešel v Poljansko dolino. Najprej se je ustavil v Vinharjih pri požrtvovalnem kmetu Janezu Peterlu-Brdarju. Kmetija je dobro uro hoda iz Poljan. Brdarjevi, kjer so se že od poletja oglašali prvi partizani, so dobrodušno nahranili sedemdesetglavi bataljon. Tam ga je našel in pozdravil tudi rajonski sekretar Maks Krmelj. Z dobro razpoloženim štabom zaradi uspeha v Rovtu in zaradi poročil o razvoju mobilizacije v Poljanski dolini je Krmelj takoj pripravil posvetovanje z namenom, da načrtujejo predvidene akcije. Potem je komandant Gregorčič napisal še poročilo za PK. To in pa razna zaplenjena pisma, fotografije, legitimacije in druge drobne predmete, ki so jih Cankarjevci zaplenili padlim policistom v Rovtu, je Krmelj odnesel na javko v Škofjo Loko, da bi to izročil Lojzetu Kebetu. A v Loku je dobil le sekretarja Toneta Dolinška-Metoda – in sicer pri Francu Fajfarju. Dolinšek mu je dal zvezo do Strazišča, kjer je našel Lojzeta Kebeta in Lucijana Seljaka, okrožnega sekretarja za Kranj. Gregorčičevo poročilo in Krmeljevo pripovedo-

vanje o celotnem dogajanju je oba spravilo v dobro razpoloženje. To sem zapisal z voljo tega, da bi tudi s tem potrdil, da je bil Kebe član ožjega Gorenjskega štaba.

Med tem se je na drugi kmetiji v Vinharjih pri Pavlu Kalanu, po domače pri Muhu, zbiral novonastala Poljanska četa, ki je do 13. decembra narasla do 20 mož in je ta dan pri Muhu tudi prisegla.

Naslednji dan pa se je Cankarjev bataljon premaknil na Polhovec k Presečniku. Tam se je vanj vključila tudi enota preostalega Kamniškega bataljona in Kranjske čete. Poljanci niso naprej razvijali čete v bataljon, kot je bilo predvideno že prej, temveč se je četa zdaj kot vód pod Robnikovim vodstvom vključila v Cankarjev bataljon, ki je tedaj narasel na več kot 130 borcev. Prihajali pa so še novi: Selška četa z novinci in drugi.

Graničarska postojanka na Črnem vrhu je bila Poljanec trn v peti, zato je Maks Krmelj štabu bataljona predlagal, da bi jo uničili. Štela je le okoli 12 stražarjev.

Graničarska postaja je bila nameščena v gostilni in trgovini Košir. Gospodar je bil tudi tedanji župan. In 16. decembra zvečer jo je napadla Bernardova četa s sodnikom Alojzom Pečnikom na čelu. Med napadom so v opomin ostrigli tudi neko nemčurko, zaplenili nekaj orožja ter v Koširjevi trgovini rekvirirali hrano in razno blago. Odpejali so tudi župana Koširja in Jurija Buha. Ta je bil po zaslišanju justificiran, Koširja pa so spustili domov.

Ubita sta bila tudi dva carinika. Tretji, ki je za silo lomil slovenščino, pa je partizanom pripovedoval, da je Ko-rošec, da je proti nacizmu, da ima družino in da se jim bo

rade volje priključil, le živega naj pustijo. To je bil tisti Martin, ki so ga Cankarjevci res potem sprejeli medse in postal je celo njihov kuhar. Toda – le do konca dražgoške bitke, ko je pobegnil in se spet priključil svojim policistom. Partizani so s tem storili veliko napako. Popustljivost in človečnost sta bila v tem primeru hudo izgubljena, kajti ta Martin je iz-tem povzročil veliko zla. Ker je ta primer nekaj posebnega, odstrimo zaveso z ozadja te naivne popustljivosti.

Ko je graničar Martin prišel v bataljon na Polhovec, je bilo za vsak primer ob vsem njegovem moledovanju vendarle sklenjeno, da mu ni mogoče zaupati, niti spustiti, ker je že preveč videl. Zato mora pasti. Gregorčič je navajal, da so to pokazale že prenekatere izkušnje tudi v Španiji, ne le med partizani; za ujetega Martina pa sta se kljub vsemu temu zavzemala komisar Bertoncelj in komandir Bernard.

Ob prisostvovanju še nekaterih tovarišev je bilo to razsojanje precej ostro. Komandant Gregorčič od svoje prepričljive odločitve ni rad odstopil. Dodal je, da ga ne smejo voditi s seboj na premikih. Bertoncelj in Bernard sta ugovarjala temu in ugotavljala, da je ujetnik Korošec, ki vendarle zna nekaj slovenskih besed in da se tudi v njem pretaka slovenska kri, poleg tega pa je njegovo ponujanje partizanom videti prepričljivo. Gregorčič je še enkrat opozoril na izkušnje in opozarjal na možne negativne posledice, vendar je bilo sklenjeno, naj Martin ostane živ – in sprejeli so ga v bataljonsko kuhinjo. Martin se je tam dobro izkazal, bil je zelo ustrežljiv, a če je zaropotalo, se je stresel ob vsakem strelu. – (se bo nadaljevalo)

Silvo Grgič-Šimen

Napad Cankarjeve na žužemberško Zafaro

Samo tri tedne po napadu na vas in letališče Cerklje, o katerem smo v našem časopisu nedavno objavljali v nadaljevanjih spominski zapis, je Cankarjeva, skupaj z Gubčevo brigado dobila novo, to pot mnogo težjo, če ne najtežjo bojno nalogo v letu 1943.

Pod poveljstvom novega komandanta brigade Rajka Tanaskovića in dotedanjega političnega komisarja Jožeta Borštnarja, naj bi napadla in uničila Zafaro, najpomembnejšo in najbolj utrjeno postojanko, ki je imela tudi najštevilnejšo posadko v okviru močne italijansko-belogardistične garnizije v Žužemberku. Ostale naloge v trgu je imela Gubčeva brigada.

Avtor tega zapisa je bil borec 1. oziroma Duletovega bataljona Cankarjeve brigade. V zapisu je poskušal opisati prav gotovo najtežjo nalogo Duletovega bataljona v tej veliki žužemberški operaciji. Ta bataljon je dobil namreč nalogo, da napade in zavzame močno utrjeno novo župnišče v sestavi zafarske postojanke nad žužemberškim trgom. Zapis o tem napadu bomo objavili v več nadaljevanjih.

Uredništvo

Prva noč v napadu

Ležimo na strmini v nizki travi, le nekaj metrov pod zafarskim obzidjem oziroma italijanskimi bunkerji in žičnimi ovirami. Poskušamo vse, da bi bili čim manj opazni. Vendar pri tem sploh ne mislimo na kakšno skromnost. To nikakor, saj smo vendar na svoji zemlji in ti nad nami so vendar pritepenci, skupaj s svojimi hlapci. Gre za čisto preprosto zadevo: zakaj bi se zaradi tega bahavo nastavljali italijanskim fašistom in belogardistom, ki kot da so čisto ponoreli, mečejo na nas iz varnih zafarskih zaklonov v bunkerjih in rovih rdeče bombe »paradajzarice« in streljajo tako, kot bi jim streliva nikoli ne utegnili zmanjkati.

Na vse pretege se norčujejo iz nas in nas vprašujejo: »Ali ste prišli po čevlje in cigarete? Kar pridite, dali vam jih bomo kolikor hočete!«

Preklinjamo jih po tihem, le tisti, ki so nekoliko bolj v zakritem položaju, jim odgovarjajo, kar jim gre. Mislimo si: »Hudiči vedo, kaj nimamo«. Mnogi med nami so kot sicer že skoraj celo leto bolj bosi kot obuti, do kroničnega pomanjkanja cigaret za naše kadilce niti ne bi omenjal.

Vse to pa ni nič posebej novega za nas. Ko le ne bi bilo teh prekletih min iz laških minometov! Neprestano, ena za drugo neusmiljeno švistajo skozi nočno nebo italijanske mine. Zlasti iz lahkih minometov, pred minami težkih minometov smo

skoraj varni. Z njimi tolčejo Lahi po tistih položajih, na katerih slutijo položaje naših težkih orožij: na žalost redkih težkih mitraljezov in šeredkejših težkih minometov.

Prav italijanski minometi nam gredo precej na živce. To smo sicer pričakovali, že ko smo slišali, kaj bomo morali napadati: nocoj smo dregnili v pravo sršenje gnezdo, saj se drugače utrjeno zafarske postojanke, z italijanskimi fašisti in njihovimi sodelavci belogardisti iz žužemberškega trga in zlasti iz okoliških vasi ne da opisati. Močno utjena cerkev na Zafari z dvema zvonikoma, ki sta vidna daleč okoli, z mogočnim novim župniščem in obzidjem, natičkanim z betonskimi bunkerji na vseh vogalih in bolj dostopnih točkah, z rovi in pre-

hodnicami ter globokimi ognjenimi položaji za težke minomete in drugimi utrjevalnimi deli, predstavlja prav gotovo najbolj utrjeno postojanko, ki jo je Cankarjeva dosedaj napadala.

Iz poprejšnjih obvestil smo vedeli, da naši minerci morajo narediti luknje v žičnih ovirah. Nekatere dolocene skupine borcev so imele celo škarje. Še posebej pa je bilo pomembno da jim uspe naslednja naloga: z eksplozivom morajo razrušiti eden ali dva bunkerja. Mimo teh naj bi si utrle pot skupine bataljonskih bombašev, zlasti Skojevecev. Po tistem se sprašujemo, ali bo to res mogoče. Ali ne poskušamo riniti z glavami skozi žice in betonske zidove? Zakaj delamo to vsi? Vsaj zdi se nam, da je sedaj pred žicami kar cel naš bataljon, na tej prekleti nagnjeni čistini. Večina tišči pred seboj svoje nahrbtnike kot edino, vendar prav smešno zaščito. Pred nekaterimi drobci ročnih bomb in min nas morda še lahko zaščiti, pred vsemi drugimi direktnimi strelji pa seveda ne.

Ali je mogoče, da je potekla šele nekaj več kot ura? Še bolj čudno je, da pod pravo ognjeno zaveso branilcev Zafare ni dosedaj padlo vsaj tretjina moštva bataljona. Kolikor vidimo in slišimo, potem ko smo se le morali povleči nekoliko nazaj iz čistine, na kateri so nas imeli Lahi in belčki kot glinaste golobe na strelišču, je bilo

Risba Doreta Klemenčiča-Maja, objavljena kot slikovna oprema reportaže Janeza Vipotnika »Za Žužemberk« v Spominih na partizanska leta 1946

dosedaj ranjenih pet ali šest borcev našega 1. bataljona Cankarjeve. To je res čudno, saj so vse mine in ročne bombe padale okoli slehernega od nas kot nekakšna ognjena toča, da nas je dobesedno povzdigovalo od zemlje. Okoli nas skoraj ni bilo kvadratnega metra brez smrdeče luknje v kamenju in zemlji, nastale po eksplozijah ročnih bomb in min iz minometov.

Star pregovor, da ravno vsaka krogla ne zadene, bi lahko za okolico Zafare, na kateri smo ležali, malo spremenili. Skoraj nobena bomba oziroma mina ne zadene. Precej min ali bomb sploh ni eksplodiralo ali pa so se, zlasti bombe, skotalile po str-

mini in eksplodirale za nami. Torej je bilo tudi danes res, da je bilo varnejše za vse tiste, ki so čim bližje zafarskemu obzidju. Tudi posamezni strelji in mitralješki rafali gredo v večini nad prednjo bojno vrsto našega bataljona.

Italijani in belogardisti, kot smo vse bolj opazali, morajo streljati tako, da večino pravzaprav ne merijo. Tudi v njihovih varnih rovih, iz katerih lahko streljajo stoji in v še bolj varnih bunkerjih vendar ni čisto varno: Lahke in belčke občasno preko naših glav obstreljujejo naši mitraljezci, ki svoje položaje menjajo, da jih ne bi dobili za cilj italijanski merilci minometov.

Umrl je nosilec Partizanske spomenice 1941

dr. Peter ZLATNAR,

rojen 11. maja 1941, iz Ljubljane, Rimska cesta 7.

Že pred vojno je deloval v naprednem delavskem gibanju – v sindikatih. V KPS je bil sprejet leta 1938, v OF se je vključil in deloval od leta 1941. Med vojno je bil v 3. Prekomorski brigadi. XXVI. udarni diviziji, bil je polit-

komisar čete, bataljona, divizijske bolnice, referent za zobozdravstvo IV. armije.

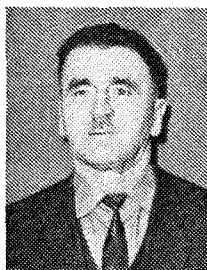
Po vojni je opravljal različne dolžnosti na področju zdravstva in zobozdravstva, med drugim je bil sekretar Ministrstva za zdravstvo LRS, predsednik Republiškega sindikata zdravstvenih delavcev Slovenije. Aktiven je bil tudi v Zvezi esperantistov doma in v tujini.

Za svoje delo je prejel več državnih odlikovanj.

Franc Udovič

Novembra lani smo se poslovili od prvoborca in nosilca partizanske spomenice 1941 Franca Udoviča-Florjana. Rodil se je kot kmečki sin v Senožetih pri Dolskem. Družina je bila napredno usmerjena in se je že v predvojnem obdobju borila za boljše pogoje kmečkega življenja. Leta 1941 je z bratom odšel v partizane, kjer je čez Savo prevažal partizane, kurirje, hrano, zdravila in dragoceno pošto s Stajerske na Dolenjsko in obratno. Organiziral si je dobro obveščevalno službo na obeh bregovih Save in tako šovražniku onemogočil, da bi kdaj padel v njihove roke. Delo brodnika je opravljal vse do konca 1943, ko je odšel v Savinjsko dolino kot komandir kurirske postaje TV-32. Po osvoboditvi je ostal še nekaj časa v varnostni službi, nato pa se je posvetil kmetiji. Za svoje aktivno delo v partizanih je prejel partizansko spomenico 1941 in vrsto drugih visokih odlikovanj. Njegova življenjska pot je bila težka, polna odrekanj in revolucionarnega zanosa.

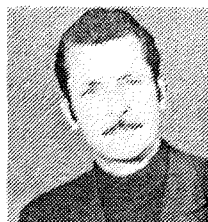
Janez Križaj

Lani smo se na pokopališču Lipica pri Škofji Loki poslovili od 77-letnega Janeza Križaja iz Godešiča. Od začetka okupacije je sodeloval z aktivisti OF na Godešiču in julija 1943 je odšel v partizane v Prešernovo brigado. Avgusta istega leta je bil razporejen kot aktivist OF v rajon Škofja Loka, kasneje pa je bil imenovan za člana okrajne gospodarske komisije Medvođe. Zbiral je hrano in druge potrebščine za partizanske enote. V zadnji ofenzivi je bil na Križni gori ujet in poslan v Begunje. Po vojni se je aktivno vključil v družbenopolitično delo. Na prvih volitvah 1946. leta je bil izvoljen za predsednika KLO Godešič-Rateče. Prejel je več priznanj in odlikovanj.

Ivan Šoln

Novembra lani smo se na senovskem pokopališču poslovili od Ivana Šolna, rojenega 1905. leta v Leskovcu pri Brestanici. Med okupacijo je aktivno sodeloval z OF in 1944. leta odšel v partizane. Nekaj časa se je bojeval na Kozjanskem, nato pa je bil poslan na Dolenjsko. Dodeljen je bil 15. diviziji inženirskemu bataljonu. Za sodelovanje v mnogih akcijah, zlasti pri rušenju Štampetovega mostu je bil odlikovan.

Alojz Mlinar

Lani smo se na pokopališču v Loki pri Zidanem Mostu poslovili od Alojza Mlinarja. Že kot komaj 15-letni mladinec se je priključil NOG. Pomagal je pri lepljenju letakov in raznašanju Slovenskega poročevalca. Zaradi teh akcij je bil tudi zaprt. Marca 1944 se je priključil skupini partizanov. Po vojni se je zaposlil na železnici.

Leon Močan

Na ljubljanskih Zalah smo se lani poslovili od 74-letnega Leona Močana. Bil je sodelavec OF in 1944. leta odšel v partizane. Po vojni se je zaposlil na železnici v Trzinu. Aktiven je bil v družbenopolitičnih organizacijah, posebno na kulturnem področju in v zvezi borcev.

Karolina Mrak

Lani smo se na čepovanskem pokopališču poslovili od Karoline Mrak iz Čepovana. Rodila se je pred 83-imi leti. V NOB je začela sodelovati jeseni 1942. leta, 1943. pa je bila izvoljena v vaški odbor OF in AFŽ.

Ivan Juha

Oktobra lani smo se na Škofijah pri Koprju poslovili od borca NOV Ivana Juhe-Tinčka iz Brega pri Borovnici. Že oktobra 1941 se je vključil v OF, v začetku 1942. leta pa se je po nalogu partije vključil v partizanske enote. Bil je med prvimi borci Notranjskega odreda in kasneje Šerčerjeve in Tomšičeve brigade. Bil je tudi med borci 14. divizije, ki je prek Hrvaške odšla na Stajersko. Bil je dvakrat ranjen. Prehodil je pot borca, deseterja, vodnika in komandirja čete. Ob koncu vojne je bil kapetan JA. Leta 1946 je stopil v službo organov za notranje zadeve in služboval na obmejnih krajih Slovenije in 1954. prišel na Škofje. Aktiven je bil tudi v družbenopolitičnih organizacijah kraja. Prejel je več visokih državnih odlikovanj in priznanj, med njimi tudi red dela z zlatim vencem.

Lojze Lasič

Lani smo se na vrtobenskem pokopališču poslovili od borca obveščevalca in aktivista Lojzeta Lasiča. Rodil se je pred 74 leti. Že 1943 se je priključil NOG. Bil je na goriški fronti, nato v 2. brigadi VDV in sabotažni skupini. Kot vosovec je deloval v številnih akcijah na območju Gorice in Furlanije. Neposredno je deloval pri reševanju ranjene aktivistke iz bolnice v Gorici. Tudi po vojni je bil delaven v družbenopolitičnih organizacijah.

Janez Rijavec

Na čepovanskem pokopališču smo se lani poslovili od Janeza Rijavca. Rodil se je pred 79-imi leti v Čepovanu. Leta 1942 je bil odpeljan v delavski bataljon v Italijo. Ob kapitulaciji Italije se je vrnil domov in se takoj priključil enotam NOV. Najprej v Gradnikovo brigado nato v 30. in 31. divizijo. Za zasluge in pogum je prejel več odlikovanj in priznanj.

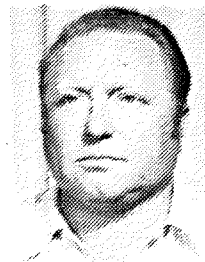
Janko Čemažar

Lani smo se na Jesenicah poslovili od aktivista in borca Prešernove brigade in Jeseniško-bohinjskega odreda. Rodil se je v Davči 1912. leta. Že 1943. leta se je kot aktivist vključil v NOG in kasneje v oborožen boj proti okupatorju. Vse do svoje smrti je aktivno deloval v organih krajevne skupnosti in krajevnem odboru ZB.

Cilka Čemažar

Le mesec dni po smrti moža Janka je v 74. letu umrla aktivistka in članica AFŽ ter borka Cilka Čemažar. Cilka je, kot tudi vsa njena družina, aktivno sodelovala z aktivisti OF in partizanskimi enotami. Po nalogu okrajnega odbora OF je 1944. leta prevzela šolanje otrok v rodni Davči.

Ciril Baš

Lani je umrl Ciril Baš. Rodil se je 1920. leta v Karbulah pri Zagorju. Ob vdoru okupatorja je bila njegova hiša pravo zatočišče prvih borcev. Aprila 1944. leta se je priključil borcev Šlandrove brigade, nato pa je bil v udarni ljubljanski brigadi. Bil je tudi težko ranjen. Za zasluge je bil odlikovan z medaljo za hrabrost in medaljo zaslug za narod. Od njega smo se poslovili na zagorskem pokopališču.

Štefanija Hojak

Na čepovanskem pokopališču smo se lani poslovili od Štefanije Hojak, rojene 1898. leta. Že v začetku 1942. leta je, povezana v trojko, prenašala in raznašala ilegalno literaturo. Kasneje je kot šivilja šivala za partizane. Ob razpadu Italije je bila izvoljena v vaški odbor OF in odbor AFŽ. Kasneje pa je bila sprejeta v KPJ.

Ciril Poglavec

Lani smo se na čepovanskem pokopališču poslovili od Cirila Poglavca, rojenega pred 92 leti v Čepovanu. Med prvo svetovno vojno je bil vpoklican v avstroogrsko vojsko in poslan na rusko fronto, kjer je bil zajet. Leta 1937 se je vrnil domov. Leta 1942 je začel sodelovati z NOB in 1943 je bil zaradi aktivnega sodelovanja z NOB aretiran in odpeljan v italijanske zapore. Ob razpadu Italije je bil odpeljan v taborišče v Nemčijo. Po vojni je bil aktiven v gospodarskih organizacijah.

Karel Robek

Pred nekaj leti je umrl Karel Robek. Rodil se je v vasi Kladije. Leta 1942 je bil prisilno mobiliziran v nemško vojsko. 1944 je pobegnil in se priključil NOG. Delal je na terenu, kasneje pa je bil dodeljen na kurirsko postajo TV-27.

Ivan Štumberger

Lani je v Mežici umrl borec Ivan Štumberger. V partizane je stopil septembra 1944 v drugi bataljon Koroškega odreda. Decembra istega leta je bil ujet in zaprt po raznih taboriščih. Po vojni se je zaposlil v rudniku Mežica.

Krajevna organizacija ZB NOV Rožna dolina iz Ljubljane sporoča, da je v 1986. letu izgubila svoje člane:

Antona Mlekuža, rojenega 1916. leta v Ratečah. Oktobra 1942 je prišel iz italijanske vojske. Januarja 1943 je odšel v partizane. Priključil se je bovški četi, ki je bila v sestavi Soškega odreda. Aprila istega leta je bil ranjen. Po okrevanju se je vrnil med borce NOV. Bil je politični komisar čete Rezijanskega bataljona. Za zasluge med NOV je bil večkrat odlikovan. Po vojni je delal v organih za notranje zadeve.

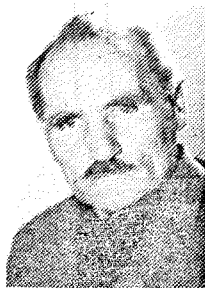
Antona Šuligoja, rojenega 1925. leta v Ljubljani. Partizanom se je priključil 1942. leta. Najprej je bil v Levstikovi četi, nato pa v Dolomitskem odredu. Bil je tudi težko ranjen. Za svoje delovanje je bil večkrat odlikovan, med drugim tudi z medaljo zaslug za narod s srebrno zvezdo.

Stanka Kronabetvogla, rojenega 1899. Skupaj z ženo je bil 1941. leta izseljen iz Maribora v Bosno, kjer je delal za NOG. Po vojni se je vrnil v Slovenijo.

Olga Rački

Na solkanskem pokopališču smo se lani poslovili od borke in aktivistke Olge Rački. Rodila se je 1924. leta v vasi Naklo blizu Divače. Vsa njena družina je bila že zgodaj povezana z NOG. Olga je delala kot aktivistka od 1943. leta vse do konca vojne. Po vojni je delala v organih za notranje zadeve do upokojitve.

Ivan Bricman

V Mežici smo se poslovili od Ivana Bricmana. Rodil se je 1922. leta na Otiškem vrhu pri Dravogradu. Novembra 1943. je odšel v brigado Milana Zidanskega in februarja 1944 je bil ranjen in ujet. Zaprt je bil po raznih zaporih, nazadnje v koncentracijskem taborišču Milberg. Po vojni se je zaposlil v rudniku Mežica.

Kristina Mlačnik

Lani smo se na meziškem pokopališču poslovili od partizanske matere Kristine Mlačnik. Rodila se je 1899. leta v Šentanelu nad Prevaljami. Vsa družina je sodelovala s partizani od 1943. leta. V partizanih je imela dva sinova, eden je padel novembra 1944 na Svinski planini.

Tudi Španci in Avstrijci so uspešni proizvajalci orožja Kupci so predvsem nerazvite države

Čeprav politiki zagotavljajo, da so za mir, se armade njihovih držav neusmiljeno in pospešeno oborožujejo. Strokovnjaki za oborožitev pravijo, da orožje zastari v petih letih, in da bi ga morali v tem času zamenjati z novim. Vsaka nova generacija orožja pa je tudi precej dražja od prejšnje. Tako naj bi odšteli za novo orožje od petkrat do sedemkrat več kot za prejšnje. Še bolj vrtoglave so številke pri letalstvu, kjer so nova orožja in bojni sistemi tudi do tridesetkrat dražji.

Že teh nekaj skopih podatkov priča, da je proizvodnja orožja in druge vojaške opreme donosen posel, ki se mu bo le malo kdo odpovedal; nasprotno, vse več je proizvajalcev na tem področju. Zato smo lahko prepričani, da se bo vojaška industrija še bolj širila, izdelovala vse bolj zapletene sisteme, ki bodo vse dražji, s tem pa se bodo vojaški proračuni povečevali.

Še pred nekaj leti je bila proizvodnja in prodaja orožja privilegij najbolj razvitih industrijskih držav. Danes pa se s tem poslom ukvarja že veliko držav in njihovih družb. V nekaterih državah se družbe, ki izdelujejo orožje in vojaško opremo, povezujejo v večja združenja, da bi tako lažje prodrle na tuje trge. Tipični predstavnik tovrstnega združevanja je DEFEX, S. A. iz Španije. Velike družbe iz razvitih držav pa prodajajo svoje izdelke same, saj lahko ponudijo kupcu več vrst orožja in opreme. Ena izmed takšnih družb je tudi avstrijski STEYR-DAIMLER-PUCH AG.

Združeni osvajajo tržišča

Defex je združenje, ki so ga ustanovili za predstavljanje in prodajo izdelkov španske vojaške industrije v tuji-

Vojaški jeep z netrajnim topom in posadko med vtovarjanjem v transportno letalo Casa C-212. To letalo izdeluje družba Casa-Construcciones aeronauticas iz Madrida.

in drugo orožje ter ostala letalska oprema.

Njihove ladjedelnice pa izdelujejo fregate, korvete, več vrst patrolnih čolnov, podmornice, pomožne ladje in celo letalonosilke. Tudi njih opremljajo z lastnim orožjem, elektronsko, računalniško in optično opremo.

Špansko združenje Defex S. A. pokriva s svojimi izdelki vojaške potrebe številnih, predvsem manj razvitih in nerazvitih držav, ki kljub vsej svoji zaostalosti, bedi in lakoti raje kupujejo orožje in vojaško opremo kot pa da bi nabavljali hrano gradili šole in tovarne. Čeprav so Španci dokaj uspešni pri prodaji

dajo orožja in opreme na tuje tudi dobro zasluži.

V zadnjem času je ta družba vzbudila precej pozornosti strokovnjakov in morebitnih kupcev s svojo univerzalno vojaško puško Steyr AUG-A1. To večnamensko orožje so v Steyrju razvili v sodelovanju z avstrijsko zvezno armado. Rezultat tega sodelovanja pa je orožje, ki zadovoljuje vse potrebe in zahteve oboroženih sil.

Puška je namreč konstruirana in izdelana tako, da se z menjavo cevi, ki je zelo preprosta, v nekaj sekundah spremeni v lahki mitraljez. S posebno kratko cevjo pa je uporabna predvsem v posebnih vojaških enotah in pri policiji.

Sestavljena je iz kopita, ki je plastično, izdelujejo ga v črni in olivno-zeleni barvi. V njem je tudi sprožilni mehanizem, varovalka in regulator ognja. Za puško izdelujejo šest vrst cevi. Prva je dolga 350 mm, druga 407 mm, tretja in četrta sta dolgi 508 mm, razlikujeta pa se po tem, da ima ena kovinski mrek. Peta in šesta sta dolgi 621 mm. Ena je za puškomitraljez in ima nožice, pod drugo pa je pritrjen metalce bomb M 203. Vsaka cev ima posebej ročaj, za katerega drži strelce med streljanjem. Vse izvedbe, razen ene, imajo optične namerine naprave. V okviru za strelivo, ki je tudi plastičen, gre trideset ali dvainštirideset nabojev. Okvir s tridesetimi naboji je za univerzalno in jurišno puško, večji okvir pa je za puškomitraljez. Kaliber tega orožja je 5,56 mm. Je tudi zelo lahko, saj je jurišna izvedba teža 3,8 kg.

Majhna teža, zanesljivo delovanje, izvirne konstrukcijske rešitve in sodobna obli-

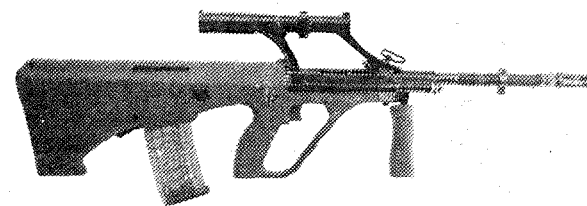
ka so prav gotovo odlike tega orožja, ki je kot pravijo sami Avstrijci, idealno za obrambne naloge.

Seveda pa to ni edino osebno orožje, ki ga izdeluje ta družba. Tako ponujajo kupcem tudi ostrostrelsko puško kalibra 7,62 mm in polavtomatsko pištolo kalibra 9 mm (Parabellum), enakega kalibra pa je tudi avtomatska pištola.

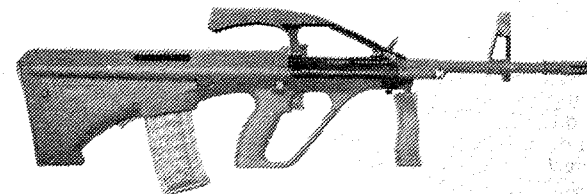
Vsi v oklepu

Drug sklop izdelkov, ki je zanimiv za kupce, pa so gosenična vozila. Tudi te izdelujejo v okviru proizvodnje številnih vojaških vozil. V skupino goseničnih vozil sodijo lovec tankov, vozilo za izvlačanje, oklepno poveljniško vozilo, samohodni protiletalski top, oklepno bojno vozilo pehote in oklepno sanitetno vozilo.

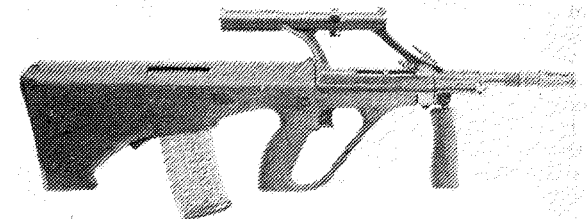
Steyrjev lovec tankov SK 105 kürassier je bojno vozilo z veliko ognjeno močjo in gibljivostjo. Oborožen je s tankovskim polavtomatskim topom kalibra 105 mm in mitraljezom kalibra 7,62

Steyrjeva univerzalna vojaška puška AUG-A1.

Izpeljanka s kovinskim merkom.

Policijska izvedba s kratko cevjo

radijska operaterja in dva kurirja.

Samohodni protiletalski top (SPAAG 1/220) je namenjen obrambi pred nizkoletečimi letali in helikopterji. Idealen naj bi bil za protiletalsko obrambo enot, ki se

za prevoz in umik ranjencev z bojišča. Opremljeno je z vsem potrebnim za prvo pomoč in za preživetje ranjenca do prihoda v bolnišnico. Vozilo zelo lahko sledi oklepni in mehaniziranim enotam po vsakem zemljišču. Zaradi

Ta fregata je bila izdelana v eni izmed španskih ladjedelnice.

mm. Opremljen je z laserskim daljinomerom in napravo za nočno vožnjo, težak je 17,5 tone, v njem pa je tridružna posadka: komandir, strelcelec in voznik.

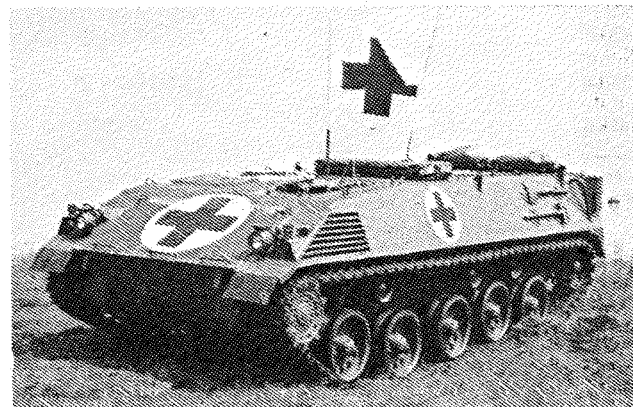
Vozilo za izvlačanje, ki ima oznako ARV-SB 20, je zelo gibljivo in opremljeno za dvigovanje in prevoz poškodovanih vozil na bojišču. Tako ima vitel in dvigalo, desko za rinjenje zemlje in opremo za vleko. Z dvigalom lahko dvigne do dvajset ton težki tovor. Oboroženo je s težkim vrtljivim mitraljezom in metalcem dimnih bomb. V posadki so štirje člani: komandir, voznik in dva pomočnika.

Oklepno poveljniško vozilo (ACPV) ima zelo nizko silhueto in je tudi zelo gibljivo. Opremljeno je z dvema radijskima postajama, ki imata doseg do trideset kilometrov in drugimi napravami, ki omogočajo uspešno in varno delo posadke. Oboroženo je s težkim mitraljezom kalibra 12,7 mm, ki je v kupoli in mitraljezom 7,62 mm, ki je na zadnjem delu vozila ter metalcem dimnih bomb. Težko je 14,5 tone, v sedemčlanski posadki pa so komandir, voznik, strelcelec, dva

bojujejo, in drugih ranljivih točk na bojišču. Sistem je uporaben samostojno ali pa skupaj s protiletalskimi raketa. Uporaben je tudi za obstreljevanje ciljev na zemlji. Težak je 16,5 tone.

Oklepno bojno vozilo pehote (MICV) je bojno in pre-

oklepa, ki varuje posadko pred izstrelki iz pehotnega orožja ter drobci topovskih in minometnih granat, se lahko giblje tudi po bojišču. V posadki sta voznik in bolničar, v njem pa je prostora za dva ležeča in štiri sedeče ranjence.

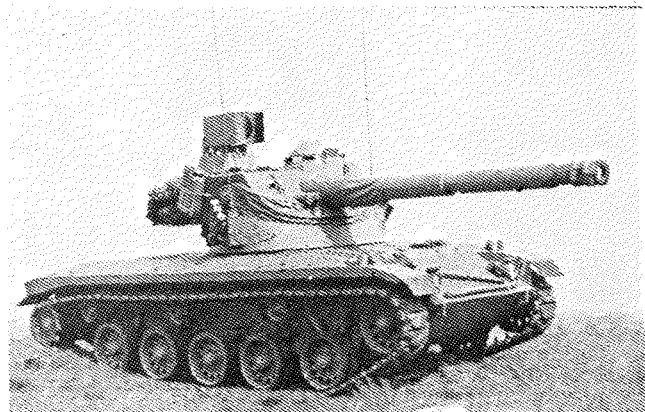
Oklepno sanitetno vozilo

vožno v vozilo pehote, ki je v sestavi oklepnih in mehaniziranih enot. Oboroženo je enako kot poveljniško vozilo. Poleg voznika in strelca gre v vozilo, ki je težko 14,8 tone tudi osem vojakov z vso osebno opremo.

V to »družino« vojaških vozil sodi tudi oklepno sanitetno vozilo (AAMB), ki služi

Pri vseh teh podatkih vas prav gotovo zanimajo cene vseh teh izdelkov vojaške industrije. Proizvajalci jo neradi povejo, če nisi »resen« kupec. Lahko pa smo prepričani, da bi za denar, s katerim plačajo nerazvite države tank ali letalo, nahranile nekaj tisoč lačnih ust.

B. K.

Lovec tankov SK 105 kürassier

ni. V njem je združenih dvajset družb, ki izdelujejo oborožitev in opremo za kopensko vojsko, letalstvo in mornarico.

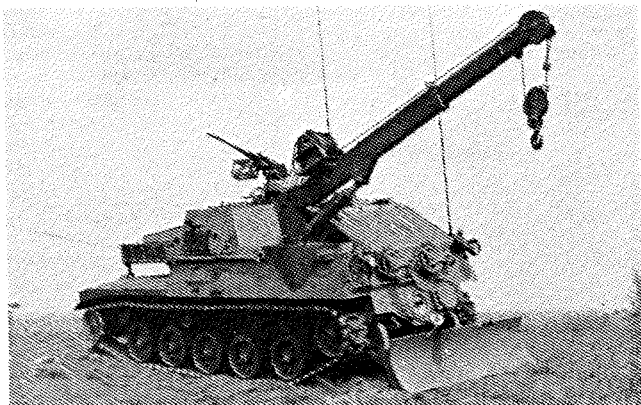
Kopenskim vojskam ponujajo Španci od pištol do avtomatskih pušk, minometalcev najrazličnejših kalibrov, protitankovske in protiletalske izstrelke ter rakete. Strankam ponujajo tudi vojaške kuhinje z vso pripadajočo opremo. Izdelujejo tudi strelivo, od majhnih kalibrov 5,56 mm do topovskih granat kalibra 155 mm, minometne mine, ročne bombe, razstrelivo, vžigalne vrvice in drugo. Ponujajo tudi več vrst vojaških vozil, od lahkih terenskih do težkih tovornjakov in seveda oklepne ter tanke.

Španske tovarne, ki izdelujejo letalsko opremo in so tudi članice Defexa, nudijo kupcem celo vrsto letal. To so šolska, vadbeni in seveda bojna letala, prav tako ne manjkajo transportna in patrolna letala. Ob njih pa ponujajo tudi vse, kar sodi zraven: letalske bombe, rakete

svojih vojaških izdelkov, se še vedno trudijo, da bi prodrli na trge, kjer še ne prodajajo.

Uspešni konstruktorji in izdelovalci orožja

Avstrijska družba Steyr-Daimler-Puch, katere začetki segajo v leto 1864, proizvaja med drugimi svojimi izdelki tudi vrsto vojaških. Sprva je proizvajala za avstrijsko vojsko, kmalu pa so spoznali, da se lahko s pro-

Oklepno vozilo za izvlačanje

Oddaji Še pomnite, tovariši na rob

V nedeljo, 15. decembra 1986, je pod to radijsko rubriko stekla oddaja, ki so jo pripravili aktivisti nekdanjega litijskega okrožja OF Litija. Obravnavala je posamezne dogodke na temo osvobodilnega boja v tem delu Zasavja iz prvega leta okupacije, posamezni odlomki pa so bili tudi iz kasnejših obdobj. Bila je zanimiva in o njeni vsebini bodo verjetno govorili tudi v okviru priprave za pisanje Monografije okrožja OF Litija.

Bolj kot celota oddaje pa me je pritegnil tisti njen del, v katerem so bili obravnavani medvojni dogodki v vasi Sava (občina Litija) in v hribovskih vaseh severno od nje, v sedanji KS Senožeti-Tirna (občina Zagorje), na levem bregu reke Save. Govorec za to območje je bil rojak Milan Garantini iz vasi Tirna (zaselek Selce).

Njegova pripoved ni imela jasno oblikovane vsebinske niti terminološkega zaporedja, zato je bilo težko slediti bistvu njenega sporočila. Osnovno misel se je, saj zdi se mi tako, iz nje le dalo izluščiti, razumel pa sem jo približno takole:

Že v jeseni, mislim, da septembra leta 1941, naj bi Lojze Hohkraut imel sestanek (ali sestanke) na Savi, katerega naj bi se, poleg tovarišev iz Save in okolice, udeležili domačini iz hribovskih vasi: Leopold Lovše iz Tirne, Ivan Beja iz Selce, Jože Golobar iz Golč in morda še kdo. Govorec pri tem ni omenil okoliščin, ki so v tistem času pogojevale, da je do takega srečanja sploh lahko prišlo. To pa je najmanj tako pomembno kot sestanek sam, saj je iz tega razviden začetek neke aktivnosti vse do morebitnih rezultatov. V zvezi s slednjim še tole: v hribovskem delu tega območja so se približno v istem času in kasneje, v letu 1941 odvijali zgodovinsko potrjeni dogodki, ki pa jih je govorec kot celoto zamolčal.

Spomin na ilegalne aktivnosti in doživetja iz tega časa in prostora so podrobno vsebovana v mojih pisnih spominih. Vanje sem zajel mojo udeležbo v delavskem gibanju med maribor-

skimi tekstilci, med katere sem prišel v jeseni leta 1934, vključitev v osvobodilno gibanje v Mariboru in v domačem kraju, aktivistično delovanje v litijskem okrožju, kamor je spadalo tudi obravnavano območje, tudi v celjskem in mariborskem okrožju, kjer sem dočkal konca vojne.

Izvod spominov, ki obsega (samo) predvojno aktivnost in aktivistično delo v litijskem okrožju, sem izročil tudi gradivu okrožnega odbora aktivistov OF Litija kot prispevek za monografijo, izvod z enakim obsegom pa tudi krajevni organizaciji ZZB NOV Senožeti-Tirna, katerega je prebral tudi Milan Garantini.

Ker moji spomini niso objavljeni, sem, da bi laže sledili temu kratkemu dialogu, dolžan bralcem našega borčevskega tednika predstaviti telegrafsko kratek, vsebinsko in časovno ustrezen povzetek.

V zadnji četrtini leta 1941 sem uspel dobiti dovoljenje za obisk staršev v rojstni vasi Rovišče. Zaradi zaostrenih razmer in nenehne nevarnosti v Mariboru sem že dlje časa nameraval v domači vasi in okolici pritegniti k organiziranemu odporu svoje sošolce in prijatelje iz fantovskih let. Prvikrat sem prišel v soboto, 18. oktobra 1941. Takoj sem navezal stik z najbližjimi in že smo imeli izbor, ki mu je še isti dan sledilo obveščanje. Zvečer smo se srečali na dogovorjenem mestu. Vsi vabljeni so prišli: iz Tirne in Selce štirje in iz Rovišč z menoj vred štirje. Izbrali smo prostor za pogovor, ki smo ga v smislu aktualnosti trenutka uspešno zaključili: vsi so pristali na sodelovanje, postavili smo skupino odbora s konkretnimi nalogami.

Na to mesto sodi tale komentar: med navzočimi na tem sestanku sta bila Ivan Beja in Leopold Lovše. Oba pa kot udeleženca na spornem sestanku septembra na Savi omenja tudi Garantini. Toda nobeden od njiju ga ni omenil, prepričan pa sem, da bi to storila, če bi bila na njem navzoča ali zanj vedela, saj sta oba aktivno posegala v diskusijo.

Naslednji moj obisk je bil ob božiču. Ponovno smo se sestali v istem prostoru in sestavu na večer 25. decembra 1941. Obravnavali smo isto temo in tudi naloge so bile enake. Na tem sestanku smo zvedeli za dve pomiembni novi-

ofenzivne operacije, ki so pred roškim masivom zajele pogorje Krma in Mokra, to pa je zagotovo popolnoma napačno.

Ti pomenoslovski napaki bremenita opise kurirskih postaj ter njihovega delovanja na Dolenjskem in Notranjskem od str. 9 do 172, kar je tudi sicer najslabše obdelano. Podoba je, da Rado Zakonjšek sploh ni imel občutka za zaporedje zgodovinskih dogodkov. Mnoge je povsem neustrezno časovno razvrstil ali tako pomešal, da si bralec ne more predstavljati, kdaj se je kaj zgodilo. Objektivni vzroki za to so nedvomno: zelo obsežna tvarina, ki obsega čas od spomladi 1942 do maja 1945, pomanjkanje arhivskih virov in množično premeščanje prvotnega kurirskega osebja v druge slovenske pokrajine. Vendar je očitno, da Zakonjšek ni dovolj preštudiral drugih zgodovinskih del (o brigadah, odredih in političnem zaledju), kajti samo to bi mu bilo omogočilo, da bi imel kompas za časovno zaporedje, pa tudi za preverjanje nekaterih vprašljivih izjav, ki jih je zbral in zapisal Lado Lapajne.

Strokovni ocenjevalec dr. Zdenko Roter je na zavihku ščitnega ovitka zapisal, da Zakonjšekovo delo ni zgodovinska študija po vseh pravilih zgodovinske znanosti. To na žalost drži, vendar pa bi bilo treba to ugotovitev natančneje

ci, sporočil da ju je Ivan Beja, ki je v smislu nalog iz prvega sestanka navezal stike s svojim bratrancom Jožetom Golobarjem iz Golč in mu sporočil naše sklepe ter Ladkom Berdajsom iz Save, s katerim se je tudi sicer pogosto srečeval. Obe novici sta prinesla onadva.

Ladko Berdajs, je poročal Ivan, je z velikim razumevanjem sprejel pobude naše skupine in obljubil sodelovanje. Nič pa ni omenil česa takega, kar je pripovedoval Garantini v navajani oddaji, čeprav kot navzočega na spornem sestanku omenja tudi Ladka Berdajsa. Tudi iz te smeri bi gotovo zvedeli, če bi se česa takega zgodilo.

Druga novica ima svoj izvor pri Jožetu Golobarju. Slednji je Ivanu Beji pred božičem sporočil, da se je pri njemu na domu zgasil neki Trboveljčan (ime ni bilo povedano), ki govori o stvareh, o kakršnih smo razpravljali mi.

Na tem sestanku sem navzoče zaupno seznanil, da bom v kratkem moral zapustiti Maribor in skrivaj poskušal priti v domač kraj, da bi vsaj za nekaj časa zabrisal sled in tako zaščitil domače.

To mi je uspelo 1. januarja 1942. Najbližji član ilegalne skupine je naslednjega dne pri Jožetu Golobarju zvedel, da je dotični Trboveljčan pri njem in se hkrati dogovoril o času mojega prihoda. Zvečer 2. januarja 1942 sem v spremstvu prišel v Golobarjevo koč in v njej našel domačega Jožeta in Trboveljčana – Lojzeta Hohkrauta. Pogovor z njim se je zavlekel pozno v noč, ki je bil hkrati tudi načrt za nadaljevanje najinega skupnega dela na tem območju.

Že naslednji dan po mojem dogovoru z Ivanom Bejo (večer 3. januarja 1942), da pripravi najino srečanje z Ladkom Berdajsom na Savi, je prišel po naju na Golče. To je bilo 4. januarja 1942. Ivan naju je spremljal do Berdajsove domačije in bil skupaj z nama Berdajsov gost in seveda navzoč na zanimivem pogovoru. Tega večera sta se Ivan Beja in Ladko Berdajs prvikrat srečala z Lojzetom Hohkrautom.

Datum, 4. januarja 1942 je torej zabeležen kot dogodek, s katerim se je začelo organizirano osvobodilno gibanje na Savi pod vodstvom

utemeljiti. Predvsem velja zapisati, da Zakonjšek svoje knjige ni zasnoval enovito in da ni enakovredno obdelal kurirskih zvez po posameznih slovenskih pokrajinah, kot bi to zahtevala začetni razvoj in poznejši vseslovenski pomen.

Preveč se je ravnal po zbranem in razpoložljivem gradivu. In tako se mu je pripetilo, da je časovno razsežnejše in snovno temeljitejše opisal razvoj kurirskih zvez na Primorskem in še zlasti na Gorenjskem kot pa na Notranjskem in Dolenjskem. Nikakor ne bo držalo, da so se kurirske zveze v teh dveh pokrajinah začele razvijati šele po posegu inž. Lojzeta Rojca-Miha v oktobru 1942, temveč mnogo prej; prvo karavlo v Iški zasledimo že marca 1942.

Res pa je, da jih je inž. Rojc po roški ofenzivi sistematično uredil. Prvotnih kurirskih zvez na Notranjskem torej ne bi smeli spregledati oziroma zanikati, ampak bi jih bilo treba natančno raziskati, kakor sta to naredila France Škerl-Bregar za Primorsko in Nada Holynski za Gorenjsko. Če bi se bil Zakonjšek ravnal po njunem zgledu, bi bil njegov prikaz o teh zvezah precej drugačen in mnogo bolj veličasten, knjiga pa tudi dosti več vredna. Natančneje bi bil moral tudi navajati vire, in to za vsako zgodovinsko trditev posebej in ne samo na koncu opisa za de-

lovanje za vse kurirske postaje skupaj. Samo sprotno in konkretno navedeni viri bi namreč omogočili vpogled, od kod ali od koga izvira kakšen napačen podatek, obenem pa bi to pripomoglo tudi k splošni uporabnosti oziroma k nadaljnjim raziskavam pomembnih in resničnih pričevanj. Škoda, kajti Zakonjškov prispevek k zgodovini slovenskega partizanskega gibanja bi bil zares lahko izredno pomemben.

Po vsem tem velja nekaj reči tudi o naslovu Partizanski kurirji, ki vsebini ne ustreza, ker je pomensko preširok. Zares utemeljeno se namreč pritožujejo kurirji partizanskih štabov in vojaških kurirskih postaj, da njihovo delovanje v Zakonjškovi knjigi ni zajeto, čeravno bi izhajajoč iz naslova moralo biti, kajti naslov pomensko zajema vse partizanske kurirje in ne le tistih, ki so pripadali terenskimi vodom. Če Zakonjšek že ni mogel izbrati ustrežnejšega naslova, potem bi bil moral njegov pomen vsaj natančneje določiti v spremni besedi, obenem pa pojasniti, da so vzporedno z relednimi zvezami TV postaj leta 1944 in 1945 potekale tudi reledne zveze vojaških kurirskih postaj, ki so bile jugozahodno od Save podrejene korpusnima štaboma, severovzhodno od Save pa štabu 4. operativne cone. Slednje na Štajerskem Zakonjšek celo ne-

revirskega revolucionarja, starega predvojne- ga komuniste in organizatorja osvobodilnega gibanja Lojzeta Hohkrauta. Zaznaven delež v tem gibanju pa ima tudi Ladko Berdajs, ki je bil v tistem obdobju Lojzetu pomemben sodelavec. Poleg podatkov za povezavo najbolj primernih ljudi za gibanje je dal na razpolago tudi svojo domačijo, v kateri je bilo več skupinskih sestankov in pogovorov s posamezniki, ki jih je vodil Lojze. Prispeval je tudi gmotno, predvsem v materialu.

Iz tega povzetka je razviden obseg in vsebina organiziranega odpora, kar je bilo z Lojzetovim prihodom tudi v praksi takoj potrjeno in preizkušeno, kot sem bil opisal. Organiziranost se je na ožjem in širšem območju zelo hitro širila. V drugi polovici januarja 1942 je Lojze tudi na Savi postavil odbor Osvobodilne fronte, ki so ga sestavljali Savlani in en član iz Okrog, z desnega brega Save.

V Garantinijevi pripovedi je posredno čutiti dvom v čas Lojzetovega prihoda, kot sem ga bil opisal. Cesar se spominjam, sem tudi napisal. Na srečo pa se je na to temo v zadnjih letih »odkrilo« vrsto pomembnih pričevanj, ki so objavljena v knjižnih delih, še več pa jih je v raznih arhivih, med drugimi tudi v gradivu za monografijo pri OK SZDL v Litiji, ki so vsakemu dostopni. Na njihovi podlagi se da nesporno ugotoviti, da je bil Lojze Hohkraut septembra 1941 še na položaju Revirske partizanske čete na Štajerskem, kasneje, pred brežiškim pohodom, pa je šel na politično delo v zaledje revirjev, od koder je prišel na Golče. O tem priča tudi krajši prispevek, ki ga je v TV-15 naš TOVARIŠ z dne 18. 12. 1986 s fotografijo komandanta Staneta napisal Tone Ulrih-Krošol.

Če upoštevamo to okoliščino, težke razmere ilegalnega delovanja na neznanim področju in še zahtevnejše premike s kraja v kraj, potem se moramo predvsem vprašati o naslednjem: ali je možno, da je Lojze Hohkraut, ki teh krajev ni poznal, septembra 1941 sploh lahko bil fizično prisoten na Savi? Objektivno logičen odgovor je lahko samo: ne!

JOŽE GRIČAR-METOD

Franci Strle – Ob Zakonjškovi knjigi

Razlika med belogardisti in domobranci

(nadaljevanje in konec)

V nasprotju z belogardisti in njihovimi rjavimi oblaci so bili domobranci že od novembra 1943 dalje oblečeni v zelenkaste uniforme, skrojene po nemškemu vzorcu iz italijanskega vojaškega blaga, to pa velja tudi za pokrivala, na katerih so jih Nemci dovolili nositi slovenske kokarde. Sredi leta 1944 so Nemci domobrance preoblekli v zaplenjene holandske uniforme, ki so bile po kroju in barvi podobne nemškimi policijskim (modrikastosi). Nekateri domobranci, predvsem tisti iz uradnih bataljonov, so nosili tudi vetrovke iz italijanskega marogastega šotorskega platna in čepice s senčnikom iz enakega blaga, skrojene podobno kakor za nemške planince. Orožje je bilo izključno italijansko, kar velja tako za pištole in brzostrelke beretta, kot tudi puške, puškomitraljeze bredda, težke mitraljeze fiat in bredda ter minomete kalibra 45 in 81 mm. Razen tega so imeli še nekaj italijanskih topov raznih kalibrov.

Nemci so domobrance odlično vojaško izurili ter jih od desetino do četa pa tudi bataljonov vojaško organizirali po nem-

škem vzorcu. Stalne postojanke so imeli samo ob tržaški progi do Rakeka in severno od nje, deloma ob kočevski progi (Grosuplje, Velike Lašče, Ribnica, Kočevje), močnejši postojanki pa tudi v Novem mestu in Sentvidu pri Stični, medtem ko se drugod na Dolenjskem niso mogli obdržati. Od spomladi 1944 naprej so domobranci postali izredno napadalni, krvoločni in brezobzirni. Predvsem s svojimi udarnimi bataljoni so partizanski vojski zadali nekaj hudih porazov. Čeprav so jih skušali partizani prekrstiti v »švabobrancelje«, se je ime domobranci uveljavilo in med prebivalstvom zbuvalo grozo vse do maja 1945, ko so jih na Koroskem razorožili Angleži in prepustili slovenski ljudski sodbi.

Drug tak pomenoslovski spodrsiljaj zadeva pojem roška ofenziva, ki ga Zakonjšek uporablja za vso veliko italijansko ofenzivo in ne samo za njen vrhunec ali fazo 3-A, ki je v dneh od 14. do 23. avgusta 1942 zaobsegala masiv Kočevskega Roga. To napako delajo tudi nekateri drugi pisci. Dogaja se, da s pojmom roška ofenziva označujejo celo one italijanske

Miro Kocjan

Ob Beltramovi knjigi

(nadaljevanje in konec)

Knjiga seveda razčlenjuje tudi pojav eksodusa dobršnega dela italijanskega prebivalstva, in ga obžaluje; v dialektični optiki pa seveda pojasnjuje, da je šlo včasih za nestrpnost, prenapljenost, za emotivno prenapetost, za pomanjkanje izkušenj pri nekaterih nosilcih konca koncev mlade ljudske oblasti. Šlo pa je prav tako za negativno ravnanje nekaterih pripadnikov italijanskega prebivalstva, ki so mu drugi nasledili. Navsezadnje pa ne gre pozabiti, da so mnoge italijanske institucije zunaj tedanje cone B nenehoma podžigale prek radia, časopisja, letakov in z drugimi sredstvi italijanske prebivalce, naj zapuste cono B in naj gredo v Italijo. Danes je dokazano, da je za tem stala sama vlada. V krogu italijanskih zgodovinarjev se širi število tistih, ki ugotavljajo, kako zgrešena je tedaj bila takšna politika.

V knjigi je zanimiv tudi zunanjepolitični segment, čeprav v njej ni najpomembnejši. Vseeno je nazorno prikazan tedanji položaj nove Jugoslavije, ki so ga še zlasti po Kominformu obdajale same čeri; zahodne velesile so do reševanja tržaškega problema od samega začetka zavzele ne samo prozorno, pač pa očitno pro-italijansko stališče; v prvi takorekoč fazi, ker so

sodile, da je Jugoslavija pač za tedanjo tako imenovano »železno zaveso«, nato pa, po kominformu, ker so računale, da bodo s pritiskom spravile Jugoslavijo v zahodni tabor. V zvezi s Kominformom velja tudi spomniti, da je bila v Trstu zanesljivo najbolj ofenzivna protijugoslovanska postojanka, ki jo je vodil Vidali. Ko so v Trstu oktobra 1954 ob znani napetosti na meji iredentisti brž ustanovili »Odbor za obrambo italijanstva«, je bil Vidali prvi, ki je vstopil vanj. Beltram je v svoji knjigi, ocenjujoč Vidalijsa, prav tako oster, kot je bil nedavno na primer Branko Babič v knjigi »Odmevi«.

Avtor zato utemeljeno meni, da so bile težave v coni B toliko hujše, ker je domala slehernemu koraku na tem področju, bodisi takorekoč v politiki, kot v gospodarstvu, v kulturi in drugod, brž sledila reakcija na sosednji strani, ki je bila vselej »a priorna« in seveda negativna.

Knjiga »Pomlad v Istri« (naslov je nemara tudi nekoliko šablonski) ima kot zgodovinsko iztočnico brez dvoma dejstvo, da se je večina prebivalstva opredelila za matično domovino in za družbeni napredek že s tem, da je neposredno sodelovala v osvobodilnem boju; vendar iz nje zaznavno izhaja tudi ugotovitev, da se je boj dejansko začel že mnogo prej kot tedaj, ko je Italija zasedla te kraje. Napisali smo, da je Beltram v obravnavo te tematike odprl vrata tudi drugim. Kako dragoceno bi bilo, če bi se oglašil tudi kak pripadnik italijanske narodnosti, eden od tistih, ki so preživljali tista pionirska, zanimiva, pa tudi težka leta! Zgledovali bi se lahko po Tomizzi, ki je svojim romanom,

poleg visoke književne vrednosti, vtisnil tudi pečat globoke človeške humanosti in politične širine.

Seveda ima prav, kdor trdi, da je knjiga neposredno namenjena Beltramovi generaciji, njenim nosilcem ter sploh vsem sodelujočim, ki so dajali vse od sebe za nov in boljši jutrišnji dan, pa čeprav niso bili prav redki, posebno v Istri ne, primeri kot smo pravili, »zasaktašenja«. Vendar je knjiga prav tako neposredno namenjena sedanjim in prihodnjim generacijam, ki bodo čedalje bolj potrebovale jasne, poštene in verodostojne zgodovinske vire in razlage. In ne gre samo za zgodovinarje. Mimogrede, Beltram je ravnal prav, ko je domala vsa poglavja strnil na nekaj strani, vzlic temu, da bi jih lahko, vsaj nekatere daleč, bolj raztegnil. Ubral je pametno pot, ker je ves opis s tem, čeprav se sliši protislovno, pridobil prav na preglednosti in učinkovitosti. Zasluga mu gre, ker je v bistvu uspel na 350 straneh razgrniti problematiko, ki je sila heterogena.

Avtor je poskrbel tudi za primerno dokumentacijo, nekatere izseke pa je obogatil s svojimi spomini. Seveda ni imel in ni mogel imeti pri knjigi te vrste literarnih pretenzij, vendar je, tako se nam zdi, ves čas samokritično stremel za tem, da bi bila knjiga čimbolj »bralna«. Nastal je potemtakem izdelek, ki ima elemente zgodovine, izčrpne dokumentiranosti pa tudi reporterstva, vse skupaj pa sloni na pripovedniškem slogu, ki je preprosto, pa vendar pritegne. Pritegne pa najbolj zato, ker je stvarjen in jasen, kot je Beltram navsezadnje bil, kadarkoli je šlo za ključne politične premike ali dileme.

Delovna slavlja v ruški občini

Tri krajevne skupnosti v ruški občini so si s časovnimi termini praznovanj svojih krajevnih praznikov zelo blizu. 22. decembra praznujeta KS Bistrica in Smolnik-Fala, 8. januarja pa KS Ruše. Svoje praznike so tudi letos proslavili dostojno in s številnimi novimi pridobitvami v svojih krajih, kakor tudi z mnogimi aktivnostmi na družbenopolitičnih, kulturnih, športnih in drugih področjih.

KS Bistrica ob Dravi obeleži svoj praznik v spomin na držno in odločno akcijo maloštevilnih borcev Lackove čete, ki so v noči od 26. na 27. december 1944 izvedli napad na železniško postajo Bistrica. Brez žrtev so zavzeli dobro utrjeno in oboroženo nemško vojaško postojanko, si tako pridobili potrebno orožje in opremo, med krajanji pa s to akcijo okrepili vero v dokončno zmago našega boja in revolucije.

Posebna svečanost ob praznovanju je bilo razvitje prapora tukajšnje borčevske organizacije, ki je sicer maloštevilna, vendar izredno delovna. Kako množično je sodelovanje z organizacijo ZB, se kaže v tem, da so iz tega majhnega kraja 402 krajanji prispevali denar za prapor, med njimi kar 89 za zlati in 56 za srebrni žebelček. To je prapor vseh naših vaščanov – pravijo borci.

Bistričani so svoj praznik slavili tudi z novimi dosežki v svojem kraju, ki so jih že uresničili ali pa so v zaključnih fazah. Tako so razširili in modernizirali cesto Maribor-Ruše na odseku Bistrice, adaptirali in uredili samopostrežnico, napeljali kabelsko

TV. Številna dela so v teku in jih bodo uredili do določenega roka.

KS Smolnik-Fala praznuje prav tako 22. decembra, to je na dan ko je leta 1941 v Pogachnikovi elektrarni (danes tovarna JEKLO) bila ustanovljena Ruška četa.

Ze pred prazniki so organizirali številne aktivnosti, med drugim zanimivo predavanje z diapozitivi »po poteh Pohorske in Ruške čete«, ki ga je skrbno pripravil in izvedel Franc Hribernik, v sodelovanju z Borutom Pečarjem. Na sam praznik dopoldne sta dve pohodni skupini obiskali nekaj partizanskih spomenikov in domačije oziroma družine borcev in aktivistov NOB na tem področju. Sekcija žena, članic ročnodelskega krožka pa so tudi letos pod strokovnim vodstvom mentorice Slavke Kameričky, pripravile bogato in zanimivo razstavo ročnih del, med katerimi imajo nekateri že pravo umetniško vrednost.

Svečanost so zaključili s podelitvijo priznanj Krajevne skupnosti, katere so letos prejeli štirje zaslužni krajanji: Jože KAMERIČKY – za posebno uspehe in požrtvovalno delo pri Gasilskem društvu in v Obč. gailski zvezi ter za prizadevno opravljanje določenih funkcij pri KS.

Mihael PUŠNIK – za uspešno aktivistično delo na Fali pri izgradnji vodovoda in elektrifikacije ter dolgoletno plodno delovanje v KK SZDL Fala kot blagajnik.

Stanka DVORNIK – za aktivno delo v raznih funkcijah pri KS in v PDO občine Maribor-Ruše in posebnih zaslug pri akciji telefonskega

omrežja in kabelske TV na območju Smolnika oz. področju KS Smolnik-Fala.

Franc SVENSEK – za izredne zasluge pri gradnji gasilskega doma in uspešno vodenje gasilske operative ter vsestransko aktivnost na področju civilne zaštite in v komiteju za SLO in DS.

Delovna organizacija GORENJE-METALPLAST – za vzorno sodelovanje in razumevanje za skupne interese kraja, predvsem pri izgradnji gasilskega doma na Smolniku, napeljavi telefonskega omrežja in predstavitvi trase ceste ob železnici.

Tudi Ruše, ki slavijo svoj praznik 8. januarja, v spomin na poslednji junaški boj I. Pohorskega bataljona pri Treh žeblih, so praznovali že na predvečer praznika, ko so dijaki Tehnične kemične šole »Jožko Knifič« skupaj z učenci OS »Janka Glazerja« kulturni skupini ruške svobode in sindikalno godbo Tovarne dušika, pripravile zanimiv in pester kulturni program. Pred tem je mladina skupaj z delegacijo borcev in aktivistov NOB ter predstavnikov DPO obiskala poslednje bojišče I. pohorskega bataljona, kjer so položili venec in obudili spomin na poslednjo junaško bitko bataljona. Tudi v Rušah so v okviru praznika organizirali

predavanje Franca Hribernika »po poteh Pohorske in Ruške čete«, ki je bilo polnoštevilno obiskano.

Predvsem pa so Rušani opravičeno ponosni na številne, nove delovne dosežke v svojem kraju, ki so jih v preteklem obdobju dosegli kljub kriznim gospodarskim razmeram. Navedimo jih le nekaj. Sanacija ceste Baze-Ruše-Tovarna dušika, širitev telefonskega omrežja, napeljava kabelske TV, pri kateri zaslužijo organizatorji, predvsem pa tehnični kader na čelu z vodjem tovarišem Janezom Vahnom vso priznanje za hitro in kakovostno izvedbo.

Nove pridobitve beležijo tudi v podružbljanju tradicij NOB, saj so prav v preteklem obdobju odkrili in predali v trajno varstvo DPO in društvenim organizacijam spominska obeležja iz naše revolucije in NOB – o čemer smo že obširno poročali. Tako so se krajanji vseh treh KS v ruški občini ob svojih praznikih oddolžili spominu na našo revolucionarno preteklost. Njihovo praznovanje pa je vselej delovno, saj se dodobra zavedajo, da so predvsem sami odgovorni za svoj razvoj, da le znanje, trud in delovna zagnanost rodita dobre uspehe.

Ivan Bučak

Popravek, dva...

V pogovoru z Nacetom Golobom, objavljenem v prejšnji številki, smo nehoti in po nerodnosti naredili nekaj malega nasilja nad resnico. Na samem začetku vojne Golob iz Mokronoga, kjer je živel in delal, ni odšel v Krški odred, pač pa v Mokronoško četo. Kasneje, ko je prišel v Gubčovo brigado, ni bil samo borec, ampak že kar takoj komandir bataljona. In slednjič – v tem primeru je šlo za lapsus: komandir mladinske čete seveda ni bil v Tomšičev, pač pa v Gubčevi brigadi, katere kamandant je bil Lazar in njen komisar Franci Kolar.

Tov. Golobu in bralcem se opravičujemo. Uredništvo

Praznik včlanjevanja

Ledena burja gospodari nad premirli kraškimi polji. Vrtinči se po ozkih, kamnitih ulicah Križa, starega slovenskega naselja, ki z roba visoke planote kot orlovo gnezdo straži obalo med Devinom in Trstom. V topli, slavnostno okrašeni dvorani Ljudskega doma pričenja kriški borci »praznik včlanjevanja« v organizacijo ANPI-VZPI, vsedržno združenje partizanov Italije. V Trstu in Križu sem bil po opravih in ker sem bil radoveden, kakšna je ta prireditev, sem se rad odzval povabilu prijateljev iz odbora kriške sekcije VZPI. Ti so mi še pojasnili, da je praznik včlanjevanja povezan s kulturnim programom, tradicionalnim partizanskim golažem in domačo kapljico.

Ob visokem odru je na eni strani slovenska trobojnica z zvezdo, na drugi delavski rdeči prapor, sredi med njima pa italijanska državna zastava. Pod njim posedajo ob dolgi mizi številni aktivisti, se veselo pozdravljajo ter pomenkujejo. V vasi, ki šteje okrog 1100 prebivalcev, je dobra tretjina članov borčevske organizacije. Kličejo se po domačih nadimkih, saj mnogi nosijo enake primke: Bogatec, Košuta, Magajna, Sedmak, Sirk, Sulčič, Tence...

Z odra se oglasi ubrana partizanska pesem. Prepeva moški pevski zbor Vesna, ki nadaljuje tradicijo istoimenskega predvojnega kulturnega društva. Prvi pevski zbor so ustanovili že 1878. leta, dve leti zatem godbo, kasnejšo Liro in nato še številna druga, vse do 1927. leta, ko so fašisti v Križu z dekretom razpustili kar 21 kulturno-prosvetnih in gospodarskih ustanov. Križ je zato dal vrsto kulturnikov in umetnikov: slikarja Alberta Sirkar, arhitekta in slikarja Viktorja Sulčiča, igralca in režiserja Justa Košuto, svetovno znanega tenorista Karla Košuto, pesnika in publicista Miroslava Košuto, violinista Gorjana Košuto,

to in druge, med gospodarskimi ustanovami so bile nekoč znane: Gospodarsko vinarsko društvo, konzumno gospodarsko društvo, Hranilnica in posojilnica in Ribiška zadruga. Pred prvo vojno so imeli svoj »portič«, 62 ribiških bark, večje številno mrež in okrog sto ribičev.

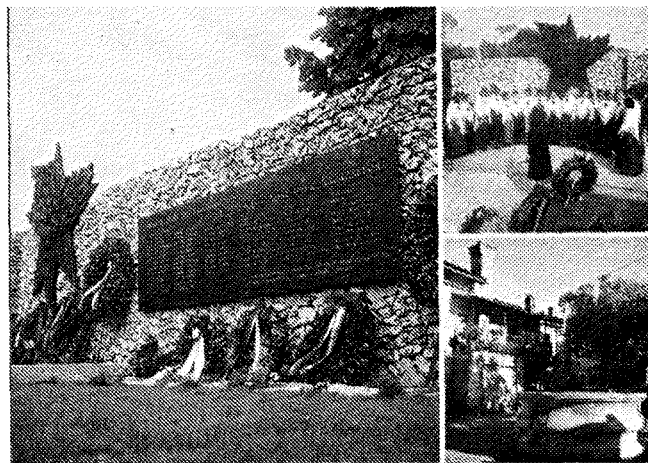
Prireditev nato otvori Ferdinand Bogatec, tajnik odbora kriške sekcije, najštevilnejše in najdejavnejše med trinajstimi organizacijami tržaškega pokrajinskega odbora ANPI-VZPI. S 15. leti je odšel v partizane, se bil v bazoviški ter Kosovelovi brigadi ter nato do konca 1947. leta ostal v JLA kot knojevec. Ko z molkom počastijo padle ter umrle, tajnik najprej v slovensčini in nato v italijanščini poroča o delu odbora ter o dejavnosti kriških borcev in aktivistov. Naštevata partizanske prireditve, ki so se jih udeležili na tej in oni strani meje, izlete, obiske ter pomoč bolnim in ostarelim, zbiranje sredstev za odkrivanje novih plošč in spomenikov ter skrb za obstoječe. Sekcija je med drugim v ta namen založila izdajanje 30 tisočih barvnih razglednic Križa z osrednjim spomenikom padlim v boju proti nacifašizmu (razglednice objavljamo, op. ur.). Zgradili so ga s prostovoljnim delom in prispevki. Na njem piše: »Ta kamen je iz vere v prostost, iz ljubezni, iz upora, iz gorja in krvi. Postoj in premisli: v njem kakor v školjki žrtev zori.« Oblikovan je kot kamnita kraška ograda na vzpetini nad vasio. V središču je plošča z imeni 63 padlih vaščanov. Na najvišjem mestu pa se dviguje bronasta petokraka zvezda (3 x 3 m), delo akademskega kiparja Stojana Batiča in darilo slovenske borčevske organizacije, ki prikazuje trpljenje in boj prebivalcev Križa proti narodnemu in socialnemu zatiranju pred vojno in med njo. Kot dopolnilno spomeniko so izdali knjigo: Križani v boju za svo-

bodo, ki obravnava njihovo zgodovino od najstarejših časov do 1945. leta. Opisuje dolgo pot trpljenja in boja vse od 22. 2. 1260, ko uradne listine prvič omenjajo v Križu Slovenca – podložnika Černega ali Černegoja. Prikazuje njihovo združevanje v naporih za preživetje, gospodarske in kulturno-prosvetne dejavnosti, predvsem delavsko gibanje, saj je bil Križ ena najmočnejših delavskih postojank v okolici Trsta. Pa fašistično zatiranje in teror, sodne procese, ječe, taborišča, izseljevanje v Južno Ameriko, evropske dežele in staro Jugoslavijo ter končno NOB. Ko so v stari Jugoslaviji 1933. leta pred posebnim sodiščem sodili 18 naprednim primorskim emigrantom, so 4 Križane obsodili na večletno robijo v Sremski Mitrovici.

Prebivalci Križa niso umirali le v obrambi domovine (163 se jih je borilo v NOV Jugoslavije), štirje so bili tudi borci mednarodne brigade v španski državljanski vojni, pet v vrstah garibaldincev na Apeninskem polotoku in štirje v boju proti nacistom na grških otokih. Iz NOB in španske vojne se je vrnilo 37 ranjenih in invalidov, 36 Križanov je trpelo v fašističnih zaporih, 22 so jih deportirali v nacistična taborišča smrti... 1943. leta so odpeljali v posebne bataljone v Italijo 41 mladih fantov, od katerih so se kasneje mnogi prebili v prekomorske brigade oz. se borili v drugih enotah NOVJ.

Naslednji govornik, tajnik tržaškega pokrajinskega odbora ANPI-VZPI, domačin Dušan Košuta je sovaščane opozoril, da mora ostati taka trnjeva, skupna preteklost tudi nauk za prihodnost. Vendar povdari, da »nas ne združuje le zgodovina protifašističnega boja, temveč zlasti skrb za sedanjost in prihodnost. Združuje nas želja in potreba, da smo danes prisotni tako v krajevnem kot pokrajinskem merilu, da smo dejavni povsod, kjer se odloča o naših problemih, o našem življenju in naši usodi. Zbranim nato poroča o kon-

gresu ANPI-VZPI decembra lani v Rimu. Med tisoč delegati iz vse Italije so se ga udeležili tudi trije Križani. Slovenska delegacija je dobro izkoristila ta najvišji borčevski forum, navzočnost vodilnih predstavnikov italijanskega političnega življenja ter vplivnih vojaških funkcionarjev. V pisni in ustni obliki je navzoče seznanila z zahtevami Slovencev v Italiji po globalni zaščiti našega življenja. Tajnik Košuta je tudi povedal, da je njihova akcija na kongresu italijanskih partizanov naletela na dober odmev in izrazil upanje, da bodo dolgoletna prizadevanja Slovencev kronana z uspehom.

Ko se po »uradnem« delu spet sprostijo živahni pogovori za omizji, mi stari borci pripovedujejo o vsakodnevnem boju za državljansko enakopravnost, za pravice slovenske manjšine. Po 1950 so v Križu načrtno naselili istrske begunce iz Jugoslavije, da bi spremenili strnjeno slovensko etnično sestavo tega območja. Italijanske oblasti nudijo tem priseljenecem vse prednosti pri javnih razpisih, službah, stanovanjih, gradbenih dovoljenjih itd. Domačini, Slovenci, se čutijo zapostavljeni kot državljani drugega reda. Kritični so tudi do razmer pri nas in z grenkobo omenjajo nelagodno občutek zavoljo slabega gospodarskega in moralnega stanja v domovi-

Srečanje z borci zamejci

Po že stari navadi se v prvih januarskih dneh novega leta zberemo vsi člani ljubljanske sekcije briškobeneškega odreda, da pregledamo delo in aktivnost sekcije za preteklo leto.

Ze v začetku leta je bil izvoljen nov osemčlanski odbor in člani 3 stalnih komisij za kulturne akcije in prireditve, za socialno in zdravstveno skrbstvo članov in za kadrovske evidenco. Program, ki si ga je zadal novi odbor, smo skozi leto s sodelovanjem vseh članov uspešno realizirali.

Februarja smo skupno z odboroma Gregorčičeve in Gradnikove brigade in odborom kobariškega vojnega področja ter članic ZPO uspešno organizirali tovariško srečanje, kjer se je zbralo res veliko borcev in aktivistov teh enot in po daljšem času obudilo spomine na prelomne dni narodnoosvobodilne vojne, na skrajnih zahodnih mejah.

Ob kulturnih dnevih zamejskih Slovencev je naša sekcija v soglasju RO ZBNOV in RK SZDL povabila soborce iz Benečije in Rezije. Nepopisno je bilo navdušenje soborcev nad lepoto Slovenije posebno tistih, ki so bili prvič v matični domovini. Naš trud je bil obilo poplačan, saj smo s tem vabilom ustvarili tesno tovariško in kulturno sodelovanje in dali veliko moralno oporo našim rojakom v Benečiji in Reziji. Ob tem moramo pripomniti, da je bila še kako dobrodošla pomoč vseh občinskih odborov ZBNOV mesta Ljubljane, Škofje Loke in Kranja. Posebno priznanje smo izrekli našemu članu Jožku Ošnjaku za organizacijo in njegovo dvodnevno vodenje naših zamejcev ter tovarišu Predanu iz Benečije in Arturu Siegi iz Rezije, ki sta organizirala soborce in njihove družine za obisk v Sloveniji.

Naša delegacija se je s praporom briškobeneškega odreda udeležila odkritja spominske plošče v Braslovčah na rojstni hiši Lada Marolta – načelnika SLO za Goriška Brda in zahodno primorsko, ki je padel skupno s 5 tovariši 13. 7. 1944 na Vrhovljah v Brdih.

Na ta nesrečni dogodek nas še vedno spominja pesem »Smrt v Brdih«, ki jo je napisala naša članica Nada Carevska.

Ob 80. obletnici smrti pesnika Simona Gregorčiča se je naša precej številna delegacija udeležila proslave na planini Kihinja pod Krnom, saj je večina naših borcev odreda izšla iz brigade Simona Gregorčiča.

O briškobeneškem odredu, ustanovitvi in njegovi bojni poti je ravnokar izšla prva knjiga monografije BBO izpod peresa Franca Črnuglja-Zorka. Predstavitve knjige je organizirala založba Partizanska knjiga, udeležilo pa se je precejšnje število naše sekcije s predsednikom domicilnega odbora. Mnogo povabljenih gostov je v nevezanem pogovoru z avtorjem in recenzentom pohvalilo izdajo te knjige, ki osvetljuje dogodke in dogajanja na velikem področju briškobeneškega odreda do konca leta 1943. Seveda pa vsi z nestrpnostjo pričakujemo 2. del knjige izpod peresa istega avtorja in 3. del monografije, ko se je BBO preimenoval v OPERATIVNI ŠTAB za zahodno Primorsko in pod tem imenom deloval do konca vojne. Ta del piše Franjo Bavec-Branko.

Ob tem je pa tudi naša skrb, da prodamo čimveč knjig in tako seznanimo široko javnost z delovanjem odreda na najzahodnejših mejah naše domovine.

Janez Deisinger

vedno pobirajo članarino, potrjujejo stare članske izkaznice ter izdajajo nove, danes pridruženim, novim članom. Pokrajinski tajnik Dušan Košuta me pouči, da se je njihova praksa včlanjanja novih doslej dobro obnesla in da nameravajo v tem duhu spremeniti statut ANPI-VZPI. Razlikujejo namreč tri vrste članstva: redne – udeležence NOB, častne – nove in otroke padlih ter anti-fašiste, mlade ljudi, ki se želijo v okviru te organizacije boriti za uresničevanje naprednih idealov, za razvijanje tradicij NOB. »Izkaznica sama seveda še ne naredi človeka najmanj borca, temveč privrženost načelom in idejam NOB,« pravi Dušan Furlan, tajnik odbora ANPI-VZPI za tržaško pokrajino. Doslej imajo polne članske pravice le redni člani, ki lahko volijo in so voljeni. Vendar postajajo vsak dan pomembnejši tudi pridruženi člani, zlasti mladi ljudje, ki se istovetijo z borčevskimi ideali, z duhom statuta, vsi ki sprejemajo družbeno načela partizanske organizacije ter ji sledijo v njenem vsakodnevnem boju za demokratično in napredno družbo.

V Ljudskem domu se batarco stari in novi člani ob kozarcu domačega »z Brega«. Vedro razpoloženje okrog belo pogrnjenih miz raste. Zdi se mi, da družabnost ne razbijajo, temveč krepijo generacijske razlike med stariji borci ter mlajšimi, ki bi bili lahko (in nekateri tudi so) njihovi sinovi oz. tudi že vnuki. Ko zapuščam gostoljubno, toplo dvorano in me zunaj spet napadejo sunki ledene burje, se mi pogled ustavi na veličasnem, močno osvetljenem spomeniku padlim sredi vasi. Burja se zaman zaganja vanj in v kamnito kraško pregrajo, na katero se naslanja. Ves svetel in sijoč se mi zdi kot živo vroče srce partizanskega Križa. Iz globin preteklega trpljenja in boja napaja tudi nove generacije, da vztrajajo enotni in trdni na stoletni, mrtvi straži svoje slovenske domovine.

Damjan

Fram med NOB

Kot drugi kraji in mesta naše domovine je tudi Fram sodeloval v boju proti okupatorju in fašističnemu nasilju.

Prve okupatorjeve sile so prišle v Fram pet dni po napadu na Beograd, 11. aprila 1941. leta. Sledile so aretacije. Že 19. aprila je bilo aretiranih 12 ljudi iz Frama.

Razen šolskega upravitelja Ludvika Grafenauerja, župnika Franca Rakuna in mlinarja Franca Vostateka, ki so morali v pregonstvo, so bili vsi drugi izpuščeni.

Konec aprila je prišel v Fram nemški učitelj in slovenski učitelji so izgubili službo. Nemški učitelj je poučeval v nemščini, zato ga framski otroci, ki so bili navajeni slovenščine, niso razumeli.

Nemci so uničevali vse, kar je bilo slovenskega: napise, knjige, časopise in tudi krajevne imena. Tako je Fram postal Frauheim, Loka-Laak, Planica-Planitzen. Ustanovljena je bila tudi

politična organizacija, katere naloga je bila ponemčevanje slovenskega prebivalstva.

Nastajale pa so tudi razne skupine, ki so se bojevale proti okupatorju. Leta 1943 je zaživela obnovljena organizacija OF, ki jo je sovražnik leta 1942 uničil.

Na teren so bili poslani politični delavci, da bi obnovili okrožno organizacijo. Leta 1944 je bila ustanovljena četa, ki se je imenovala po Jožetu Lacku. V tej četi so bili mobiliziranci in tisti, ki jim je pretila aretacija. Četa je kmalu postala bataljon, ki se je imenoval Lackov bataljon.

Boj proti sovražniku se je vedno bolj širil in razrašal. Da bi okupatorji zatrli ta boj, so začeli streljati talce. Tudi Framu ni bilo prizanešeno, saj so 16. junija v Lešnikovem gozdu ustrelili 25 zavednih Slovencev, med katerimi ni bilo nobenega Framčana. O tem je poročal tudi časnik Štajerski kurir. Tako piše: »Dne 16. junija so pripeljali v Fram in tam javno ustrelili

25 zavednih Slovencev ter jih nato pokopali. Toda ni se našel niti eden od vaščanov, ki bi hotel skruniti grob mučnikov. Nobena noga ni več stopila na tisto pot, marveč je poleg nje nastala nova skozi travnike in gozd, kjer so vaščani izsekali nekaj več dreves, grob na stari poti pa se je čez noč spremenil v gomilo cvetja in vencev«.

Sestavek se konča z besedami »Kri framskih žrtev ni bila prelita zastoj, marveč je dvignila in še dviga nove borce, ki jo bodo maščevali«.

Danes stoji na tem mestu spomenik. Razen tega je na framskem območju še več spominskih obeležij; na Ješenci, v Morju, v Kopivniku, Gradišču, na Petkovem vrhu, na Planici in v Račah.

Opisala bi še en dogodek. To je bil napad Bračičeve brigade na sovražnikovo postojanko. Ta napad so 23. julija 1944. leta izvršili borci drugega bataljona. V hiši so bili poleg orožnikov civilna straža, družine orožnikov in

drugi sovražnikovi sodelavci.

V postojanki so partizane hitro zasledili, zato so napad sprejeli z ognjem. Partizani niso imeli težje oborožitve in bi jim bilo težko zavzeti postojanko. Zato so nastavili razstrelivo. Po eksploziji je od postojanke ostalo le kup ruševin. V njih so umrli štirje sovražnikovi sodelavci, dva sta bila ujeta, ostali pa so pobegnili.

Framčani so bili zaradi te akcije zelo navdušeni. Smatrali so jo kot povračilo za smrt 25 talcev. Od takrat dalje je bil Fram dva meseca polosvobodeno ozemlje. Sledilo je še veliko bojev, v katerih je padlo veliko žrtev.

Toda prišlo je zadnje leto vojne in okupatorji so začeli izgubljati moč.

Hitro se je bližala pomlad in maj, mesec, ko je prišla svoboda.

Iz Frama so zadnji Nemci zbežali 8. maja 1945. Prišla je dolgo pričakovana svoboda, toda mnogi je niso dočakali.

MARTA KOCJAN, 8.a Osnovna šola »Bračičeva brigada« Fram

Vkorak nemških čet v Rače

Prvi november je dan, ko gremo na grobove svojcev. Na ta dan učenci obiščemo tudi grobove padlih borcev, ki so dali svoja življenja za našo domovino. Njim se moramo zahvaliti, da sedaj živimo v svobodi.

V zgodnjih jutranjih urah 6. aprila 1941 leta je Hitler zu bombnim napadom na Beograd napadel Jugoslavijo. Štiri dni zatem, 10. aprila 1941. leta, so nemške čete ukorakale v Rače in jih zasedle. Naše vojake so z dvignjenimi rokami odpeljali v Maribor. Privrženci Hitlerja so takoj stopili v akcijo in napadli obe slovenski društvi, vodilne člane pa aretirali. Odstranili so predsednika Jožeta Paumana, za novega župana pa postavili Josipa Langerška. Sledili sta organizaciji Wermanschafta in Hitlerjugenda, ki sta vsako nedeljo prirejali obvezne vojaške vaje. Vsak je moral postati član Heimantbunda. Kdor se je temu upiral, je bil aretiran. Heimantbund je imel svoj sedež v Peskovi hiši, v Fajfarjevi pa je bila žandarmerijska postaja. Nemški vojaki so odstranili vse slovenske napise in jih zamenjali z nemškimi. Rače so dobile nemško ime Kranischfeld. Ljudstvo so hoteli popolnoma ponemčiti. Prirejali so zborje, ki so se jih morali udeležiti vsi ljudje. Na zborih so jih seznanjali z nemško politiko. Aretacije so postajale vse pogostejše. Najprej so aretirali slovenske učitelje in vodilne člane slovenskih društev. Pri družinah je bil običajno aretiran gospodar, ostale člane družine pa so zaenkrat še pustili doma, dokler jih niso začeli izseljevati. Prva izseljevanja so se začela junija. Osemnajstega julija 1941 je v Rače pripeljalo deset gestapovskih avtomobilov, v katere so strpali vaščane in jih izselili v Srbijo in na Hrvaško. Začela se je širiti misel o odporu. Vse do pomladi 1942. leta v Račah ni bilo organiziranega osvobodilnega gibanja.

Osvobodilno gibanje je postajalo vse močnejše po letu 1942. Naši ljudje so se dolga štiri leta bojevali proti okupatorju, dokler ni končno zasijala svoboda.

SIBILI SIMONIČ 8. a
OŠ »Lackova četa« Rače

Rače med NOB

Tretjega aprila 1941. leta je sovražnik napadel našo državo. Že 10. aprila so prišle v Rače nemške enote in zasedle upravna poslopja. Takrat je imel v Račah trgovino Josip Langeršek, ki je bil član kulturnega. Nemce je gostil s slaščicami in hrano iz svoje trgovine.

Tedanjega predsednika občine Jožeta Paumana so odstavili in postavili za predsednika nemčurja Josipa Langerška. Rače so dobile nemško ime Kranichsfeld.

Nemci so uvedli zborovanja in ljudi seznanjali z njihovimi zakoni. Ovađuhi so budno pazili na ljudi in si skrbno zapisovali manjkajoče. Ti so bili nato osumljeni, da so proti nemški vladi. Med prvimi, ki so jih odpeljali v meljsko kasarno kot zavedne Slovence, so bili Alojz Gerčič, Alojz Jus, Alojz Falež, Jože Zorn, Jože Falež, Anton Krump, moji ded Miroš Romih in drugi.

Najprej so bili zaprti v rakškem gradu, kjer so doživeli marsikatero presenečenje in ponižanje. S puškinimi kopiti so pretepali posebno tiste, ki so prišli posredovat za svoje bližnje. Čez dva ali tri dni so jih na dvorišču posta-

vili v vrsto, da počakajo na tovrstne avtomobile. Med opazovalci se je našel nekdo s pripombo: »Zvežite jih na vrvi in jih vlečite za seboj, zakaj bi jih vozili?! Po prihodu v meljsko kasarno v Maribor so bile pripravljene sobe, nastlane s slamo in tja so natrpali od šestdeset do osemdeset zapornikov. Po hrano je hodila dežurna skupina v staro pivovarno Union. Priporniki, ki so vlačili kotel s hrano za meljsko kasarno preko Aleksandrove ulice, so bili od nemčurja strahovito ponižani z vzdevkom »slovenski pes« in opljuvani. Hrana je bila bedna. Na dvorišču so morali prisilno telovaditi zlasti starejši ljudje. V tem času se je začelo preselejevanje slovenskega ljudstva. Za izseljence je bilo zbirno mesto meljska kasarna, kjer so bili starejši priporniki nosači za njihovo prtljago. Med njimi je bil moj ded. Njegov vodja je bil Guzelj in prof. Ostroška, mož Milice Ostroške, ki je bila istočasno priprta v meljski kasarni. Nosili so prtljago izseljenih na pregled gestapa. Ti so pobrali vse, kar je bilo vrednega. Marsikaj so rešili nosači priporniki. Pri preda-

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJA

Kako poznam svoj kraj iz časa NOB

Pa imamo še en dokaz o povezovanju dveh generacij, generacije borcev in generacije pionirjev! V občinskem odboru Zveze združenj borcev NOV Maribor - Tezno so razmišljali, kako bi med pionirji vzbudili čimveč zanimanja za svoj kraj v času narodnoosvobodilnega boja, kako bi se za prihodnje rodove zapisali izbojevano dediščino, s katero se sedaj vsak dan srečujemo; vsi starejši in mlajši, čeprav gre največkrat kar tako mimo nas, ker o tem ne razmišljamo, živimo še vedno preveč udobno. To je naša svoboda. Ne mislimo na žrtve in na vse, kar je bilo treba dati za to svobodo. Zdi se nam normalno, da zjutraj vstanemo, se pretegemo in se odpravimo v šolo ali v službo; včasih prav lenobno. O, borci se še kako spominjajo tistih težkih let! Za najmlajši rod pa je čas narodnoosvobodilnega boja tako odmaknjen. In da ne gre v pozabo, je prav, da pionirji brskajo po njem, da sprašujejo in zapisujejo. Kako čimbolj neprisiljeno? Ni težko. Navsezadnje je v človeku zasidrano, da ga zanima njegova preteklost, rojstvo in zgodovina njegovega naroda, še posebej pa njegovega domačega ognjišča, kraja, s katerim je zrasel. Morda je to majhna zakotna vasica, ki na zemljevidu niti ni označena, pa je veliko veliko dala v našem narodnoosvobodilnem boju, prav zato, ker je majhna in neopazna.

Dobrodošla je vsaka vzpodbuda, kakor je na primer tista iz Tezna. Komisija za razvijanje revolucionarnih izročil pri tamkajšnjem občinskem odboru ZZB NOV je namreč za osnovošolce v Račah in Framu razpisala šolske spise na temo »Kako poznam svoj kraj iz časa NOB«. Razpis je naletel na odziv. Pionirji so zapisali prav zanimive stvari. Najboljše, ki so si prislužili knjižne nagrade, si danes lahko preberete.

Morda pa bo še kje kak občinski odbor ZZB NOV razpisal podobno temo!? Sicer pa, dragi naši mladi dopisniki, saj ste živi! Nikarte samo čakati! Pokažite zanimanje, stopite do borcev, oglasite se v njihovi občinski ali krajevni organizaciji! Izrecite svoje želje! Prepričana sem, da bodo veseli vaših pobud. Živa

P.s.: Želim vam veliko uspeha v drugem polletju, zanimivih šolskih dni, »dovoljenih vragolij« in vse polno dogodivščin, ki vas bodo učile živeti!!!

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJA

ji so opzorili lastnike prtljage, da jim izročijo denar in zlatino, ker nje ne pregledajo. Tako so vsaj nekaj premoženja rešili. Ker so ljudi potrebovali za delo, so jih spuščali na prostost. Ti so se morali takoj zaposliti, kajti v nasprotnem primeru bi morali na prisilno delo. Tako so spustili tudi Alojza Jusa. Izkoristil je priložnost, da je iz-

trgal na vratih sobe list priprtih, ki ga še danes hranijo v muzeju. To je edini dokaz tedaj zaprtih ljudi.

Večina odpuščenenih zapornikov iz meljske kasarne se je pridružila osvobodilnemu gibanju. Pridružili so se kot aktivni borci ali ilegalci na terenu.

ANDREJA GOJKOVIČ, 8. a
OŠ »Lackova četa« Rače

Mladinski dom že sprejel prve goste

Brez slovesnega rezanja travnikov in lepo zvenceh besed so 29. januarja v Bohinju odprli veliko pridobitev slovenske mladine – izobraževalni center ZSMS. Predsednik gradbenega odbora Rudi Bregar je poudaril, da 400 milijonov dinarjev vredna naložba (170 postelj, predavalnica, dve manjši dvorani) pomeni veliko pridobitev, obenem pa zaključek vztrajnega dela tako pri gradnji kot financiranju mladinskega doma v Bohinju. Dom je financiral Izobraževalna skupnost Slovenije, s svojo podobo pa se odlično ujema z okoljem.

Mladi so na otvoritev svojega doma v Bohinju povabili v goste Jožeta Smoleta, predsednika RK SZDL, najbrž z namenom, da bi z mislimi in temu ustrezno razpravo analizirali trenutno vlogo SZDL ter seveda mladinske organizacije. Jože Smole jih ni razočaral. Na začetku je vse kar malo presenetil z orisom položaja v svetu (odnosi

ZDA-SZ), nadaljeval pa je z besedami:

»V času, ko doživljamo različne pritiske z vseh strani, so pacifistične poude idealistične. Mislim, da se je slovenska mladina nekaj časa izčrpavala v obrobni problemih, premalo pa se je zavedala realnosti mednarodnih razmer, v katerih živimo. Seveda je tudi širša javnost treba obveščati o različnih oblikah na našo državo, da bi se zavedali, da je iluzorno pričakovati nekak idealistični razplet.

Mladinska mirovna pobuda je vsekakor pozitivna, vendar pa ne sme voditi v izčrpavanje ob obrobni problemih (omenil je problem vernikov – Jehovih prič in podobno). Ne dvomim, da je pobuda legitimna, vendar pa mislim, da moramo tudi dojeti, da živimo v Jugoslaviji in na določeni točki – ob dejstvu, kakšna so stališča po domovini, moramo vključiti naša hotenja v jugoslovanski prostor«.

»Dejanska obnova doma se je začela leta 1960, toda kmalu se je pokazala nefunkcionalnost, saj so bile zmogljivosti zelo skromne – vsega 20 ležišč. Leta 1980 je dom dokončno prenehal obratovati. Poleg finančnih sredstev (stoodstotna podražitev) smo se srečali še z drugimi problemi, naleteli pa smo tudi na ovire. Zaradi vse pogostejših podražitev grad-

benih del in materiala ter zaradi stabilizacijske naravnosti je prišlo do neizogibne spremembe načrta, sam objekt pa smo morali prilagoditi zahtevam Triglavskega narodnega parka.

Še sreča, da smo imeli že vnaprej delno zagotovljena finančna sredstva, tako da smo lahko leta 1985 začeli uredničevati prvo fazo del. Nekdanji in sedanji aktivisti skupaj s predsedstvom RK ZSMS si prizadevamo, da bi bil objekt predvsem namenjen mladim in mladinske-

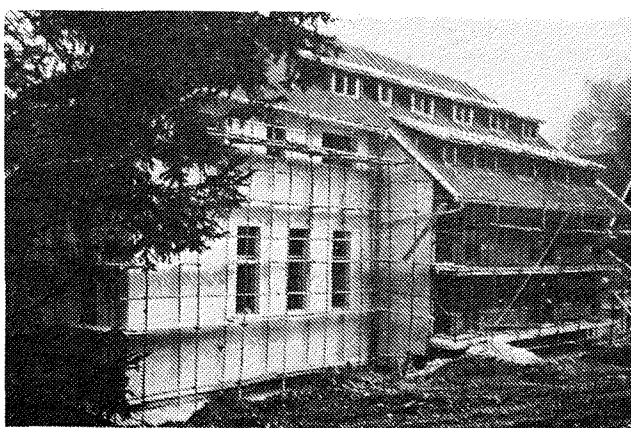
mu turizmu. Zavedamo pa se, da se bo treba pošteno potruditi in komercialno prodajati zmogljivosti, v zimski in letni turistični sezoni, da bi s tem zagotovili ugodnejše pogoje izvajanju izobraževalnih oblik v medsezonskem času, ki je za tako dejavnost najbolj primeren,« sta nam v pogovoru med drugim dejala Tone Anderlič, predsednik RK ZSMS in dipl. inž. Franci Erjavec, projektant bohinskega Mladinskega doma.

Kaj od izobraževalnega centra – Mladinskega doma v Bohinju pričakuje radovoljška občina? Predvsem dvoje: Dom stoji na območju Triglavskega narodnega parka in ko bo dokončno urejen, naj bi se po zunanosti zlival z okoljem. Drugič pa naj bi se Mladinski dom vključeval tudi v turističnem pomenu, in sicer tako, da bi slovenska mladina s svojim delom, učenjem in obnašanjem v marsičem v pozitivnem smislu pripomogla, oziroma prispevala boljši turistični ponudbi na območju Bohinja in Triglavskega na-

rodnega parka. Triglavski narodni park namreč ne bo zaživel v novozgrajenih objektih, pač pa z ljudmi in v ljudeh.

Mladinski dom v Bohinju je največji tovrsti objekt za izobraževanje v Sloveniji, zato bo postal odprt za vse oblike usposabljanja, izobraževanja ne samo mladinske organizacije, ampak tudi drugih družbenih subjektov. Novozgrajeni dom naj bi se vključeval tudi v turistično ponudbo. Mladi iz vse Slovenije pa tudi iz drugih republik naj bi poleg izobraževanja v njem našli tudi prostor za svoje interesne dejavnosti, s čimer bi izrabljali svoj prosti čas; po drugi strani pa naj bi se dom vključeval z vsemi pogoji in ambicijami, ki jih ima, v mednarodno ponudbo. To pa pomeni vrnitev ugleda, kakršnega je imel pred zaprtjem leta 1980. Za ureditev teh ciljev je treba zadostiti še nekaterim pogojem, kot so ureditev razsvetljave, dostopnih poti in okolice. Osnovni pogoji pa so že tu.

Jože Čurin

Dom tik pred otvoritvijo po obnovi.

Na 12. trnovskem maratonu

Skoraj 1700 tekačev na smučinah

Letošnji Trnovski maraton je privabil na črnovrško planoto skoraj 1700 ljubiteljev smučarskih tekov. Prišlo so mladi in nekoliko manj mladi, borci, pripadniki JLA in TO, miličniki. Prišli so iz vseh krajev Slovenije in za meje v Italiji. Udeleženci so uživali na dobro pripravljenih progah in v lepem, sončnem vremenu. Na častni tribuni so bili med drugimi tudi poveljnik Ljubljanskega armadnega območja general Svetozar Višnjič, predsednica skupščine občine Idrija Ivica Kavčič in častni pokrovitelj 12. Trnov-

skega maratona, narodni heroj, general Stane Potočar-Lazar, ki je udeležencem prireditve na črnovrški planoti tudi dal znak za start.

Na startu maratona je bilo tudi veliko borcev, ki so se pomerili v teku TV-15 na 8 kilometrov dolgi progi. Tudi tokrat sta bila najhitrejša udeleženca iz Bohinjske Bistrice. Zmagal je Milan Pivk pred Jožetom Žvanom. »Proga je bila dobra. Posebnih težav med tekom nisem imel. Prav gotovo še pridem na Trnovski maraton«, je povedal zmagovallec.

Miloš Bašin iz Ljubljane je

svoje zmogljivosti preizkusil tudi v teku na 8 kilometrov (TV-15). Tudi on je bil zadovoljen po prihodu na cilj, čeprav je v roki držal zlomljeno palico.

»Razen, da sem zlomil palico, sem se tudi malo potolkel. Nič ni hudega. Proga je bila za nas starejše kar težka. Bolje bi bilo, če bi imeli samo smučino. Toda zadovoljen sem. Moči imam še dovolj. Še vedno se podam tudi na daljše proge. Letos sem bil tudi na Bloških tekih in na prireditvah v Dupljah. Doslej sem sodeloval na vseh 12. Trnovskih maratona-

nih. Upam, da se prihodnje leto spet srečamo,« je povedal Miloš Bašin takoj po prihodu na cilj.

Med najstarejšimi udeleženci nedeljske prireditve v Črnem vrhu nad Idrijo je bil 74-letni Gregor Klančnik, borec IX. korpusa NOVJ. Tudi on je uspešno premagal 8 kilometrsko razdaljo. Med kategoriziranimi tekmovalci na 42 km je slavil Miro Lebar iz Kranjske Gore, med rekreativci na 42 km domačin David Rupnik, pri ženskah pa je bila v maratonski najhitrejša Logatčanka Jeršinova. Na 21 km dolgi progi je pri žen-

Na 12. Trnovskem maratonu se je zbralo skoraj 1700 ljubiteljev smučarskih tekov.

skah slavila Milena Kordež iz Kranja, pri moških pa Klemen Svojsak iz Ljubljane. V teku teritorialcev na 12 km je bil najboljši Rudi Kolander (TO Maribor), v biatlonu na

12 km pa Radman (Maribor). Tek TV-15: 1. Pivk (B. Bistrice) 27:48, 2. Žvan (B. Bistrice) 28:23, 3. Pangerc (Bled) 28:38.

Janez Alič

Trije prvouvršeni v teku borcev TV-15 Trnovskega maratona na zmagovalnem odru.

Rudi Kolander je bil najhitrejši v teku SLO brez orožja.

Miloš Bašin v pogovoru z Milošem Rutarjem, ki je tokrat bil uradni napovedovalec na prireditvi.

Odmev na Roški tek

Letošnji jubilejni Roški smučarski tek za pokal »TV-15 NAŠ TOVARIŠ« je za nami. Da so te tekaške prireditve živele in letos praznovale deseto obletnico, v čast TV – kurirskih postaj, zaslužijo zahvalo vsi, posebno pa njeni ustanovitelji.

Od začetnih smučin v Občicah, kjer je bila med vojno osrednja kurirska postaja TV-15, se danes nadaljujejo taki v lepo urejenem smučarskem centru Dolenjske na Gačah v okrilju partizanskega Roga.

Že ob prihodu v urejen smučarski center, kjer so tudi pobočja z zahtevnimi slalomskimi progami, dobi udeleženec poseben športni navdih. Veselo partizansko srečanje pa še poveča moč in zavest za preizkušnjo na tekaških smučeh.

Prav ta vtis nam vsiljuje razmišljanje, da

bi Roške smučarske teke TV-15 v drugem desetletju še bolj organizirano in množično obogatili. V mislih in željah imamo večje sodelovanje z mladimi smučarji, katerim je po besedah generala Ožbolta ta prireditev PRAVA, PRISTNA IN POVEZUJOČA OBLIKA OHRANJANJA IN PRENAŠANJA IZROČIL NARODNO OSVOBODILNEGA BOJA, KREPITEV TELES IN DUHA. Kako to doseči? Morda bi nam uspelo z akcijo preko osnovnih organizacij Zveze borcev in vodstva osnovnih šol širrom naše ožje domovine.

Obogatitev prireditve bo najbrž zahtevala tudi spremembo, povečanje, morda razdelitev dela v organizacijskih in tehničnih zahtevah. To je veliko delo, katerega ne bi smeli naložiti samo dosedanjim postrtoval-

nim delavcem. Res je, da so bogate izkušnje in praksa minulega desetletja za njih velik navdih in porok za razširitev ter popestitev celotne prireditve.

Športniki, četudi starejši, rekreativci in drugi, ki se tega teka udeležujejo, pričakujejo tekmovalna pravila ali propozicije pred nastopom v razpisu tako, kot je to urejeno pri drugih tovrstnih tekaških prireditvah.

Sedanja praksa je potrdila, da na tem teku lahko nastopajo posamezniki, patrolje in večje skupine. Razmisliti bi morali tudi o starostnih kategorijah npr. do 60 – 63 – 65 in več let. Ker na teh tekih nastopajo tudi ženske, partizanke in aktivistke NOB, moramo tudi njim prilagoditi dolžino in zahtevnost proge. Letošnja je bila za nastopajočce tovarišice precej naporna. To nam potrjujejo tudi besede zmagovalca Ivana Jošta, ko je ocenjeval progo: ZELO DOBRA, A VENDAR TUDI ZAHTEVNA.

Cilj prireditve, kakršen je Roški smučarski tek TV-15, najbrž ni samov zahtevnosti. Za tovrstno prireditev je veliko bolj pomembna množičnost kot vztrajanje v težavnosti in rezultatih za mesta, čeprav so tudi tem ne moremo izogniti.

Zelo lepo so prireditelji uzakonili podelitev spominskih priznanj vsem udeležencem. Po obliki je to priznanje medalja z reliefom hiše, v kateri je med NOV delovala TV-15 in je za vsakega udeleženca nepozaben dokument na srečanje z znanci – partizani in potrdilo zdravstvenih in fizičnih moči.

Naj bo ta odmev sposobnim in postrtovalnim organizatorjem zahvala za delo v prvem desetletju in delni prispevek za množičnejši in tekmovalno svetlejši štart v drugo desetletje.

Jože Jenič

»Ponoreli« računalnik

Ne vemo še natanko, ki se je zgodilo računalniku Mladinske knjige, ki mu zaupamo vsakokratni natis imen in naslovov v svojih naročnikih. V januarju je kar dvakrat zapored zatajil 1500 naslovov, v začetku februarja pa je na vsem lepem znova natisnil naslove 256 naročnikov, ki so časopis odpovedali in ga od Novega leta sem niso prejeli. Pa jih je samovoljni stroj znova potegnil na plan.

Računalnik bomo seveda ukrotili, našim bralcem, ki so zavoljo njega tako ali drugače oškodovani, pa se v njegovem in svojem imenu opravičujemo.

Uredništvo

Zasneženi Stol spet pričakuje udeležence spominskega pohoda

Letošnji 22. zimski spominski pohod na Stol bo v dneh od 20. do 22. februarja. Tudi tokrat ga pripravljajo člani organizacijskega odbora, ki deluje pri koordinacijskem odboru planinskih društev jeseniške občine in občinskem odboru ZZB NOV Jesenice. Ta pohod je iz skromnih začetkov prerasel v množično planinsko in družbeno-politično manifestacijo in je hkrati tudi sestavni del bogate planinske in rekreacijske dejavnosti v Sloveniji. Vsako leto se številni planinci, borci, mladina in drugi ljubitelji gora v strnjenih kolonah vzpenjajo na 2238 metrov visoki Stol ali v primeru slabših vremenskih razmer po spodnjih planinah.

Z udeležbo na pohodu najbolj dostojno počastijo junaško borbo Jeseniške čete 20. februarja leta 1942, ko se je v težkih vremenskih razmerah spopadla s številčno močnejšim okupatorjem. Malo je dogodkov v naši revolucionarni preteklosti, ki še danes po več štirih desetletjih tako živijo v naši zavesti. To je vsekakor zasluga številnih udeležencev, ki se v februarjem soncu ali pa tudi v vetru in snegu spopadejo s strmimi pobočji Karavank. Dosedanjih 21-tih pohodov se je udeležilo že 51.690 ljudi. To je družina navdušenih ljubiteljev gora, ki na vsakoletnih srečanjih utrjujejo medsebojno prijateljstvo in kar je še posebno pomembno, prenašajo svetle tradicije NOB na mlajše rodove. Letošnji program pohoda ne bo bistveno drugačen kot prejšnja leta. V petek, 20. februarja, bo najprej pohod šolske mladine Po poteh Cankarjevega bataljona do Valvazorjevega doma. Na krajši slovesnosti bo spregovoril udeleženec februarjske bitke na Stolu Franc Konobelj-Slovenko. V soboto, 21. in nedeljo, 22. februarja bo pohod ostalih udeležencev na Stol. Gorski reševalci in alpinisti bodo pred pohodom pregledali pobočja Karavank. Če bo varna pot, bo pohod na vrh, v nasprotnem primeru pa bo po planinah pod Stolum. Oba dneva bo pred Valvazorjevim domom spominska proslava. Organizatorji so se odločili, da bo pohod na vrh, ob 11. uri, če pa bo po spodnjih planinah, pa bo proslava ob 10. uri. To odločitev so sprejeli zato, ker ugotavljajo, da se po pohodu, posebno v slabem vremenu, ljudje hitro vračajo domov in je potem skromna udeležba na proslavi. Kot vedno bodo tudi tokrat pripravili kulturni program, 10 in 20-kratnim udeležencem pa bodo podelili plakete.

Vse udeležence tudi letos opozarjajo, da naj vzamejo ustrezno planinsko opremo. Za pohod naj se odločijo le tisti s primerno telesno kondicijo. V dneh pohoda pri Valvazorjevem domu ne bo mogoče dobiti prenočišča.

Janko Rabič

Vabila in obvestila

Krajevna organizacija ZB NOV in družbenopolitične organizacije Krajevne skupnosti Ihan obveščajo borce, aktiviste NOB ter občane, predvsem pa mladino, da bo komemoracija ob 43. obletnici bitke na Oklem v torek, 24. februarja 1987, ob 10. uri, pri spomeniku na Oklem (ob vsakem vremenu).

Zbrali se bomo ob 8. uri pred šolo v Ihanu, oziroma ob 9.30 v Dobovljah, od koder bomo vsi skupaj odšli k spomeniku na Oklo.

Program bodo izvedli pionirji Pionirskega odreda - Karel Destovnik-Kajuh iz Ihana, mladina in člani Kulturno prosvetnega društva Svoboda iz Ihana.

VLJUDNO VABLJENI

Skupnost borcev 19. SNOUB »S. Kosovel« Sežana ponovno prosi borce 19. SNOUB »S. Kosovel«, ki so sodelovali pri pohodu v Benečijo leta 1944, da sporočijo svoje naslove na Občinski odbor ZZB NOV Sežana, Partizanska cesta 15, p. 22 (tel. 73-548). Isto prosimo tudi svoje padlih ali po vojnih umrlih borcev, da nam sporočijo naslove udeležencev pohoda v Benečijo.

Poleg imena in priimka ter naslova navedite tudi, v katerem bataljonu oz. četi je borec bil, ter čin oz. funkcijo. Podatke nujno potrebujemo, ker nameravamo vsem udeležencem pohoda v letošnjem letu podeliti spominske značke.

Prosim borce – udeležence pohoda, da se o tem med seboj obvestijo.

Odbor skupnosti borcev
19. SNOUB »S. Kosovel« Sežana

Krajevne organizacije ZZB NOV Lipniške doline (Podnart, Sr. Dobrava, Kropa, Kamna gorica in Ljubno-Otoče) tudi letos organizirajo tradicionalni smučarski tek patrolj v spomin na narodnega heroja Stanega Žagarja in soborce.

Patroljni tek bo v soboto, 14. februarja 1987 ob 9. uri.

Start in cilj bosta na Srednji Dobravi pri domu krajevne skupnosti. Letošnji pokrovitelj je LIP Lesna industrija Bled, TO lesna predelava Podnart.

Vabimo vas, da se kot gost, naše prireditve udeležite tudi vi. Vaša prisotnost bo prireditvi dvignila politično pomembnost, tekačem pa povečala športno borbenost.

Pridite, bodite naši gostje!

Organizacijski odbor

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semicem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – **Časopisni svet TV-15 naš tovariš**: MIRA SVETINA (predsednica); člani: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAK, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA ŠKODNIK in delegati: LOJZE ERBEŽNIK, RK ZRVS SLOVENIJE, VLADIMIR DEJAN, IS SKUPŠČINE SRS, MARINKA LEVIČNIK, SPZ SRS
Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JEŠH – naša organizacija; Lektorica: MIRANDA MRČEL; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelci: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 4.400 din, posamezna številka v prosti prodaji 100 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnih davek od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35